

K 26562
2

ՀԱՅԿԵՆՏ
ԳՐԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

იჩაველი აბაძენი

K 26.562
R 2

იხროთის ბჯაბჯა

საბჭოთა მწერარი
1957

91 (54) 04+8 67-4

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

K 26.562

ინახეი აბაშიძე

ინჲროათის გზაბზა

19 სავტომთა მდგრაძი 57

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

სამთავროს მისამართი

საქართველოს
საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

0005-8662
საგარეო ურთიერთობების
სამსახური

კოპენჰაგენის ქუჩები და მოედნები, სასტუმროები-
სა და მაღაზიების დიდი ფოიეები წუხელ საახალწლო
ნაძვისხეებით გულის გამხარებლად იყო გაჩირაღდნე-
ბული. დილით ეს ხეები მოწყენილი არიან. უკვე დეკემ-
ბერია, მაგრამ სკანდინავიაში თოვლი ჯერ კიდევ არა
ჩანს და ამ ხეთა ტოტები დანიელებს ბამბის ფთი-
ლებით დაუფარავთ. ჩრდილოეთის დეკემბერი და ნა-
ძვისხეებზე ბამბის ფთილები!

აეროდრომის სატრანზიტო დარბაზში ვეებერთელა
ნაძვისხის ძირას დაბალ სუფრაზე დილის საუზმეს შე-
მოვუსხედით ინდოეთისაკენ გაფრენის წუთის მოლო-
დინში. შეუჩვეველი, უღიმღამო აეროდრომის ნაუცბა-
თევი საუზმე კონსტანტინე სიმონოვმა უცებ გაახალი-
სა ქართული საწებლით, რასაც იგი თითქმის ყველგან
ამოაძრობს ხოლმე პატარა ბოთლით თავის სამგზავრო
ტოპრაკიდან. ვისკის ჯერ კიდევ არ ვეკარებით, სანამ
მარქაფში საკმაო რაოდენობით მოგვეპოვება ჩვენებური
„დედაქალაქური“. პოეტმა და „ოგონიოკის“ რედაქ-
ტორმა ანატოლი სოფრონოვმა ხელისგული ფრონტუ-

ლად ბრტყლად დაჰკრა თეთრ ნახევარლიტრიანს ჯვანკურ-ზე და იქვე საცობი დაადებინა: — გაუმარჯოს ჩვენს მგზავრობას შორეულ ქვეყნებში, გაუმარჯოს საყვარელ სამშობლოს, ჩვენს წასვლას და მის დარჩენას! გზის დასალოცი გადაეცა პოეტსა და ჩვენი დელეგაციის ხელმძღვანელს, აზიის ქვეყნების სოლიდარობის საბჭოთა კომიტეტის თავმჯდომარეს მირზო ტურსუნ ზადეს, რომელსაც დღეს კბილიც სტკივა და ეს არაყი წამლადაც გამოადგება. იქიდან ჭიქა თურქმენეთის მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე კარა სეიტლიევთან გადავიდა, მან კიდევ თავის მხრივ ალავერდი „თეირანის“ ავტორს, სომეხ ბელეტრისტს გარეგინ სევუნცს გადაუწოდა; სევუნცმა — „აფშერონის“ ავტორს, აზერბაიჯანელ მეჭდი ჰუსეინს; ამ ჟიჟანასკნელმა კი სასმისი ყირგიზეთის მწერალთა მეთაურს ტუგელბაი სიდიბეკოვს გადასცა. აქ მე ჩემი თავი გამომრჩია, — მეც გეახელით, ანუ, როგორც იტყვიან, ამ სტრიქონების ავტორიც გეახლათ გზის დასალოცს.

ამასობაში. ჩემო მკითხველებო, ჩვენი დელეგაციის თითქმის მთელი შემადგენლობაც გაგაცანით. ამათ დევმატებ მხოლოდ უზბეკ მწერალ ზულფიას, ყაზახ ბელეტრისტ გაბიდენ მუსტაფინს და სიაც დაიხურება. ზულფიასა და მუსტაფინსაც დასამატებლად საქმე არ გაუხდებოდათ, რომ გზის დასალოცის მიღებაზე უარი არ განეცხადებინათ, პირველს როგორც ქალს და მეორეს კი ჩვენთვის სრულიად გაუგებარი მიზეზების გამო.

საბჭოთა კავშირის მწერალთა ეს დელეგაცია მიემგზავრება ინდოეთში, ქალაქ დელისაკენ, აზიის ქვეყნების

მწერალთა საერთაშორისო კონფერენციაში მონაწილეობის მისაღებად.

დანის ოთხმოტორიანი ვეებერთელა თვითმფრინავი SAS „სკანდინავიენ აირლინეს სისტემ“ — გადაუფრენს მთელ ევროპასა და აზიას და გასწევს იაპონიის დედაქალაქ ტოკიოსაკენ; ჩვენ მას ჩავეყვებით პაკისტანამდე. იქიდან ეს მანქანა თავის გზას გაუდგება, ჩვენ კიდევ ჩვენს გზას, უკვე ინდოეთის თუ პაკისტანის საავიაციო კომპანიის თვითმფრინავით.

ყოველი მგზავრობისას. მატარებელში ვარ თუ თვითმფრინავში, მე პირველად თვალთ საწოლს თუ დასაჯდომს მოვსინჯავ ხოლმე: — დავეტევი თუ არა „საკითხავი აი ეს არის“. ამ თვითმფრინავშიაც, მიუხედავად მისი გარეგნული გოლიათურობისა, პირველ ყოვლისა ჩემს ადგილს დავუწყე თვალთერება და ზომვა. წარმოიდგინეთ. ჩემგვარ დღეში ყოფილა ანატოლი სოფრონოვიც. რომელიც სიმაღლით ხომ ჩემოდენაა, სისქით კი მგონი ორჯერ მეტი იქნება. ისე მოხდა, რომ ბედმა ჩვენ მომიჯნავე სკამებზეც დაგვსხა, ერთმანეთის გვერდით და, აგრე გასინჯეთ, ჩვენდა საბედნიეროდ, ჩვენს ადგილებზე ორივენი თავისუფლად მოვთავსდით. მანჭვალს ხელი დავაჭირეთ, ჩვენი სკამები საწოლებად გადაიქცა და მასზეც, აგრეთვე საბედნიეროდ, თავისუფლად გავიშალენით. მაშ, კეთილად გვიმგზავრია! დასაჯდომებზე ტყავის ფართო ქამრებით მტკიცედ მივეკარით და... ოთხმა პროპელერმა ზრიალით შეაგდო ჰაერში სკანდინავიის გოლიათი.

სხვათა შორის, როგორც ამასწინათ მოსკოვის პრე-

სა იუწყებოდა, ეს თვითმფრინავი სკანდინავია-ტოკიოს ხაზზე ახლა სხვა მარშრუტით დაფრინავს. რეგულარულად იაპონიაში ჩადის უკვე ჩრდილოეთის ყინულოვან პოლუსზე გადაფრენით.

თვითმფრინავში სამი კლასია: პირველი, მეორე და ტურისტთა კლასი; სამივე მშვენივრადაა მორთული ყვავილწულებით, ცოცხალი ყვავილებით, მოხატული ფარდებით. თავს დაგვეტრიალებს სუფთად ჩაცმული მომსახურე პერსონალი. ჩასხდომისთანავე მოგვართვის ვისკი, ესპანური ფორთოხალი, ნესტლე, სიგარეტები.

გადავუფრინეთ თავზე დასავლეთ გერმანიის კვადრატებად დაყოფილ მიწას. აქა-იქ ცამდე ამოსულ ქარხნების კვანძს. დიდ ქალაქებს. დასახლებულ პუნქტებს, წითელსახურავიან სახლებს, ტყეებს. წყალსაცავებს და შვეცურდით სქელ ღრუბლებში. ეს მხარე სულ ვაკე ყოფილა. როცა ღრუბლებიდან გამოვძვერით, ძირს უკვე გამოჩნდა საღამურად გაჩახჩახებული ქალაქი მაინის ფრანკფურტი.

მაინის ფრანკფურტის ვეებერთელა აეროდრომი მთლიანადაა მოპირკეთებული ცემენტის ფართო ფილებით. ზედ აუარებელი თვითმფრინავები სხედან ათასი ქვეყნისა და მარკისა. თვითმფრინავების გარშემო პატარა ავტომანქანები დაქრიან დილიჟანსის მსგავსი მისამგლებით. ამ მისამგლებში ცნობისმოყვარე მოქალაქენი სხედან და ჩამოსულ თუ მიმავალ მგზავრებს ათვალიერებენ. სატრანზიტო დარბაზში რამდენიმე რადიოგადამცემი მუშაობს; ხშირად ისინი ერთდროულად აცხადებენ სხვადასხვა მიმართულების თვითმფრინავთა გაფ-

რენის თუ მოფრენის შესახებ და მაშინ დარბაზში გადასული
 გაურკვეველი ზრიალია. სატრანზიტო დარბაზში ყურადღებას იქცევენ გერმანელი ახალგაზრდები. მათ ისევ
 სამხედრო ფორმა აცვიათ, თითქოს უკანასკნელი ომი-
 დან ასი წელი გასულიყოს და ყველაფერი დავიწყებას
 მისცემოდეს.

რა ლამაზია ღამით აეროდრომი. მას მეტად საზეი-
 მო შეხედულება აქვს, აი, მიწაზე გაწოლილ პროექტ-
 ტორის სინათლეზე გასრიალდა და ცაში მიმინოსავით
 ავარდა ვეებერთელა თვითმფრინავი. მისი ფრთები ცი-
 ცინათელებივით ანათებენ, მერე თვალს მიეფარებიან.
 სამაგიეროდ აეროდრომზე ღრუბლებიდან ეშვება სხვა
 მანქანა, მისი ფრთების სინათლეებიც ციციანათელებივით
 ხამხამებენ.

მაღე ჩვენც ავმაღლდით და ხელახლა ღრუბლებში
 შევცურდით.

ქენევა.

ქენევის აეროდრომის შენობა თითქოს სულ მინითაა
 ნაგები. ისეთი მსუბუქია, გეგონებათ აგერ ესეც თვით-
 მფრინავივით ჰაერში გაფრინდებაო. აქაც, როგორც
 მაინის ფრანკფურტში, რაღაც საათნახევარი დაგყავით
 და ორიოდე საათის ფრენის შემდეგ უკვე რომის აერო-
 დრომზე ვისხედით. სწორედ ორი თვის წინ ვათვალე-
 რებდი ამ უძველეს და მსოფლიოში ულამაზეს ქალაქს.
 ფორუმი... კოლიზეი... პანთეონი... წმიდა პეტრეს ტა-
 ძარი... ვენეციური სასახლე... სიზმრები... ზღაპრები...

ევროპის ქალაქთა აეროდრომები თითქოს კალიების
 საფრენ დისტანციებზე იყვნენ განლაგებულნი. სამაგიერ-

როდ ნამდვილი ფრენა რომიდან იწყება, რომელიდან აბაღანამდე მთელ ღამეს ჰაერში ხართ და მხოლოდ თერთმეტი საათის ფრენის შემდეგ დაადგამთ მიწაზე ფეხს.

გადავუფრინეთ თავზე ღამის ათენს, ხმელთაშუა ზღვას, ანატოლიას, ბეირუთსა და დაქასკოს და დილით, როცა მცირე ძილის შემდეგ ფანჯარაში გადავიხედეთ, ჩვენი მანქანა უკვე სირიისა და შუამდინარეთის შავ ბარხანებზე მიფრინავდა. აგერ, ჩვენს ქვემოთ, დიდებული ევფრატი, ესეც ისეთივე მღვრიე ჩანს, როგორც ჩვენი შუა აზიის დიდი მდინარეები — სირ-დარია და ამუ დარია. ამ უდაბნოებში რალაც პატარა მდინარეები იბადებიან და იქვე კვდებიან. ასევე იბადებიან დასახლებულ პუნქტებთან პატარა გზები და ეს გზებიც იქვე უდაბნოს ქვიშაზე ქრებიან, მათი სახელები არავინ იცის. ყოველ შემთხვევაში, რუკაზე არ აღინიშნება. სულ სხვა საქმეა ევფრატი. ჩვენ მივყევით ევფრატს. მისი მწვანე ნაპირები კვადრატულადაა დაყოფილი. ეს ალბათ აქაურ მკვიდრთა საკარმიდამო მიწებია.

უეცრად დაიწყო თვითმფრინავიდანაც კი თვალუწვდენელი, გაუთავებელი ჭაობები. ამ ჭაობებზე ხან ბაწარ-ბაწარ. ხან გოდორ-გოდორ, სამკუთხედებად დაფრინავენ ვეებერთელა თეთრ ფრინველთა გუნდები, ისინი პატარა კუნძულებზე სხდებიან და ფარავენ მათ. ქვემოთ აქა-იქ ღრუბლის ქულები ისე ჩანს, თითქოს დამპალ წყალს ოხშივარი ასდიოდეს. ჩვენ ღრუბლებში შევცურდით. ეტყობა, მიწაზე წვიმა მოვიდა. მცირე ხნის შემდეგ, ეტყობა, გადაიღო და ქვემოთ, სულ ქვე-

მით გამოჩნდა ლამაზი, შვიდფეროვანი ცისარტყელა. ჩვენ ცისარტყელას თავზე გადავახტით. აბა, ქალებო, ვის გინდათ ვაჟად გადაქცევა!

დამთავრდა „გადახრუკული ქედები“, — ასე უთქვამს ჩვენს წინაპარ პოეტს — „ევფრატის გაღმა გავხედე გადახრუკულსა ქედებსაო“. დამთავრდა დაუსრულებელი ჭაობებიც და ბოლოს, მთელი ღამისა და დილის ფრენის შემდეგ, ვუწიეთ სპარსეთის ყურეს. გამოჩნდა ქალაქი აბადანი.

აბადანის გარშემო ფინიკის პალმის პლანტაციების უდიდესი მასივებია. ეს პლანტაციები დასერილია სამელიორაციო არხებით. პალმებში დაფრინავენ რალაც უცხო ფრინველები, რომლებიც მიუხედავად იმისა, რომ აეროდრომისკენ დაშვებული თვითმფრინავი თითქმის ხეების კენწეროებს ეხებოდა, მაინც ვერც ერთ ნაცნობ ფრინველს ვერ მივამსგავსე.

ზამთრის რვადღიან წვიმას მხოლოდ წინა დღეს გადაეღო და აეროდრომზე აქა-იქ გუბეები იდგა. აბადანის აეროდრომი ჩვენ მიერ უკვე გამოვლილ აეროდრომებს სრულიად არა ჰგავს. მოედანი მოპირკეთებული არ არის და აეროდრომის შენობაც ერთი რალაც ბარაკია. ამ ბარაკის კედლებზე დიდის ამბით ჰკიდია თავის მეუღლესთან გაჭიმული შაჰის სურათები. ჩვენებური აპრილის დილას ჰგავს აბადანის დეკემბრის დილა. ახალი მწვანე ფოთლები, ახალი მწვანე ბალახი...

აბადანი ნავთობის უდიდეს საბადოთა ქალაქია. აქვეა აგრეთვე ნავთის გადამმუშავებელი დიდი ქარხნები

სპარსეთის ეს სიმდიდრე 1952 წლამდე მარტო ინგლისელების ხელში ყოფილა. 1952 წლიდან კი სანახევროდ ამერიკელებს დაუსაკუთრებიათ.

სპარსეთის ყურე აბადანთან ძალიან მღვრია. აქ მას ერთვის გაერთიანებული დიდი მდინარეები — ტიგროსი და ეფფრატი. ეტყობა, მათ ბევრი შლამი შემოაქვთ ზღვაში სირიიდან და შუამდინარეთიდან. ასე რომ, აბადანში მცირე შესვენების შემდეგ სპარსეთის ყურეზე საკმაო ხანს ვიფრინეთ და ეს მღვრე ფერი წყალს არ შორდებოდა. მერე იგი თანდათან გაბაცდა და ბოლოს უკვე სავსებით გაიწმინდა ისე, რომ ზღვის ტალღები ზემოდან თეთრი ქორებივით ჩანდა.

მიემართებიან არაბეთის ზღვისაკენ ნავთით დატვირთული გემები და მიეშურებიან არაბეთის ზღვიდან სპარსეთის ყურეში აბადანისკენ ცარიელი ტანკერები.

ბახრეინის კუნძულები... ორმუზის სრუტე... ბელუჯისტანი... ჩვენი თვითმფრინავი უკვე არაბეთის ზღვაზე მიჰქრის პაკისტანისკენ. იგი არც ირხევა ჰაერში, როგორც საოკეანო გემი ზღვის ტალღებში.

გამოჩნდა პაკისტანის ნაპირებიც. ყარაჩი — დიდი ქალაქი და ნავსადგური. მე გონებაში მეზადება ასეთი ორი სტრიქონი: — „ამ საუბარში, ამ ლაპარაკში უკვე გამოჩნდა დაბლა ყარაჩი“.

პაკისტანი — წმიდანთა ქვეყანა.

ყარაჩის აეროდრომზე შემოგვხვდნენ საბჭოთა კავშირის პაკისტანის საელჩოს მუშაკები ჩვენი ელჩის მეთაურობით. უცხოეთში თანამემამულის გაცნობა არა გჭირდებათ, თქვენ უკვე პირველი შეხვედრისთანავე

ძველი მეგობრები ხართ, ძმურად გადავეხვიეთ მანეთს და პაკისტანის განსაკუთრებულად მკაცრი საპასპორტო პროცედურის გავლის შემდეგ გავუღეპით გზას სასტუმროსაკენ.

თვითმფრინავი SAS გაჰყვა თავის გზას. ხვალ საღამოთი ინდოეთის საავიაციო კომპანიის თვითმფრინავით გავფრინდებით დელისაკენ.

* * *

ყარაჩის სასტუმრო. ირგვლივ დიდი პალმები. მალალ ხეებზე წითელი ყვავილები. სასტუმროში კომფორტი მაინცდამაინც არ გვაწუხებს: უბრალო ხის ფართო საწოლები, ასევე უბრალო დგამი. მსახურმა მაშინვე ჩაიშემოიტანა. მსახურს აკბარი ჰქვია — ცნობილი დიდი მოგოლის სახელი. ყოველ ჩვენს გაღივებაზე წელში ოთხად იკეცება საცოდავი; დიდად გაოცებული დარჩა, როცა ჩვენ ვაგრძნობინეთ, რომ ჩვენთან ეგეთები საჭირო არ არის, რომ ჩვენ საბჭოთა კავშირიდან ვართ და შეუძლია წელში გამართულად გველაპარაკოს. სხვათა შორის ჩვენი ასეთი მოქმედება უდიდეს და გადამწყვეტ შთაბეჭდილებას ახდენს მოსახლეობაზე პაკისტანსა და ინდოეთში, ინგლისელების ქედმაღლური, ბატონკაცური ზვიადობის შემდეგ. მაშ, ყოფილან ევროპელები, რომლებიც მათ აღამიანებად თვლიან. ეს ევროპელები საბჭოთა კავშირის მოქალაქენი ყოფილან. მაშ გაუმარჯოს საბჭოთა კავშირს! მე მთელ ინდოეთში სიხარულით მივსებდა გულს საბჭოთა ქვეყნისადმი დიდი

სიყვარული, პატივისცემა და მოკრძალება, რომელსაც თანდათან სულ უფრო ღრმად და ფართოდ იკიდებს ფესვებს აღმოსავლეთის მშრომელ მოსახლეობაში. ქვემოთ ჩვენ ამ სასიხარულო და საამაყო მოვლენაზე კონკრეტული მაგალითებით ვილაპარაკებთ.

სასტუმროში რესტორნის მებატრონე ოდესღაც რუსეთში ნაცხოვრები კაცი აღმოჩნდა, რუსული ენის კარგი მცოდნე. იგი მშვენივრად გაგვიმასპინძლდა ადგილობრივი კერძებით, რომლებიც ჩვენებურ საქმელებს ძალზე ჩამოჰგავდა. სასმელთაგან ჩვენ, სიცხისაგან შეწუხებულნი, გამაგრილებელ წყალს „კოკა-კოლას“ დავეძალეთ. კოკა-კოლა თბილისურ ლადიძისეულ ლიმონადთან, რასაკვირველია, ვერ მოვა, მაგრამ უცხოეთში ყველაზე უკეთეს უალკოჰოლო სასმელად იგი ჩაითვლება. რამდენი მილანძღავს და მიგინებია ჩემს ყმაწვილკაცობაში ეს კოკა-კოლა კრებებსა და საჯარო გამოსვლებში; კაცმა რომ თქვას, რა აქვს ახლა ამას საგინებელი; უბრალო გამაგრილებელი წყალია, ყოვლად უწყინარი და უპრეტენზიო. მოგწონს — დალიე, არ მოგწონს — სავალდებულო არაა. მე იგი მაშინ რაღაც დიდი ანტისაბჭოთა სასმელი მეგონა. ყველა აგინებდა, მეც ვაგინებდი...

ყარაჩი მეტისმეტად ღარიბი ქალაქი ჩანს. ქალაქის ახალ ნაწილშიაც კი დუქნები და მაღაზიების შენობები მინგრეულ-მონგრეულია. ახალი შენობები ყოვლად უგემოვნოდაა ნაგები. ყოველ ფეხის ნაბიჯზე — ფარღალა, საწვრილმანო დუქნები, რაღაც უცნაური შემზარავი სურნელებით აქოთებულნი. აქ ეტყობა უცხოელთა

ფორმებიც კი არ ზრუნავენ მალაზიების მოწყობაზე და ფორმებაზე. სიბინძურე... სიბინძურე .. დუქნებში რაღაც უძველეს თიხისა და სპილენძის ჭურჭლებში ამზადებენ უცნაურ შეჭამანდს, იქვე ცხლად ჰყიდიან და მყიდველებიც იქვე თქვლევდნენ. აქაც და მთელ ინდოეთში, ყოველ ფეხის ნაბიჯზე იყიდება რაღაც ნაცხებით წასმული სუროს მსგავსი მცენარის ფოთლები, რომელსაც ნაცხზე წაყრილი აქვს ბურნუთის მაგვარი ფხვნილი. ამ ფოთლებს სამკუთხად დაკეცავენ, პირში ჩაიდებენ და საათობით ღეჭავენ. კბილის ნუნები, ტუჩები, ენა საოცრად აქვთ დაწითლებული და დასისხლიანებული. ბევრს ქისით უდევს ჯიბეში ეს ფოთლები თავისი ნაცხითა და ფხვნილით; დაჯდება შეკრებაზე თუ სასაუბროდ თავშეყრილ ამხანაგებთან, ოთხივე თითით შეიჩრის პირში და კევივით ღეჭავს. იქვე აფურთხებს და იღმიჭება. ამ საღეჭავ მცენარეს ბეტელი ჰქვია.

ქუჩებში დაქრიან რიქშები ველოსიპედის ურიკებით. უფრო შეძლებულ რიქშებს მოტოციკლები შეუბამთ ურიკებში, რომლებშიც ხუთიოდე მგზავრი თავსდება. ქუჩაში ერთბაშად რამდენიმე რიქშა აგედევნებათ და გათავაზობთ სამსახურს. ისინი მანამ მოგდევნენ, სანამ სადმე მალაზიაში არ შეუხვევთ.

შუაგულ ქალაქში, ღამით პირდაპირ ქუჩის ასფალტზე წვანან მოქალაქენი, უმეტესად ყოველგვარი საგებ-სახურავის გარეშე და სძინავთ ქუჩის მტვერში, მანქანების ხმაურში, გამვლელთა ფეხებში. მხოლოდ ზოგ მათგანს თუ უდგას ტახტი. აქაური ყოფის ეს თავზარდამცემი სურათი შემდეგ ინდოეთის ყოველ ქა-

ლაქში გხვდებით. ვინ არიან ეს უბედურები?—ქალაქის მშრომელნი, უბრალო ადამიანები, რომელთაც სადაც უღამდებათ, იქ უთენდებათ, როგორც მუშა პირუტყვს.

სასტუმროში მთელი დღის მზით გახურებული ოთახის ფანჯრები ფართოდ გავალეთ. მე ლოგინზე გულაღმა წამოვწექი, თხელი ზეწარი გადავიხურე და ვფიქრობ—აი თანამედროვე ტექნიკის საოცრება: გუშინწინ მოსკოვის ყინვით ითოშებოდნი, დღეს კი, აქ, ამ სიცხისაგან სულს ველარ იბრუნებ. რა იქნება აქ ივლისსა და აგვისტოში!

მერე შუალამემდე ვიხეტივალეთ ქუჩებში. მოუშორებლად დაგვდევენ რიქშები. ქუჩებში გაძლიერებული ყარაული იდგა. ხელში იარაღის მაგიერ გრძელი ხელკეტები ეჭირათ. იმ დღეს პაკისტანში სტუმრად იმყოფებოდა ჯოუ ენ-ლაი. ნელა, ბატონკაცურად დაიზღაზნებოდა ამერიკული და ინგლისური ავტომანქანები. პაკისტანს, რასაკვირველია, თავისი საავტომობილო წარმოება არა აქვს და ალბათ დიდხანს არც ექნება. საავტომობილო წარმოება არც ინდოეთს აქვს, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ იმას, რომ ინდოეთში უცხოეთიდან ჩამოაქვთ მანქანის გამზადებული ნაწილები, რომლებსაც აქ ამონტაჟებენ. ეს არის ინდოეთის მარკის „ტაქსები“—ძველი ყაიდის პატარა ავტომანქანები.

ლამით უძინარი დავრჩი. პირველი სიხათლის შემოსვლამდე გამვლელები განუწყვეტლივ ყვიროდნენ ქუჩაში, ხოლო განთიადზე დაიწყო გადაბმული ზრიალი: ბაყაყების ყიყინი, ვირების ყროყინი, ქორების წივილი, ყვაავების ჩხავილი, ათასნაირი ფრინველების რიპ-რია.

გავიხედე ფანჯარაში, — სახლების სახურავეებზე, დანა
ფანჯრების რაფებზე, ტელეფონის ბოძებზე, ქუჩისპი-
რის ხეებზე უამრავი ქორი ჩამომჯდარა და იქეჭება.
სასტუმროდან ფეხი გამოვდგით თუ არა, ჩხავილით
შემოგვეგებნენ ყვავები. ჩვენში რომ მათ სათოფედ ვერ
მიეკარები, აქ პირდაპირ ფეხებში გებლანდებიან, ხე-
ლებში მოგჩერებიან, იქნებ საჭმელი რამ გადმომიგდო-
სო. ქორებსა და ყვავებს აქ სანიტრებს ეძახიან—ქალა-
ქის მთელ სიბინძურეს, სიდამპლეს ესენი ანადგურებენ.
ქალაქის სისუფთავის დაცვის საქმეც, ეტყობა, აქაურ
თვითმმართველობას დანდობილად მთლიანად ამ ფრინ-
ველებისათვის გადაუბარებია და რის გაწმენდასაც ეს
ფრინველები ვერ ახერხებენ, ისევ ისე ყრია ქუჩებსა
და ეზოებში.

ჩვენი სასტუმროს გვერდით პრეზიდენტის რეზიდენ-
ციაა. ყვავილებში ჩაფლული მწვანე ეზო, დიდი ხეების
ჩრდილებით დაფარული მწვანე მოლი. მებაღე რწყავს
ქოთნებსა და გაზონებში მშვენიერ მრავალფერ ყვავი-
ლებს.

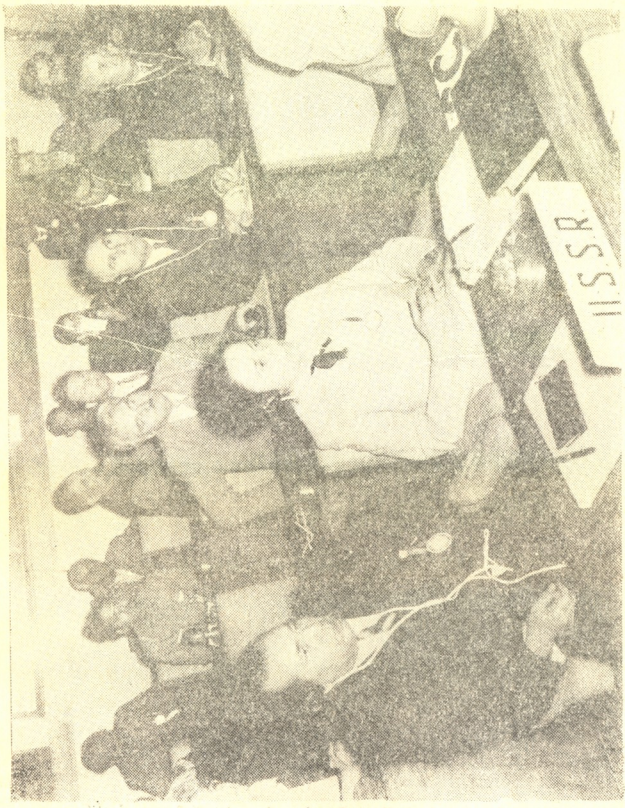
დღევანდელი ყარაჩის დიდი ნაწილი ოდესღაც ისე-
თივე უდაბნო ყოფილა, როგორც მის გარშემო მდებარე
სანახები. ინგლისელების შემოსვლის შემდეგ ამ ქვეყნის
მკვიდრთ სულ ნაჭერ ნაჭერ შემოუტანიათ ახლო-მახ-
ლო ოაზისებიდან მიწა ახალი ბატონების ეზოებისა-
თვის. ასე ხელოვნურად გამწვანებულა ქალაქი საუკუ-
ნეების მანძილზე. ასე შექმნილა ბევრი მწვანე ქალაქი
ინდოეთშიც, რომლებზედაც ბევრს ისეთი წარმოდგენა
აქვს, თითქოს დასაბამიდან ყვავილებში იფლობოდაო.

ზოგი ქირი მარგებელია — ეს მწვანე ქალაქები კანტონებში მოუკიდებლობის გზაზე დამდგარი ამ ქვეყნების მკვიდრთა კუთვნილებაა. პრეზიდენტის რეზიდენციის ეზოსავითაა ჩაფლული ყვავილებში აგრეთვე ფრირ-ჰოლი, ინგლისელების ყოფილი კლუბი, ინგლისის კოლონიალიზმის უკანასკნელი დასაყრდენი პაკისტანში, აქ ახლა პაკისტანის ეროვნული მუზეუმიამა გამართული. ამ მუზეუმის კარებზე პაკისტანის სახელმწიფოს პირველი მეთაურის — ჯინას დიდი სურათი ჰკიდია. ჯინას დიდი როლი შეუსრულებია პაკისტანის ინდოეთიდან გამოყოფის საქმეში და ამ ქვეყნის ცალკე სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებაში. ეტყობა, იგი სიცოცხლეში უსაზღვრო ავტორიტეტით სარგებლობდა და ხალხს მისთვის პაკისტანის მამა უწოდებია.

რამდენიმე საბჭოური მანქანით საბჭოთა კავშირის ელჩმა თავის აგარაკზე არაბეთის ზღვის სანაპიროსაკენ წავიყვანა.

გასცდებით თუ არა ყარაჩის ქუჩებს, იქვე იწყება გადახრუკული, მზით გადამწვარი ტრამალები. ამ ტრამალებზე ახლა პირდაპირ მიწაში თხუნელებივით ცხოვრობენ ინდოეთიდან გამოქცეული მუსლიმანები. მათი რიცხვი ნახევარ მილიონს აღწევს. ინდოეთიდან გამოქცევა დაწყებულა პაკისტანის გამოყოფის დღიდან (როგორც ცნობილია, პაკისტანში მუსლიმანები ცხოვრობენ) და ეს ლტოლვა გრძელდება ახლაც. საშინელი სანახავია ეს ადგილი, აუწერელი სიმყრალე და სიბინძურე. მწირ მიწაზე აქა-იქ რაღაც ჯოჯოხეთის კუპრის მსგავსი ტბორები, რაშიაც მზით დამწვარი ბავშვები

ნიუ-დელი. საბჭოთა დელეგაცია აზიის მწერალთა კონფერენციებზე.

საქართველო
ბიბლიოთეკა

✓

1

भूमि का

१. वह जिनमें आकाश बसाया, और उसी महाशक्ति से
पेरित होकर अन्न चराचर वानस्पतिक और प्राणिमों
की देवी आत्मा ही, हम आदिमियों को अन्न यह दुःख
ही जिनमें इसी विविधता है, उसी की कृपा से
हर एक समस्त प्राणी के समान है।

२. ओ एक ईश्वर ! तुम ही हर चीज की
शक्ति का स्रोत ! मेरी रक्षा करो, मुझे शैतान पर
विजय प्राप्त करने की शक्ति दो ; मुझे वह प्रीतियों
की अन्तःकरण दो जो कि तृप्त्युक्त रहती है,
और इन माहों में मेरे पापों का बोझ कम हो जाय।

३. ओ ~~देवी~~ नारदी की प्रशंसा किया है
जिसे भाला, टांग, और ~~तलवार~~ शोभा देती है;
राजा ओ मैं अन्न सूर्य तमस की प्रशंसा किया है
जिसे एक रूपोत्तम है और ^{सुखदायक} सुखित करी है ;
और उस सुंदरी की कंठ प्रशंसा करे, फिर
शक्ति में अन्न अर्पित पुण्यान करे ; जो

ინდოელი მწერლის პრაბაქარ მაშვეს მიერ ურდუს ენაზე თარგმნილი
„ვეფხისტყაოსნის“ დასაწყისი სტროფები.

ქყუმპალაობენ დაყვითლებული, სიკვდილის პიტივენი
 სული ბავშვები. აღამიანთა ეს უდიდესი მასა გარს ეკ-
 ვრის ქალაქს, რათა ქალაქის ქუჩებში მათხოვრობით
 შეინახოს თავი. ჩვენმა მანქანამ ელვის სისწრაფით ჩაი-
 ქროლა ამ სიმყარაღეში, მაგრამ ჩვენ მაინც კინალამ
 დავიხუთეთ.

არაბეთის ზღვის სანაპირო. დეკემბრის შუადღის
 სიცხეში გავიხადეთ და შევცურეთ ანკარა ზვირთებში.

ზღვასთან ორი მუსლიმანი მოვიდა. მათ მაიმუნები
 მოიყვანეს და ათამაშეს. მერე აქლემიანი კაცი მოგვია-
 ხლოვდა. აქლემს მუხლებზე სახრე შემოჰკრა, სილაზე
 დააწვინა. თავმოკრული ტოპრაკი გადმოიღო, გახსნა
 და ორი ვეებერთელა კობრა ამოახოხა. გველები მაშინ-
 ვე ცხელ სილაზე გაწვნენ. პატრონმა სალამური დაუკ-
 რა, გველებიც ყალყზე შედგნენ. მე შიშით ზღვაში უფ-
 რო შორს შევედი. პირველი მნახველისათვის ეს სურა-
 თი საშინელია, შემდეგ კი ასეთი სანახაობა ინდოეთში
 იმდენად ხშირია, რომ თვალიც ეჩვევა. ეს კობრები
 უკვე უვნებელნი არიან, შხამი გამოცლილი აქვთ და
 მათი კბენაც საშიში აღარ არის.

ჩვენი ელჩის აგარაკის აივანზე გამართული დეკემბ-
 რის სუფრა თბილისური ზაფხულის სუფრასა ჰგავს.
 ხახვი და სალათა, ქინძი და მუშტის სისხო პრასა, ახა-
 ლი პამიდორი, რასაც ჩვენში ახლად შემოსული პამიდო-
 რის გემო აქვს; ახალი თევზი და მწვადები. ამას ზედ
 დაუმატეთ ბუზები... ბუზები... ბუზები... ესეც თბილი-
 სურად. სხვადასხვა ქვეყნის ღვინოები, რომელთაგანაც
 ვერც ერთი ჩვენ კახურ ღვინოსთან ვერ მოვა. მელბურ-

295.927

ნის მსოფლიო სპარტაკიადიდან ახლად დაბრუნებული
ანატოლი სოფრონოვი მღერის იმ ქვეყნის შთაბეჭდი-
ლებაზე. კონსტანტინე სიმონოვი ამბობს თავის ცნობილ
ლექსს: „Пропищек“. მე ჩვენს ქართულ სიმღერას ვლიდი-
ნებ და თან გულში ვფიქრობ: „სადაურსა სად წაი-
ყვან“...

ოფლად გაღვრილებმა სული მაშინ მოვითქვით, როცა
მზე შუბის ტარზე დავიდა.

არაბეთის ზღვის სანაპიროდან პირდაპირ აერო-
დრომზე მივედით; იქ გველოდებოდა ინდოეთის რომე-
ლიდაც საავიაციო კომპანიის თვითმფრინავი, საკმაოდ
ნათრევი, ვილაცის გამონაცვალი, ორმოტორიანი ჯაბა-
ხანა. ამ დახუთულ მანქანით სალამო ხანს გავფრინ-
დით დელისაკენ.

ქვემოთ მიწები ასეულ კილომეტრზე მწირი ჩანს.
მხოლოდ აქა-იქ მდინარეებისა და ტბების ნაპირები
მწვანით შემოსილი. აქ უკვე ნაკვეთები კვადრატებადაა
დაყოფილი. ამ კვადრატებში შეამჩნევთ სასახლეებსაც,
მათში ალბათ მაჰარაჯები ცხოვრობენ. საერთოდ კი ამ
უსაზღვრო სივრცეებში გადაჭიმული ქვეყანა მეტად
ღარიბი ჩანს.

ორნახევარ საათში ნიუ-დელის აეროდრომზე ვის-
ხედით.

* * *

აეროდრომზე მხურვალე ტაშის ცემითა და ძმური
შეჩახილებით შემოგვხვდნენ ჩვენი ქვეყნის, საბჭოთა კავ-
შირის ძველი მეგობრები, ცნობილი ინდოელი მწერლე-

ბი: დინჯი, მუდამ მშვიდი კრიშან ჩანდრი; დაუღწეველი
 რი, მუდამ მოუსვენარი მოხუცი გურბაჰშ სინგჰი; ასევე
 დაუღეგარი მულკრაჯ ანანდი; უფრო ახალგაზრდა
 თაობიდან — ბალვანტ გარგი და ნატეჯი; აღმოსავლეთის
 სახელგანთქმული პოეტები: სარდარ ჯაფრი და
 ფაის აჰმად ფაისი; სახელოვანი ჩინელი მწერლები და
 საზოგადო მოღვაწენი: მაო-დუნი, ლაო-ში და ლეგენ-
 დარული რევოლუციური მერვე არმიის მრავალათეული
 წლის ბრძოლათა ვეტერანი ემი სიაო; კორეელები:
 სე მან-ირი და ხან სერ-ია; უიღურები, ბირმელები,
 ნეპალელები. გადააგვებვივნენ და მხობზე დაგვიდეს
 ყვითელი ყვავილწნულები.

შეხვედრა მართლაც რომ გულთბილი გამოვიდა.
 ბევრი ამათგანი ხომ ჩვენი ახლო მეგობარია, ჩვენს
 ოჯახებშიც ნამყოფი მოსკოვსა თუ თბილისში. აქვე
 დავძინ, რომ თავიანთ მხრივ, კონფერენციის მსვლე-
 ლობასა და ინდოეთში ჩვენი მოგზაურობის დროს, მა-
 თაც გაგვაცნეს თავიანთი ოჯახები დელში, ფენჯაბში,
 ბომბეიში, მაგრამ ამის შესახებ ქვემოთ.

აეროდრომიდან საჩქაროდ გავემურეთ ნიუ-დელის
 საბჭოთა საელჩოსაკენ. გავიარეთ ზღაპრულად ანთებული
 ვეება შადრევანთა შორის აღმართული „ქალაქის კა-
 რიბჰე“, ჩავუარეთ პარლამენტს, ჯავაჰარლალ ნერუს
 სასახლეს და შევედით მწვანე ხეებსა და მრავალფერ
 ყვავილებში ჩაფლული ჩვენი საელჩოს ეზოში.

აზიის მწერალთა კონფერენციის მოსაწვევად ინდო-
 ეთში თვეების განმავლობაში მუშაობდა საორგანიზა-
 ციო კომიტეტი, რომელშიც საბჭოთა წარმომადგენე-

ლიც შედიოდა ჩვენი შუა აზიიდან; ეს იყო ტაჯიკთა პროექტი მირზაქარი. სამწუხაროდ, ამ ახალგაზრდა, ჯანითა და ღონით სავსე ვაჟაკს კონფერენციის გახსნის წინა დღეებში სასტუმროს ოთახში ქვის იატაკზე (ქვის იატაკები ინდოეთში მეტად ხშირია) როგორღაც ფეხი დასცდნოდა და ისე მაგრად დაერტყა თავი, რომ ჩვენი ჩასვლისას ჯერ კიდევ უგრძობლად იწვა დელის საავადმყოფოში. მან, რასაკვირველია, კონფერენციაში მონაწილეობა ვერ მიიღო და იმდენ ხანს დასჭირდა წოლა და აქიმობა, რომ ჩვენთან ერთად სამშობლოშიც ვერ დაბრუნდა.

კონფერენციის სამზადისში დიდი იდეური ბრძოლები გაჩაღებულიყო აზიის პროგრესულ და პროამერიკულ მწერალთა შორის.

პროამერიკულ ელემენტებს, რომელთაც ამერიკის საელჩოდან უწევდნენ აშკარა ხელმძღვანელობას, განსაკუთრებული აქტივობა გამოეჩინათ კონფერენციის გახსნის დღეს, ხელმძღვანელი ორგანოების არჩევისას. ჩვენი ჩასვლის დროს ამ ბრძოლის სასწორი აშკარად გადახრილი იყო პროგრესულ მწერალთა მხარეზე. ამ საქმეში გადამწყვეტი როლი შეესრულებინა კონფერენციაზე ჩინეთის დელეგაციის გამოჩენას. ჩინეთის დელეგაციას თავისი ავტორიტეტული სიტყვით გადაეწყვიტა ევროპიდან და ამერიკიდან მოსაწვევ სტუმართა შერჩევის საკითხიც; მისივე კატეგორიული მოთხოვნით საორგანიზაციო კომიტეტს უარი განეცხადებინა გომინდანელთა წარმომადგენლების მოწვევაზეც. როცა კონფერენციის დაწყებისას პროამერიკულ მწერალს

ქაბირს მოუნდომებია თვითნებურად დაეკავებინა თავი მჯდომარის ადგილი, ჩინეთის დელეგაციას ვატივობა რიული პროტესტი განუცხადებია — ვინ აირჩია ქაბირი თავმჯდომარედო, და იგიც იძულებული გამხდარა დაეტოვებინა თავმჯდომარის სავარძელი. ამის შემდეგ კონფერენციას რიგრიგობით თავმჯდომარეობდნენ აზიის სხვადასხვა ქვეყნების წარმომადგენელი, ხოლო საერთო ხელმძღვანელობას მას უწევდა პროგრესული მწერალი, საბჭოთა კავშირის მეგობარი მულკ რაჯ ანანდი. პროამერიკული მწერლები „კულტურა და თავისუფლების“ კლუბიდან შემდეგშიც ყოველ ღონეს ხმარობდნენ კონტროლი გაეწიათ კონფერენციისათვის, მაგრამ ამ ბრძოლის ბედი საბოლოოდ გადაწყვიტა კონფერენციაზე ჩვენი დელეგაციის გამოცხადებამ.

დილის სხდომა დაწყებული იყო, როცა ჩვენ შევადეთ კონფერენციის დარბაზის კარები „იუნესკოს“ ახალ სასახლეში. სხდომის მორიგე თავმჯდომარემ, ცეილონის წარმომადგენელმა გამოაცხადა: კონფერენციაზე მოვიდა საბჭოთა კავშირის მწერალთა დელეგაციაო. დამსწრეები მხურვალე ტაშის ცემით შეეგებნენ საბჭოთა ლიტერატურის წარმომადგენლებს, რომელთაგანაც ზოგიერთის სახელი მათთვის უკვე კარგად ცნობილი აღმოჩნდა. განსაკუთრებული პატივისცემით კონფერენციასა და ინდოეთში მთელი ჩვენი მოგზაურობის დროს სარგებლობდნენ „ინდოეთის ბალადების“ ავტორი მირზო ტურსუნ ზადე და პოეტი კონსტანტინე სიმონოვი.

დიდი დაკვირვება არ იყო საჭირო, რათა დამსწრე-

თა სახეებზე მყისვე ამოგეკითხათ — ვის გაეხარდა და ვის არა ჩვენი დელეგაციის გამოჩენა კონფერენციის დარბაზში. ნაწილს სახეზე აშკარა უსიამოვნება გამოეხატა, ნაწილი ცნობისმოყვარეობით მოგვაჩერდა, ხოლო ენერგიულად სცემდნენ ტაშს ჩინელები, ინდოელები კორეელები. ვიეტნამელები. მოხუცი ჩინელი მწერალი, აღმოსავლეთის სახელგანთქმული ბელეტრისტი და საზოგადო მოღვაწე ლაო-ში დემონსტრატიულად წამოდგა სკამიდან, თავისი მეტად საყვარელი ღიმილით მოვიდა ჩვენს ლოჯასთან მამობრივად გადაეხვია კონსტანტინე სიმონოვს, მერე ყველას მაგრად ჩამოგვართვა ხელი და თავის მშობლიურ ჩინურ ენაზე თითქოს ტკბილად დაგვლოცა. ამან დარბაზში ოვაციის ახალი აზვირთება გამოიწვია.

მაშინვე მიიწვიეს პრეზიდენტში საბჭოთა დელეგაციის ხელმძღვანელი, აზიის ხალხების სოლიდარობის საბჭოთა კომიტეტის თავმჯდომარე მირზო ტურსუნ ზადე. რომელმაც კონფერენციას გააცნო ჩვენი დელეგაციის შემადგენლობა. თავმჯდომარემ შემდეგი სიტყვა მისცა კონსტანტინე სიმონოვს, რომელმაც ორიოდე საინფორმაციო სიტყვით მოუთხრო დამსწრეთ საბჭოთა ქვეყნის ლიტერატურული ცხოვრების შესახებ.

აზიის ქვეყნების მწერალთა კონფერენციას ესწრებოდნენ ინდოეთის, ჩინეთის, იაპონიის, ცვილონის, პაკისტანის, ნეპალის, სამხრეთ და ჩრდილოეთ კორეის, ვიეტნამის, ბირმის, ირანის, ავღანეთის, სირიის, თურქეთის, ეგვიპტის და სხვა მწერალთა დელეგაციები, სულ ჩვიდმეტი სახელმწიფოდან. სულ სხვადასხვა ფე-

რის აზიური ტანსაცმელი, სულ სხვადასხვაგვარი ჯერ საოცარი შეკერილობა, ათასნაირი ჩალმა და თავმორთულობა, ათასნაირი აღმოსავლური ფეხსაცმელი. კონფერენციაზე დასასწრებლად ჩამოვიდნენ, როგორც მეთვალყურენი, სტუმრები ევროპიდან, ამერიკიდან, აფრიკიდან, ავსტრალიიდან.

საბჭოთა დელეგაციის შემადგენლობაზე მსჯელობის დროს კონფერენციის მოსამზადებელ პერიოდში საორგანიზაციო კომიტეტის სხდომაზე წამოჭრილიყო საკითხი საბჭოთა მწერლების დელეგაციაში საქართველოს წარმომადგენლის შესახებ. კომიტეტში შესულიყო წინადადება:—საქართველო აზიის ქვეყნად არ ჩაითვლება და ამიტომ საბჭოთა კავშირის დელეგაციაში საქართველოს წარმომადგენელი, ისე როგორც სხვა ევროპელი მწერალი, სტუმრად, მეთვალყურედ ჩაითვალოსო. ამ საკითხის წამოჭრა ჩვენთვის სავსებით მოულოდნელი იყო, თუმცა მოსალოდნელიც რომ ყოფილიყო, საქართველოს დელეგატს ხელთ რა საბუთი უნდა ჰქონოდა, რომ ამის საწინააღმდეგო რაიმე დამტკიცებინა.

უხერხულობა იმაში მდგომარეობდა, რომ საბჭოთა დელეგაციის ორი მოხსენებიდან, როგორც მოსკოვში გადაწყდა, ერთი მოხსენება—„ამიერკავკასიის ხალხთა მწერლობის მდგომარეობის შესახებ“ ამ კონფერენციისათვის უნდა წარედგინა სწორედ საქართველოს დელეგატს. ამ სტრიქონების ავტორს, საბოლოო ანგარიშში მოხდა ისე, რომ კონფერენციაზე თითქმის თანაბარი უფლებებით სარგებლობდა სტუმარიცა და დე-

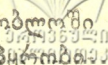
ლეგატიც. ასე რომ, საქართველოს დელეგატის დანიშნუ-
ნებას რაიმე სერიოზული დაბრკოლება აღარ შეხვედ-
რია.

კონფერენციის დღის წესრიგში იდგა მეტად საინ-
ტერესო საკითხები: აზიის ტრადიციები, მწერალი და
თავისუფლება, საერთაშორისო კულტურული კავშირე-
ბი, მწერალი და ოსტატობის პრობლემა და მდგომარე-
ობა აზიის ხალხთა მწერლობაში, თუ ზოგიერთი
ჩვენთაგანისათვის დღის წესრიგის გაცნობისას პირვე-
ლად ბუნდოვან შთაბეჭდილებას სტოვებდა საკითხი
„აზიის ტრადიციების“ შესახებ, კონფერენციის მსვლე-
ლობაში იგი თითქმის ყველაზე უფრო საინტერესო და
პირველხარისხოვან საკითხად წარმოგვიდგა.

როგორც ცნობილია, კოლონიალიზმის ეპოქამ, აზია-
ში უცხოელ დამპყრობთა საუკუნოებრივმა ბატონობამ
ასეული წლებით გაჰყინა ერთ წერტილზე აზიის ხალ-
ხების კულტურა, ლიტერატურა და ხელოვნება. ამ
სისტემამ აზიის ხალხები სრულ მონობამდე მიიყვანა
და გამოთიშა ისინი მსოფლიოს კულტურული ცხოვრე-
ბის ორბიტიდან.

ასეული წლების წინ შეწყდა აზიის ქვეყნების კულ-
ტურული ტრადიციები და აი, ახლა, კოლონიზატორთა
მძიმე უღლისაგან გათავისუფლების მეორე დღეს მთა-
ვარ და პირველი რიგის საკითხად დადგა ამ ტრადი-
ციების აღდგენის საქმე. ამ კონფერენციაზეც ეს სა-
კითხი დღის წესრიგის პირველ საკითხად იქნა შეტა-
ნილი.

ასეული წლების განმავლობაში იყვნენ მოწყვეტილ-

ნი ერთმანეთს აზიის ქვეყნები. თავიანთ სამშობლოში ისინი ცხოვრობდნენ ჩაკეტილნი, როგორც საბუნებისმეტყველო ლეში. მტაცებლურად მიჰქონდათ დასავლეთისაკენ არა მარტო ნედლეული და მიწის ბარაქა, არამედ საქვეყნოდ ცნობილი ხელოვნების დიდებული ძეგლებიც, ინდოეთში თქვენ ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ნახავთ ხუროთმოძღვრების, ხელოვნების სამაგალითო ნიმუშებს, სრულიად გაძარცულსა და გავერანებულს. ისინი დგანან ისე, როგორც თვალეზიანთხრილი ადამიანები, რომ მნახველს მოუთხრონ კოლონიალიზმის საშინელებათა შესახებ.

თუ აზიის კოლონიზატორებმა ურთიერთს მოსწყვიტეს მეზობელი ქვეყნები, ეს მით უმეტეს ითქმის ამ ქვეყნების კავშირებზე ტერიტორიულად ისეთ შორეულ ქვეყნებთან როგორცაა, მაგალითად, საქართველო. დღევანდელ ინდოეთში საქართველოს შესახებ იშვიათად, მხოლოდ აქა-იქ თუ აქვთ რაიმე წარმოდგენა და ისიც როგორც სიზმარეულ ქვეყანაზე, სადაც ცხოვრობენ ლამაზი ფერიები. ინგლისის გაბატონებამდე კი ეს ასე როდი უნდა ყოფილიყო. ჩვენს ქვეყანას, როგორც ცნობილია, საუკუნეების განმავლობაში დიდი კულტურული და სავაჭრო ურთიერთობანი ჰქონდა ინდოეთთან. მკითხველს მოვაგონებთ ჯერ კიდევ ვახტანგ გორგასალის მოგზაურობას ინდოეთში. ადვილი წარმოსადგენია, რომ გორგასალი, მეფე და ქვეყნის ხელმძღვანელი გაუკვალავ გზას არ დაადგებოდა. ისიც ადვილი წარმოსადგენია, რომ მეფე ტურისტული მიზნით არ გამგზავრებოდა ამ წლობით სავალ გზაზე. ალბათ მას

მასპინძლებიც კარგად იცნობდნენ სახელმწიფოებრივი ურთიერთობის საფუძველზე.

შემდეგი საუკუნეების მტვერითაა დაფარული ჩვენი და ინდოეთის ურთიერთობანი, ისე როგორც ბაგნითის სარკოფაგებში ოქრო და ძვირფასი თვალ-მარგალიტი. არ შეიძლება რუსთაველის ეპოქაში ეს ურთიერთობანი განსაკუთრებით არ ყოფილიყო გაშლილი.

რუსებს ძველთაგანვე აღმოსავლეთისა და, განსაკუთრებით, ინდოეთის სპეციალისტებად ქართველები მიაჩნდათ. ეს შეხედულება განმტკიცებული იყო ჯერ კიდევ ნადირ-შაჰის ცნობილ ლაშქრობამდე. რომელშიც, როგორც მკითხველს მოეხსენება, განსაკუთრებულ როლს ასრულებდა ახალგაზრდა ერეკლე მეორე.

ამ სტრიქონების წერის დროს ხელთა მაქვს ცნობილი ფრანგი მეცნიერის, ფილოსოფოსისა და მოგზაურის ფრანსუა ბერნიეს წიგნი: „უკანასკნელ პოლიტიკურ გადატრიალებათა ისტორია დიდი მოგოლის სამეფოში“ (მოსკოვი-ლენინგრადი, სახელმწიფო სოციალ-ეკონომიური გამომცემლობა, 1936 წ.), რომელმაც თავის დროზე მარქსისა და ენგელსის მოწონება დაიმსახურა. ეს წიგნი, სხვათა შორის, მოგვითხრობს იმ სამი ქართველის შესახებ, რომელთაც მეთხუთმეტე საუკუნის მიწურულში ინდოეთის ერთ დიდ ნაწილში სამი სამეფო შექმნეს. ამ სამეფოებმა თითქმის ორას წელიწადს იარსებეს. ბერნიე წერს: „ქართველები მტკიცედ განაგებდნენ ამ სამეფოებს იმიტომ, რომ ერთმანეთთან მუდმივ კავშირში იყვნენ და ერთმანეთს გვერდით უდგნენ მოგოლების წინააღმდეგ დიდ სამხედრო ოპე-

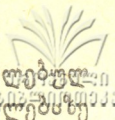
რაციებში“. ბერნიე ასახელებს ამ ქართველ მეცნიერთა მხოლოდ მეხუთე თუ მიეჭვსე თაობის წარმომადგენელს—ნეზამ შაჰს, რომელმაც თავისი სამეფოს დედაქალაქს დაარქვა დუალეთი.

ეს ამბავი ხდება ინდოეთის ჩრდილო-დასავლეთის რაიონში. სინდისა და ფენჯაბის მხარეში, საიდანაც შედიოდნენ ამ ქვეყანაში უცხოეთიდან შემოჭრილი ტომები—სპარსელები და ბერძნები (აქედან შეიჭრა ინდოეთში ალექსანდრე მაკედონელიც), ჰუნები და უნგრელები, ევროპელები და აბისინელები. ინგლისელები თავიანთი ძლიერი ფლოტის საშუალებით ინდოეთში შეიჭრნენ ამ ქვეყნისათვის სრულიად მოულოდნელ, აღმოსავლეთის მხრიდან, ზღვიდან, მაშინ, როცა ქვეყნის შიგნით მძვინვარებდა შინაგანი აღრეულობა.

აღმოჩნდნენ სპეციალისტები, რომლებიც ალბათ ნათელს მოჰყენენ ინდოეთთან ჩვენი ქვეყნის მეტად საინტერესო ურთიერთობის ისტორიას.

ძნელი წარძოსადგენია ორასი წლის წინათ, ინგლისის ინდოეთში შეჭრამდე და ამ ქვეყნის გარესამყაროდან მოწყვეტამდე ინდოეთის ხალხს ასეთი ბუნდოვანი წარმოდგენა ჰქონოდა საქართველოს კულტურაზე.

ინდოეთის პრეზიდენტ პრასადთან მიღებაზე ამ ქვეყნის ლიტერატურისა და ხელოვნების აკადემიის ხელმძღვანელებს (ამ აკადემიის საპატიო თავმჯდომარეა თვითონ ჯავაჰარლალ ნერუ) კრიპალანსა და პრაბაქარ მაშვეს მე გადავეცი „ვეფხისტყაოსნის“ უორდროპისეული ინგლისური თარგმანი, მოსკოვის 1937 წლის გამოცემა. სამწუხაროდ, არც ერთ მათგანს, ინდოეთის

ინტელიგენციის ამ მოწინავე და დიდად განათლებულ წარმომადგენლებს, რუსთაველის ამ უკვდავ ქმნილებას არავითარი წარმოდგენა არ ჰქონდათ. მე ვთხოვე მათ: კონფერენციის მსვლელობის დღეებში, ჩემი იქ ყოფნის დროს როგორმე ემოვათ დრო და წაეკითხათ იგი. შემდეგ კი, თუ ღირსად ჩათვლიდნენ, ეზრუნათ რათა ამ პოემის მთავარი გმირისთვის, ინდოელ რაინდ ტარიელისთვის ეჩვენებინათ მისი სამშობლო რვაასი წლის შემდეგ, ე. ი. ეზრუნათ „ვეფხისტყაოსნის“ ჰინდის ან ურდუს ენაზე თარგმნისათვის. პრაბაქარ მაშვემ „ვეფხისტყაოსანი“ ჩამომართვა და მორიდებით თქვა:— ამოდენა წიგნის გამოცემა ჩვენს აკადემიას აბა როგორ შეუძლიანო.

ვინც ინდოეთის საგამომცემლო საქმეს იცნობს, მას მაშვეს ეს განცხადება სრულიადაც არ გაუკვირდება. საქმე ისაა, რომ ამ ოთხას მილიონიან ქვეყანაში წიგნები მხოლოდ რამდენიმე ათასიანი ტირაჟით იბეჭდება, უმეტესად ორი, სამი ათასიანი ტირაჟით. მკითხველის სიმცირის გამო გამომცემელს წიგნი ვერაფერ შემოსავალს აძლევს და კერძო გამომცემელიც (სახელმწიფო გამომცემლობა იქ არაა) უმეტესად სტამბავს რელიგიური ხასიათის წიგნებს, რომლებსაც მყიდველი საკმაოდ ჰყავს. მრავლად ნახავთ აგრეთვე პორნოგრაფიულ წიგნებსაც, რომლებსაც მკითხველი აგრეთვე საკმაოდ ჰყავს.

ამის გამო ნამდვილი, კეშმარიტი მწერლის მდგომარეობა ინდოეთში მეტად სავალალოა. მწერალი, რომელსაც თოთხმეტი სქელტანიანი რომანი დაუწერია,

ვილაც მოხელის კანცელარიაში მუშაობს უბრალოდ და
 დამწერლად. კერძო გამომცემლის ხელში თავის ღუბ-
 ქირ ბედს უჩივიან ჩვენი მეგობარი ინდოელი ბელეტ-
 რისტები და მათ შორის კრიშან ჩანდრიც, რომელ-
 საც მსოფლიო სახელი აქვს მოპოვებული, მაგრამ სამ-
 შობლოში რაღაც კაპიკებს იღებს მისი ნაყოფიერი შე-
 მოქმედებითი შრომის საფასურად. მას წიგნის შემო-
 სავლის მხოლოდ 10-15 პროცენტი თუ ერგება. კონ-
 ფერენციის დღის წესრიგის ერთ-ერთი საკითხის
 („მწერალი და თავისუფლება“) განხილვის დროს ნეპა-
 ლელმა მწერალმა ქალმა განაცხადა, როგორ შეიძლება
 ვილაპარაკოთ მწერლის თავისუფლებაზე, როცა იგი
 გაუმაძლარი გამომცემლის კლანჭებში დაფავს სულსაო.
 ბევრი ილაპარაკეს აზიელმა მწერლებმა გამომცემლთა
 თავაშვებულებაზე, მაგრამ ამ საქმეს ასეთი კონფერენ-
 ციები, რასაკვირველია, ვერ მოაგვარებენ.

ამიტომაც მე სრულიადაც არ გამკვირვებია, როცა
 პრაბაქარ მაშვემ გვითხრა: ამ დიდი პოემიდან ჩვენ მხო-
 ლოდ იმ ნაწილის თარგმნასა და გამოცემას თუ მოვა-
 ხერხებთ, რომელიც ინდოეთს შეეხებაო.

გიჟვარდეს, ის ღამე პრაბაქარ მაშვეს რუსთაველმა
 თეთრად გაათენებინა. დილით მივიღეთ მისგან უსაზღვ-
 როდ აღფრთოვანებული წერილი. წერილს თან ერთვო-
 და „ვეფხისტყაოსნის“ ადგილების თარგმანი ურდუს
 ენაზე, რომელიც ამ ღამენათევ კაცს განთიადისას შე-
 ესრულებინა. მე ეს წერილიც და თარგმანიც ინდოე-
 თიდან თან წამოვიღე.

აგერ ჩვენს თვალწინ ისტორიას ბარდება კოლონია-

ლიზმის სამარცხვინო სისტემა აგერ ჩვენს იდეოლოგიურ ფუნდამენტში ილვიძებენ და დამოუკიდებლობის ნათელ გზას აღგებიან აზიის დამონებული ხალხები, რომლებიც საუკუნეების განმავლობაში იბრძოდნენ თავისუფლებისათვის. ისინი ეძებენ ძველ მეგობრებს. ილწვიან ალადგინონ ძველი კავშირები, ძველი ურთიერთობანი. მათ თავიანთ სამართლიან ბრძოლაში ალაფროთოვანებთ ჩვენი ქვეყნის ბრძოლისა და შრომის დიდებული მაგალითები. ამის შესახებ ხშირად აცხადებენ ხოლმე აზიის პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანები. თავის წიგნში „ინდოეთის აღმოჩენა“ ჯავაჰარლალ ნერუ წერს: „მე არასოდეს არ მეეჭვებოდა, რომ საბჭოთა რევოლუციამ დიდად წასწია წინ ადამიანთა საზოგადოება და აანთო წითელი ალი, რომლის ჩაქრობაც შეუძლებელია. მან საძირკველი ჩაუყარა იმ ახალ ცივილიზაციას, რომლისკენაც მიიწევს მსოფლიო“.

საკმარისი იყო კოლონიალიზმის სამარცხვინო უღლისაგან განთავისუფლება, რომ აზიის ხალხებში მეორე დღესვე ამალღებულიყო ეროვნული შეგნება და ნაციონალური სიამაყის გრძნობა. ეს ხალხები დღეს იბრძვიან, რათა მთელ მსოფლიოს დაანახონ თავიანთი-ქვეყნების საუკუნოებრივი კულტურის მონაპოვარნი და თავიანთი წვლილი შეიტანონ მსოფლიო კულტურის საგანძურში. ისინი მოითხოვენ სიტყვის უფლებას და ამ უფლებას ბრძოლით იპოვებენ. აზიის მწერალთა ეს კონფერენციაც იქცა უდიდეს მოვლენად ამ სამართლიანი ბრძოლის გზაზე. შეგნება იმისა, რომ ეს დიდი ხალხები დღეს ერთიანდებიან საერთო სამართლიან

ბრძოლაში, აღმოსავლეთის პროგრესულ მოძრაობებში
 გულებში ბადებს საბოლოო გამარჯვების დიდ რწმენას.
 თავისი სიტყვა კონფერენციაზე ინდოეთის გამოჩენილ-
 მა საზოგადო მოღვაწემ, პარლამენტის დეპუტატმა, მწე-
 რალმა რაჯა გო პალაჩარამ დაიწყო სწორედ ამ რწმე-
 ნის აღიარებით: „თუმცა ჩემს დღეში მე ინდოეთს გა-
 რეთ არ გავსულვარ, მაგრამ მხოლოდ ახლა ვგრძნობ
 პირველად, რომ აზიაში ვარ“. პალაჩარიას ამ განცხა-
 დებას ცვილონის დელეგატმა დაუმატა: „იმას, რასაც
 ინდოეთმა მიაღწია განდის ხელმძღვანელობით, უნდა
 მიაღწიოს აღმოსავლეთის ყოველმა ხალხმა“.

მაგრამ აშკარად ეტყობა, აღმოსავლეთის პროგრესული
 ადამიანები დღეს შეშფოთებულნი არიან ახალი
 საფრთხით, ახალ კოლონიზატორთა—ამერიკელთა მზა-
 კვრული ოინებით—დოლარით ჩაიგდონ ხელში ინგლი-
 სის დაკარგული პოზიციები აღმოსავლეთში. აზიის
 პროგრესული საზოგადოებრიობა, ეტყობა, ყოველ ხელ-
 საყრელ შემთხვევაში გამოდის ამერიკის ამ ჯოჯოხე-
 თური გეგმების წინააღმდეგ და აზიის მწერალთა კონ-
 ფერენციაც სავსებით იყო გამსჭვალული ამ ბრძოლის
 ტენდენციებით.

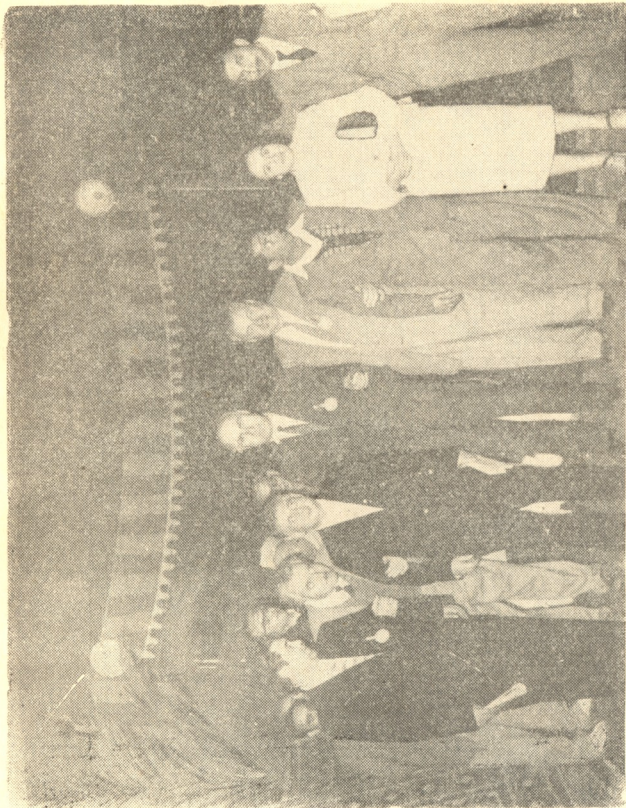
კონფერენციაზე ჩვენი გამოცხადების დროს ტრი-
 ბუნაზე იდგა იაპონელი პროგრესული მწერალი და სა-
 ზოგადო მოღვაწე მასახარა ხატანაკა, რომელიც აღ-
 შფოთებით ლაპარაკობდა ამერიკელთა მოძალების შე-
 სახებ იაპონიაში, იაპონელ პროგრესულ მწერალთა
 ბრძოლაზე ამერიკული გავლენის წინააღმდეგ. იგი მო-
 უთხრობდა კონფერენციას იაპონიის ლიტერატურაში

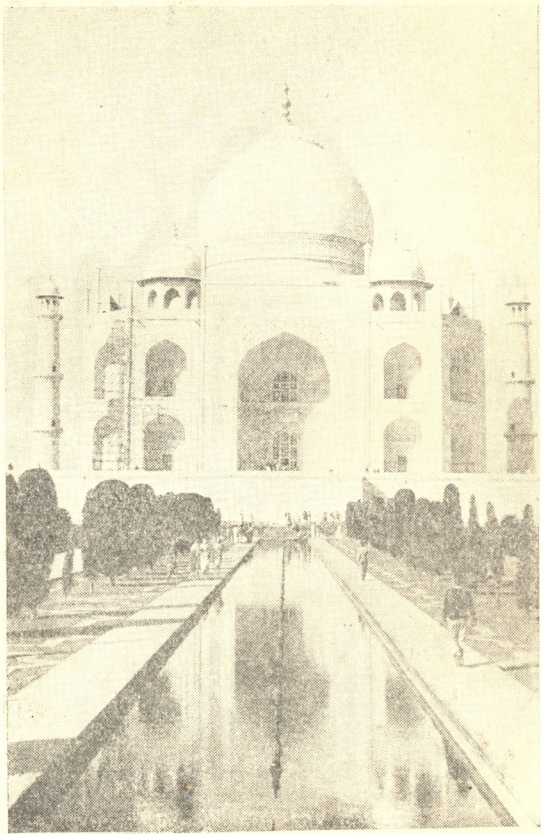
გაჩაღებულ ბრძოლებზე რეალისტურ, ნამდვილად ხურ მწერლობასა და დასავლეთის დეკადენტურ გავლენის ქვეშ მყოფ მწერალთა შორის. მან აღნიშნა — ეს არის ბრძოლა არა მარტო ლიტერატურულ მიმართულებათა შორის, არამედ ბრძოლა ორი იდეოლოგიისაო. მასახარა ხატანაკამ ჩინეთისა და საბჭოთა მწერლების დელეგატებთან ერთად მეტად საპატიო როლი შეასრულა აზიის ქვეყნების მწერალთა კონფერენციის ჯანსაღ ლიანდაგზე დაყენების საქმეში. ინდოეთიდან დაბრუნებისას ხატანაკა იტალიაში დარჩა, მას რომის აეროდრომზე გამოვემშვიდობეთ. იქედან იგი ეგვიპტეში გაემგზავრა აზიის ქვეყნების სოლიდარობის კომიტეტის წევრებთან ერთად კეთილი ნების მისიით. ახლახან ხატანაკა საბჭოთა კავშირში ჩამოვიდა და იგი, როგორც ჩვენი პრესა იუწყება, მიიღო ამხანაგმა ხრუშჩოვმაც.

კონფერენციის მსვლელობაში, მისი სწორი გზით წარმართვაში ასევე მეტად აქტიური, პროგრესული როლი ითამაშეს გერმანელმა მწერალმა ჰერმლინმა — გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკიდან, მონიკა ფელტონმა, პროფესორმა ჯონსონმა — „ოქროს ნაპირიდან“ და უნგრელმა მწერალმა, უნგრეთის მუშურ-გლეხური მთავრობის ელჩმა ინდოეთში ანარდ ტამაშმა, განსაკუთრებით როცა ამ კონფერენციის შემდეგ, აზიისა და ევროპის მწერლები დასხდნენ მრგვალი მაგიდის კონფერენციაზე, სადაც ზოგიერთ დასავლელ სტუმარს განზრახული ჰქონდა უნგრეთის საკითხის პროვოკაციულად გამოტანა.

კონფერენციის მონაწილეთა უმეტესობა, კამათში

ნოუ-დედი. საბჭოთა მწერლების დელეგაცია მიღებაზე ჩინეთის საელჩოში

ტაჯ-მაჰალი.

გამოსული აზიელი მწერლები უსაზღვრო გულსაწყრომითა და ზიზლით ლაპარაკობდნენ ინგლისის აზიაში ბატონობის შავბნელ საუკუნეებზე. ბენგალის წარმომადგენელი ასე გამოთქვამდა ამ გულისწყრომას: „ჩვენ ლიტერატურასა და ფილოსოფიაში მუდამ ვეძებდით ჭეშმარიტებას, ამ ძიებაში, სხვას თუ არაფერს, სულის სიმშვიდეს მაინც ვპოულობდით. ინგლისელებმა ჩვენ ამ ძიების უნარიც წაგვართვეს. მათ წაგვართვეს ყველაფერი. მათ არ ესმოდათ ჩვენი. ისინი ჩვენ გეთვლიდნენ კერპთაყვანისმცემლებად, ასე გაიგეს მათ ჩვენი რელიგია და ფილოსოფია. ჩვენ მათ ვძულდით, ჩვენ კიდევ, ჩვენი მხრით, ისინი გვეზიზღებოდნენ“.

კონფერენციაზე სიმბოლურ მოვლენას ჰქონდა ადგილი: მოხსენებათა გარშემო გამართულ კამათში მესამე დღეს სიტყვა აიღო ინგლისის წარმომადგენელმა. მაგრამ როცა იგი ტრიბუნაზე შედგა და გაცხარებით დაიწყო ლაპარაკი, ამ დროს სხდომის დარბაზის კარები გაიღო და კონფერენციაზე შემოვიდა იმ დილით ამერიკიდან ინდოეთს დაბრუნებული პრემიერი ჯავაჰარლალ ნერუ. იგი ავიდა პრეზიდენტის მაგიდასთან. სხდომის მორიგე თავმჯდომარემ იტალიელმა მწერალმა კარლო ლევიმ მას მაშინვე მისცა სიტყვა. ინგლისის წარმომადგენელი იძულებული გახდა დაეტოვებინა ტრიბუნა. ტრიბუნაზე მტკიცე ნაბიჯებით შედგა ინდოეთის პრემიერი. დარბაზმა მხურვალე ოვაცია გაუმართა არა მარტო ნერუს, არამედ სინამდვილის ამსახველ ამ სიმბოლურ მოვლენასაც.

ნერუმ ილაპარაკა მწერლის როლისა და მოვალეობისა.

ბის შესახებ საზოგადოებაში, განსაკუთრებით ევროპულ საზოგადოებაში, როგორც დაიმკვიდრეს ახლანდელი მოღვიძებულმა, დამოუკიდებლობის გზაზე დამდგარმა აზიის ქვეყნების ხალხებმა. საქმე ისაა, რომ კონფერენციაზე დასავლეთის დეკადენტურ მიმდინარეობათა მქადაგებელი თავგამოდებით იცავდნენ თეორიას „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“. არსებითად ამ თეორიის წინააღმდეგ გამოვიდა თავის რეზიდენციაში მიღების დროს ინდოეთის პრეზიდენტი პრასადი და კონფერენციაზე ჯავაპარლალ ნერუც. ნერუმ განაცხადა, რომ მწერალს არა აქვს უფლება ჩაიკეტოს თავის ნაქუქში, გვერდზე გაუდგეს თავის მშობლიურ ხალხს, მით უმეტეს მაშინ, როცა ეს ხალხი სისხლითა და ოფლით, მძიმე შრომით ჰქმნის თავის მომავალს. ჩვენ არ მოვითხოვთ მწერლისაგან შიშველ პოლიტიკურ ტრაფარეტებს ჩვენ მოვითხოვთ მისგან ჩვენი მებრძოლი, მშრომელი ადამიანების მხატვრულ სახეებს. თქვენ მოვალენი ხართ მიიღოთ მონაწილეობა იმ საქმეში, რომლის შესახებაც წერთ, რის შესახებაც ესაუბრებით თქვენს მკითხველსო. ბურჟუაზიულ თეორიას „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“ აპოლოგეტები საკმაოდ გამოუჩნდნენ ამ კონფერენციაზე, განსაკუთრებით ევროპელ სტუმართა რიგებიდან. მაგრამ კონფერენციაზე ამ თეორიის აპოლოგია დამთავრდა გამოჩენილი ჩინელი ბელეტრისტის ლაო-შის გამოსვლით, რომელმაც საბოლოოდ მტკიცე, საფუძვლიანი არგუმენტაციით გასცა პასუხი დასავლელ სტუმრებს.

საბჭოთა დელეგაცია ჩასვლისთანავე აქტიურად ჩა-

ება კონფერენციის საქმიანობაში და შალე კონფერენციის წამყვან ძალთა პირველ რიგებში აღმოჩნდა. პროგრესული ძალები ამ დელეგაციის გარშემო შემოიკრიბნენ და ეს ისე ბუნებრივად მოხდა, თითქოს კონფერენციაც ამას ელოდაო. საბჭოთა დელეგაციის გამოჩენამ და კონფერენციის საქმიანობაში აქტიურად შექრამ, მას შემდეგ, რაც ჩინეთის დელეგაციამ დაუფასებელი წინასწარი მუშაობა ჩაატარა ამ კონფერენციის ჯანსაღ ლიანდაგზე დაყენებისათვის, საბოლოოდ გაუცრუა იმედები კონფერენციის რეაქციულ ფრთას და გადაწყვიტა საკითხი აზიის მწერალთა ერთიანი პლატფორმის აღიარების შესახებ, რის წინააღმდეგაც თავამოდებით იბრძოდნენ იდეალისტური, დეკადენტური „კულტურა და თავისუფლების“ პროამერიკული კლუბის წარმომადგენელი ზოგიერთ დასავლელ სტუმართან ერთად.

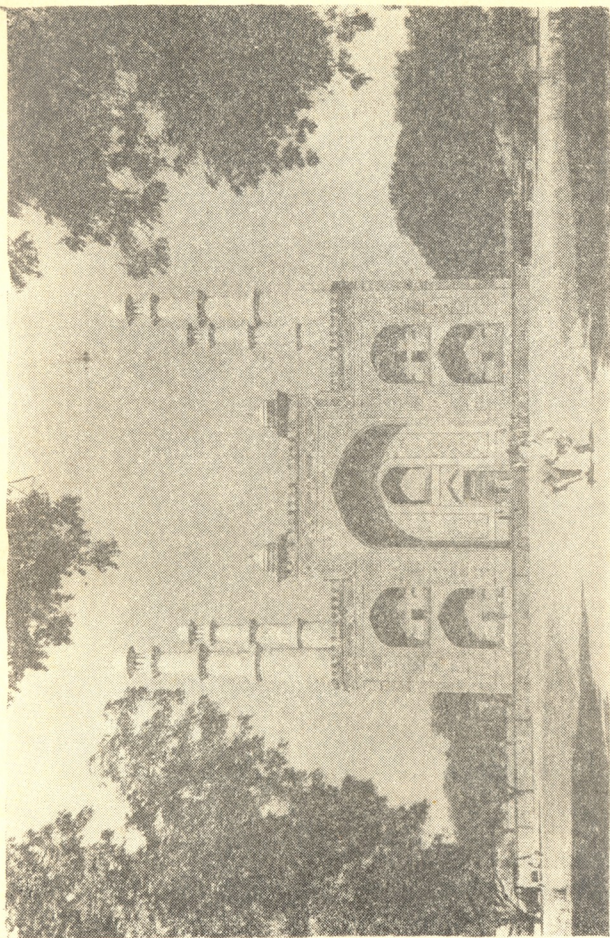
კონფერენციის მონაწილეებმა დიდი ინტერესით მოისმინეს საბჭოთა მწერლების დელეგაციის ორი მოხსენება: მდგომარეობა შუა აზიისა და ამიერკავკასიის ხალხთა მწერლობისა. მომხსენებლები იძულებულნი გახდნენ ელაპარაკათ ამ ხალხთა მწერლობის არა მარტო დღევანდელი მდგომარეობის შესახებ, არამედ, რამდენადაც შესაძლებელი იყო, მოეთხროთ ამ ლიტერატურათა მოკლე ისტორიაც, რადგანაც კონფერენციის მონაწილეებს ამ საკითხებზე ძალიან ბუნდოვანი წარმოდგენა ჰქონიათ.

ამ კონფერენციაზე პირველად შეხვდნენ ერთმანეთს პირისპირ აზიის ქვეყნებისა და საბჭოთა კავშირის რეს-

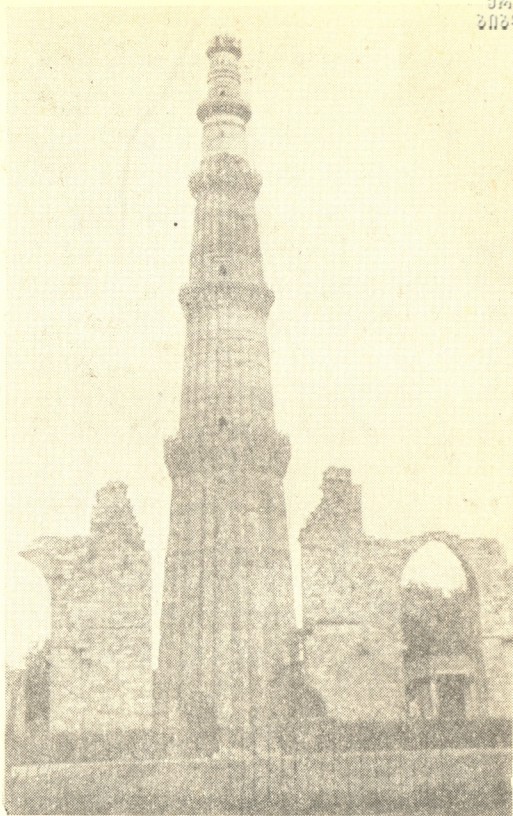
პუბლიკათა მწერლები და აქ გამოიკვია აზიის ქვეყნების ლიტერატორთა უდიდესი ინტერესი მწერლობის, ჩვენი ხალხების კლასიკური მემკვიდრეობის მიმართ. მულკ რაჯ ანანდმა თავის ერთ-ერთ სიტყვაში განაცხადა: უცხოელთა ბატონობამ არ მოგვცა საშუალება აღმოსავლეთში თავის დროზე გაგვეცნო პუშკინი და ლერმონტოვი, ტოლსტოი და გორკი, თუმცა ინგლისური ფარდის უკან ჩვენთვის დაფარული იყო თვით შელიცა და ბაირონიცო.

საზეიმო ვითარებაში, მხურვალე ოვაციით, აღფრთოვანებულ შეძახილებში გადაწყდა: აზიის მწერალთა მეორე კონფერენცია მოწვეულ იქნას საბჭოთა კავშირში, შუა აზიის ქალაქ ტაშკენტში.

კონფერენციაზე ბევრი საინტერესო გამოსვლიდან ზოგიერთი განსაკუთრებით დამამახსოვრდა. დამამახსოვრდა მოხუცი ირანელი მწერლის ნაფისის გამოსვლა. ნაფისი მეტად საინტერესოდ გამოვიდა საბჭოთა მწერლების ყრილობაზეც 1954 წელს ქალაქ მოსკოვში, მაგრამ ჩვენში იგი მისასალმებელ სიტყვას ამბობდა, იქ დღეში კი კონფერენციას მოუთხრო ირანის მწერლობაში არსებული მდგომარეობის შესახებ. ამ უკანასკნელი ასი წლის განმავლობაში ირანის დიდებულმა მწერლობამ დაჰკარგა თავისი გავლენის ძალა და ძველი ენერჯიაო. ჩვენი მწერლობა მოექცა ევროპული დეკადენტური ლიტერატურის გავლენის ქვეშ, განსაკუთრებით ეს პოეზიაზე ითქმის. ირანული, აღმოსავლური დიდი ტრადიციების პოეზია ახალ ევროპულ ტანსაცმელში, ცოტა არ იყოს, უხერხულად გამოიყურებაო.

აკლბის მღვდლუმი.

ქუთუბ-მინარი.

თავმჯდომარემ ტრიბუნაზე მიიწვია ეგვიპტელ-მწი-
რალი; იგი საიწუხაროდ გაციებული აღმოჩნდა და
ხმაჩახლენილმა მხოლოდ ორიოდ მისასალმებელი სი-
ტყვა წარმოთქვა. საომარი მოქმედების ცეცხლში გა-
ხვეული ეგვიპტის წარმომადგენლის ავადმყოფობაც
ჩვენ სიმბოლურად მოგვეჩვენა და დარბაზმაც მას ხან-
გრძლივი ოვაცია გაუმართა.

მეტად გულთბილი მიღებები მოგვიწყვეს კონფერენ-
ციის დელეგატებს სხვადასხვა ქვეყნების ელჩებმა ინ-
დოეთში. მათ შორის განსაკუთრებული მასპინძლობით
გამორჩეოდა მიღება ჩინეთის საელჩოში. ჩინელთა მა-
გალითს წაბაძეს ნებალელებმა. ვიეტნამელებმა, პაკისტა-
ნელებმა, ბოლოს ყველა დელეგატი ჩვენს ხელგაშლილ,
ჩვენებურად მხიარულ, მდიდრულ მიღებაზე მოვიწვიეთ
საბჭოთა კავშირის საელჩოში.

კონფერენცია დამთავრდა. უნდა დავიწყოთ მოგზაუ-
რობა ინდოეთში.

* * *

ჯერ მაინც ნუ გავალთ ინდოეთის დედაქალაქიდან.
ჯერ კიდევ ბევრ უცხო მოსაგონარს გამოგვატანს ქა-
ლაქი დელი.

მუშაირა — პოეტების შეჯიბრება, პოეტების ჭიდილი.
მანამდეც ბევრი რამ გამეგონა მუშაირას შესახებ.
შარშანწინ ცნობილმა ინდოელმა პოეტმა ალი სარდარ
ჯაფრიმ წერილიც დასტამბა მოსკოვის ქუჩრნალ „ნოვი
მირში“. წერილში იგი ილაშქრებდა იმ ინდოელ

მწერალთა და ლიტერატურის მცოდნეთა წინააღმდეგ
 რომელთაც პოეტური შებმის ეს ფორმა უკვე დიდი
 ხანია დრომოკმულად და მოძველებულად მიაჩნდათ და
 მის გაუქმებას მოითხოვდნენ. იმ ზოგადი წარმოდგე-
 ნით, რაიც მე აქამდე მუშაირაზე მქონდა, რასაკვირვე-
 ლია, არაფრის თქმა არ შემეძლო; ხოლო მას შემდეგ,
 რაც თავად დავესწარი და მონაწილეობაც მივიღე ამ
 პოეტურ პაექრობაში, სარდარ ჯაფრის მოსაზრება
 სავსებით სწორად მომეჩვენა.

მუშაირა აღმოსავლური პოეტური მატჩის მეტად
 საინტერესო ფორმაა.

მუშაირას გამართვა ინდოეთში მთელ რიგ სიძნელე-
 ებთანაა დაკავშირებული. ამ სიძნელეებს პირველ რიგ-
 ში იწვევენ სატრანსპორტო ხარჯები. საბჭოთა ქვეყნის
 პოეტებისაგან განსხვავებით (რასაც ყოველთვის გვისა-
 ყვედურებენ ხოლმე), ინდოელი პოეტები ამ უდიდესი
 ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეებში არიან გაფანტულნი.
 ისინი ინდოეთის უამრავ ქალაქსა და სოფელში მსა-
 ხურობენ ლუკმაპურის მოსაპოვებლად. მუშაირაზე
 მათ შეკრებას უმეტესად პოეზიის მოყვარული რომე-
 ლიმე მეცენატი კისრულობს.

ამჯერადაც ასე მოხდა. დელის მწერალთა კონფე-
 რენციაზე შეკრებილთ ინდოეთის ბევრი გამოჩენილი
 პოეტი თითქმის აღარც აკლდა. დელის მცხოვრებმა,
 პოეზიის ახალგაზრდა მოყვარულმა, ერთმა მდიდარმა
 ვაჭარმა ის რამდენიმე გამოჩენილი პოეტიც მოიწვია
 ინდოეთის შორეული კუთხეებიდან და დეკემბრის ერთ
 მშვენიერ ინდურ საღამოს, დელის ერთ დიდ აუდიტო-
 რიაში დაინიშნა მუშაირა.

ამ მუშაირას, ასე ვთქვათ, ამჟამად უფრო მეტად აზრიც და ფართო მნიშვნელობაც ჰქონდა: ინდოეთის გამოჩენილი მგოსნები საასპარეზოდ ხვდებოდნენ საბჭოთა ქვეყნის ცნობილ პოეტებს.

წინასწარ ახალგაზრდა მეცენატმა ყვავილებში ჩაფლულ თავის ეზოში მოკლე ვახშამი გამართა. ვახშამზე პოეტებმა ერთმანეთი თითქოს თვალთ ავწონ-დავწონეთ, გავზომეთ, ერთუროს თავაზიანად გავუღიმეთ, ვისკით და სოდის წყლით სავსე ჭიქები მივუჯახუნეთ და ერთმანეთის სადღეგრძელოები ჩვენებურად, პოეტურად გადავკარით. სუფრაზე უხვად ელაგა მშრალად შემწვარი წითელი ვარიები, ნივრით როგორღაც შეხავებული. თეფშებით ხშირ-ხშირად შემოჰქონდათ აღმოსავლური ბოლღამა და შილაფლაგი, ფართოფოთლებიანი მწვანილი და ახალი პამიდორი. ბოლოს ხონჩებით შემოვიდა მანგო—ინდურ ხილთა მეფე. დანაჩანგალი მხოლოდ სტუმრებს მოგვართვეს, ადგილობრივნი კი პირდაპირ, ჩვენში რომ იტყვიან, ნიდაყვებამდე შედიოდნენ ფლავსა და ბოლღამაში. ტუჩები ყურებამდე ჰქონდათ ცხიმით მოზუზნული და ხელებს ხელსაწმენდის მაგიერ ტანსაცმელზე იწმენდდნენ.

ვიწრო, აყვავებული ხეივანით მაგიდასთან, მსახურთა თანხლებით, მოვიდნენ მასპინძლის ულამაზესი ახალგაზრდა მეუღლე და ასევე ულამაზესი ცოლისდა. ჩვენ, არცთუ ისე საკმაოდ დანაყრებულებმა, ჰამას თავი ვანებეთ. ინდოელ ლამაზებს ტანთ ცეცხლის ალივით წითლად მოშრიალე სარი ემოსათ. ქვემოთ შეიდიში, ზემოთ სიფრიფანა წამოსახხამი, ისე რომ, წერწეტა,

მზედაკრული წელი შიშველი უჩნდათ. ეს ქალები ალმოსავლელ
 ლაც ალმოსავლელი ფერმწერლის კალმით წახატა
 ნიატურებს ჰგვანდნენ. ხელები ტყუპად შუბლზე მიიღეს,
 ინდურად მოგვესალმნენ და ხესთან დადგნენ. იმ სალა-
 მოს მოსვენება დაჰკარგა განსაკუთრებით ჩვენმა თურ-
 ქმენმა ამხანაგმა, პოეტმა კარა სეიტლიევმა, თავადაც
 ლამაზმა, ეშხიანმა ვაჟკაცმა. იმ ორმა ლეილამ იმ სა-
 ლამოს დაჰკოდა ორი მეჯუნის „ნორჩი“ გული.

მუშაირას უცმრავი ხალხი დაესწრო. ვეებერთელა
 საზაფხულო საესტრადო თეატრის ეზო სავსე იყო მსმე-
 ნელებით.

სცენაზე, ფართო ნოხებზე ალმოსავლურად ფეხმორ-
 თხმით დასხდნენ ინდოეთის გამორჩენილი მგოსნები: ფი-
 როქ გორაკპური, ჯიგარ მურადაბადი, ფაის აჰმად ფაი-
 სი, მაჰდუმ მაჰიუდდინი, ქუმარი, ალი სარდარ ჯაფრი,
 გულიამ რუბანი, ნიაზ ჰაიდარი და ბევრი სხვა.

მუშაირა ორიოდე სიტყვით გახსნა თვითონ მეცე-
 ნატმა. მან დამსწრეთ აცნობა ჩვენი იქ ყოფნა. ტაში
 და შეძახილები.

მეცენატი თავად ბედგაცრუებულ პოეტი ყოფილა.
 ლექსების წერისათვის თავი დროზე მიუწებებია, კომერ-
 ციული ნიჭი აღმოჩენია და, აი, გამდიდრებულა კი-
 დეც. სხედან ახლა ერთად ალმოსავლეთის სახელგანთ-
 ქმული, პირველი პოეტები, დეაწლმოსილი მოხუცნი:
 ფიროქ გორაკპური, ჯიგარ მურადაბადი და ამ უნიჭო
 ხელმოცარულ პოეტს, დღეს ოქროთი მდიდარ კომერ-
 სანტს, თვალეში შესციცინებენ. კიდევ კარგი, რომ
 პოეზია და პოეტები მას საერთოდ თვალდასანახად არ

შესძლებია, როგორც საერთოდ ბევრ ნიჭგაცრუებულ მოლექსეს ჭირს ხოლმე, თუ სადმე სხვაგან კარიერას რასმე მიაღწია.

შემდეგ მუშაირა გულიამ რუბანმა წაიყვანა. პირველნი გამოვიდნენ მოლექსენი, რომელნიც, ეტყობა, დამსწრე საზოგადოებაში დიდი პოპულარობით და სიყვარულით არ სარგებლობენ; ჩვენთვის ხომ, მით უმეტეს, მათი გვარებიც კი სრულიად უცნობი იყო. მიუხედავად აუდიტორიის აშკარა გულცივობისა, ეს მოლექსენი მიკროფონს არ ეშვებოდნენ, კვლავ იჭაჭებოდნენ და იხლიჩებოდნენ. აქაო და ჩემი სჯობიან სხვისასაო. გამახსენდა რუსთაველი: „მანც იტყვის ჩემი სჯობსო, უცილობლობს, ვითა ჯორი“. ასეთი ხომ არ იყო რუსთაველის დროს ჩვენი პოეტების შეჯიბრებაც? ალბათ ასეთი იყო. მერე პოეტური შერკინების ეს აღმოსავლური ფორმა, ეს ბედნიერ დღეთა დიდებული გასართობი, ბუნებრივია, დაიკარგა, დავიწყებას მიეცა ჩვენს ცრემლიან საუკუნეებში, თემურისა და ჯალალ-ედინის შემოსევიდან ვიდრე ალა-მაჰმად-ხანის ულმობელ ხანძრამდე. თუმცა გურამიშვილიც ხომ ამბობს: „ჯავახიშვილს შემაჯიბრეს...“

მუშაირა თანდათან გახურდა, შეჯიბრებაში სულ უფრო და უფრო მეტად ცნობილნი გამოვიდნენ. გულიამ რუბანმა გამოაცხადა: — მაჰდუმ მაჰიუდდინი. იქუნა ტაშიმა. მაჰიუდდინი დინჯად მივიდა მიკროფონთან და თითქმის თვალმოხუჭულმა დაიწყო მისი ცნობილი „საპყრობილეში“.

„მე ციხეში ისევ ვზივარ, რით მოვიკლა, მიიხარ, თუცა
ტანჯვას ბოლო არ ჰქონია, შავი არის ციხე, შავი...“

— ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ! — შესძახეს პოეტებმა აქეთ
იქედან.

— ვააჰ, ვააჰ, ვაჰ! — აპყვა აუდიტორიაც. ეს შეძახილე-
ბი პოეტის სტრიქონების მოწონების ნიშანია და პოეტ-
მაც იგივე სტრიქონები ხელახლა უნდა გაიმეოროს.
მაჭიუდდინმაც გაიმეორა: „მე ციხეში ისევ ვზივარ...“

საპრობილეში განა მარტო მაჰდუმ მაჭიუდდინი
მჯდარა. ინგლისელთა ციხეებში ათეული წლების წამე-
ბა უგემნია აქ, ამ სცენაზე მსხდომ პოეტთა უმეტესობას,
თავისუფლებისათვის, სამშობლოს დამოუკიდებლობი-
სათვის მებრძოლ ვაჟაკებს. აგერ ჯიგარ მურადაბადი,
დილეგებში ნატანჯი სახით; აგერ ფაის აჰმად ფაისი,
აგერ ალი სარდარ ჯაფრი, ნიაზ ჰაიდარი, გულიამ
რუბანი, რომელი ერთი...

— ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ! — გაისმა ისევ, როცა მაჭიუდ-
დინმა თავისი ლექსი დაამთავრა:

„არ მოვიკლავ, არა, თავსა, მე ვერ გამტეხს ციხე შავი,
თუ სამშობლოს არ შეგწირე, ღმერთმა რისთვის მომცა თავი“.

მაჭიუდდინს მოჰყვა ფაის აჰმად ფაისი. იგი დელის
კონფერენციაზე ევროპულ ტანსაცმელში იყო გამო-
წყობილი, აქ ინდოეთის ნაციონალური ტანსაცმელი
აცვია და ბეტელსაც გემრიელად ღეჭავს. აჰმად ფაისი
ურდუს ენაზე წერს, უმეტესად პაკისტანში ცხოვ-
რობს და უდიდესი ავტორიტეტით სარგებლობს მთელ
ინდოეთსა და ახლომახლო ქვეყნებში. იგი მუვიდად
კითხულობს ნაციხარ სტრიქონებს:

„წამართვეს კალამი, მე ვმღერი მაინც,
მე ვხედავ შორიდან სამშობლოს აისს...“

— ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ! — და აჰმად ფაისიცი იმეორებს:
„წამართვეს კალამი...“ აქვე უნდა დაფურთოთ, რომ
ინდურ პოეზიაში, საერთოდ ისე, როგორც მთელ აღ-
მოსავლურ პოეზიაში, სატრფიალო ლირიკა სჭარბობს,
მაგრამ ახლად გათავისუფლებული ინდოეთის პოეტე-
ბის შემოქმედებაში დღეს, ბუნებრივია, მეტწილად
სოციალური მოტივებია წამოწეული წინ.

ფიროქ გორაკაპური... ჰაერი ტაშის ცემით შეზან-
ზარდა. გორაკაპურის ელვასავით მოსრიალე თვალებში
მსმენელთა რიგები მოიქროლეს, თითქოს მსმენელი
გაზომეს, აწონ-დაწონეს, შეამოწმეს, გაგვიგებენ თუ
არა ჩვენს ნათქვამსაო:

„რიყის ერთი კენჭი მთელი ქვიშა არ არის,
წვიმის ერთი წვეთი ოკეანე არ არის...“

— ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ!... — გორაკაპურმაც გაიმეორა
„რიყის ერთი კენჭი...“ მერე შემდეგი მიაყოლა:

„ერთი წვრილი წერტილი მთელი სურათი არ არის
ერთი კაცის ბედი მთელი ხალხის ბედი არ არის...“

— ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ! — ისევ ატყდა ძახილი. ისევ
გორაკაპურის: „ერთი წვრილი წერტილი...“

პოეტი ნიაზ ჰაიდარი თვითონ მიიჭრა მიკროფონ-
თან, ტოგის მსგავსი ჩალისფერი მოსასხამით, ფეხთ
ჩვენი ძველი თავადების წვერწაწვეტილი, მალლა აპრე-
ხილი წალებით, მხრებამდე გადმოყრილი თმებით, ბე-
ტელის ლეჰვისაგან დაწითლებული და დასისხლიანებუ-

ლი ტურნ-კბილით, მსმენელთ თავი დაბლა დაუჭურჭურჭურა
მაღალი სიმღერით დაიწყო:

„სულ ჩერჩილის ოინია, ქვეყნად ჳირი რაცა ხდება,
მე იმ მიწას ვენაცვალე—ჩერჩილი რომ ჩაძაღლდება“.

— ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ! — აქუხდა მთელი დარბაზი. ნიაზ
ჰაიდარმაც გაიმეორა: „სულ ჩერჩილის ოინია...“

ახლა ჯერი საბჰკოთა პოეტებზე მიდგა. სცენაზე
გაიხმეს მირზო ტურსუნ-ზადე. აუდიტორია მქუხარე
ტაშით შეხვდა ინდოეთში უკვე ცნობილ პოეტს. ტურ-
სუნ ზადემ ლექსი ტაჯიკურ ენაზე წაიკითხა. ეს ენა
კი ინდოეთში, ისე როგორც ფარსული, ინტელიგენ-
ციის უმეტესობას ესმის. დიდხანს არ შეწყვეტილა ტა-
შისცემა ტურსუნ-ზადეს პატივსაცემად.

ფეხსაცმლის გახდა შემდეგ კონსტანტინე სიმონოვს
მოუხდა (ისე როგორც სამლოცველოში სცენაზე ფეხ-
საცმლით შესვლა არ შეიძლება). სიმონოვმა თავისი
„დამელოდე“ წაიკითხა. როცა თარჯიმანმა ლექსის
სათაური ინგლისურად გამოაცხადა, აუდიტორიაში
იქუხა მოწონების შეძახილებმა და ტაშმა. ეტყობა, ეს
ლექსი აქაც ბევრს გაეგონა მანამდე.

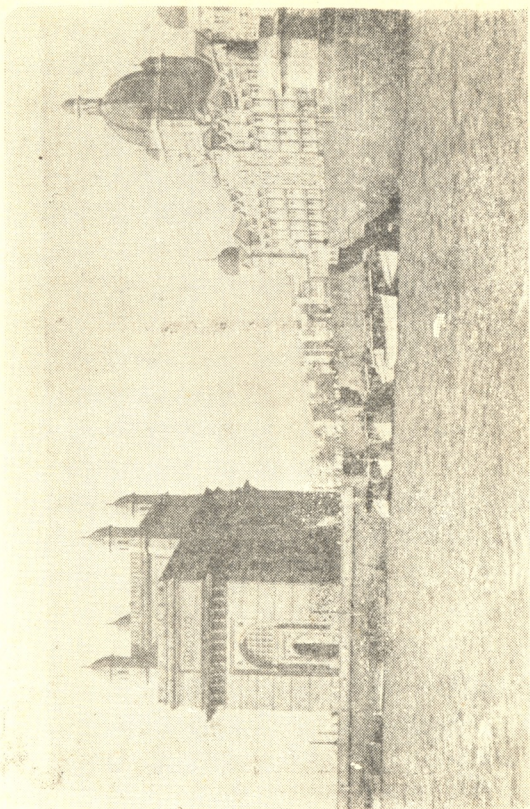
სიმონოვის შემდეგ სცენაზე თავისი მსუქანი ბრტყე-
ლი ფეხები სოფრონოვმა შეალაჯა. მან იმღერა მისი
ლექსის ტექსტზე კინოფილმისათვის დაწერილი სიმღე-
რა, რამაც დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა დამსწ-
რეებზე.

— ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ!

შემდეგ ჩემი ჯერიც დადგა. სცენის კიბეებზე დავ-
ტოვე ფეხსაცმელი. იმ დღით ქალაქ დელის „რკალზე“

ბომბეის ერთ-ერთი ქუჩა.

ბომბეი. „ინდოეთის“ კარიბჭე“ ზღვის მხრიდან.

ნაყიდი მეტად ჭრელი წინდებით მიკროფონთან მივედით, გვერდით ჩვენი პატარა, დიდად ნიჭიერი და განსწავლული მთარგმნელი ქალი კრუგერსკაია ამოვიყენე და დავიწყე:

„ამ ზღაპრულ ქვეყნის, ამ საოცრების მე ვერ აგხსენი ერთი მეცხრედიც...“

სწორედ იმ დღეებში ვწერდი ამ ლექსს. პირველი და ბოლო სტროფები წავიკითხე, კრუგერსკაიამ ლექსი მთლიანად უთარგმნა დარბაზს. — ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ!

რიგ-რიგობით მიდიოდნენ მიკროფონთან კარა სეიტლიევი, ზულფია, ირანის ელჩი ინდოეთში — ჰიქმათი, შემდეგ ისევ ინდოელი პოეტები. სცენაზე ხონჩებით შემოაქონდათ ახალ-ახალი ბეტელი და იყო გაჩაღებული ლექვა და ტუჩების წკლაპუნი.

ლამის პირველ საათზე დავიშალენით. ესეც ჩვენდა საპატივცემოდ. ჩვეულებრივად მუშაირა, როგორც ამბობენ. ინდოეთში ხშირად დილამდე გრძელდება ხოლმე.

ჩვენი მანქანები აპლოდისმენტების ხმაურში და შეძახილებში დაიძრა სასტუმრო „ჯანპატისკენ“.

ბელეტრისტმა და ჩვენი დელეგაციის უკვე განუყრელმა თანამგზავრმა ნავთეჯმა სასტუმრომდე მიგვაცილა და იქ სასტუმროში ოფიციალურად გვაცნობა, რომ მეორე დღისათვის გვეპატიებოდა მამამისი. მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, ინდოეთის პარლამენტის წევრი, საბჭოთა კავშირის მეგობარი გურბაჰშ სინგჰი. გურბაჰშ სინგჰმა მიგვიწვია თავისი ქალიშვილისა და სიძის სახლში, თავად იგი დელის მცხოვრები არაა, ფენჯაბელია.

ეს მოწვევა სიამოვნებით მივიღეთ; მეტად გვიინტერესებდა დელის მოქალაქის ოჯახის ნახვა. მცხოვრებთა ყოფისა და ადათების გაცნობა.

მუშაირას შთაბეჭდილების ქვეშ გავატარე ის ღამე (სხვათა შორის, „ღამე“ ფარსული სიტყვა ყოფილა და ნიშნავს მწუხარებას. მწუხრისა ჟამი?!).

მეორე დღეს დილით საბჭოთა დელეგაცია მიიღო ინდოეთის ვიცეპრეზიდენტმა რადჰაკრიშნანმა. მისი სახლი, როგორც ნიუ-დელის თითქმის ყველა შენობა, ერთსართულიანია. დიდი, ქვის სახლი. ეზოში მწვანე მოლი და მრავალფეროვანი ყვავილნარი, მაღალი ფართოფოთლოვანი ხეები, ცისფერი რკინის ღობე, მშვენიერი მწვანე ხეივნები, გაზონები. წინასწარ გაფრთხილებულმა დარაჯებმა თავაზიანად გაგვიღეს დიდი ჭიშკარი და ჩვენი მანქანები ეზოში შესრიალდა, აგურის ფხვნილით მოფენილ გზაზე.

შეგვიყვანეს დიდ, ნოხებით მორთულ დარბაზში. ჩვენმა თანმხლებმა ინდოელმა მწერლებმა იქვე, იატაკზე მოირთხეს ფეხი და ნოხებზე დასხდნენ. ჩვენ, როგორც უცხოელ სტუმრებს, რბილი სკამები მოგვართვეს. ცოტა ხანიც და, ვიცეპრეზიდენტიც გამოვიდა მეორე ოთახიდან.

რადჰაკრიშნანი საბჭოთა კავშირში იყო ინდოეთის ელჩად რამდენიმე წლის განმავლობაში, ასე რომ, ჩვენს ქვეყანას კარგად იცნობს, განსაკუთრებით რუსეთს, მოსკოვს.

იგი თხელი, მაღალი მოხუცია, ინდოელს მაინცდამაინც არა ჰგავს, ისე როგორც, თუ გნებავთ, ნერუც.

პრასადიც უფრო სპარსელსა ჰგავს. რადჰაკრიშნანმა დღევანდელი ინდოეთის ერთი გამოჩენილი ფილოსოფოსთაგანია. მას მრავალი ტომი დაუწერია, და, როგორც ამბობენ, კიდევ ბევრის დაწერას აპირებს. მან თავაზიანად მოიხსენია საბჭოთა კავშირი და ილაპარაკა მრავალ შეხვედრაზე მოსკოვსა და ლენინგრადში.

ღარბაზში შემოვიდა და ვიცეპრეზიდენტის გვერდით დაჯდა ორმოციოდე წლის მამაკაცი. ეს იყო მაჰატმა განდის შვილი. მე მასზე განსაკუთრებულს ვერაფერს ვიტყვი, ჩემზე რაიმე აღსანიშნავი შთაბეჭდილება არ მოუხდენია. ისე კი, ეტყობა, პატივს სცემენ. შიგადაშიგ ჩაერეოდა ხოლმე საუბარში და თავის აზრს გამოთქვამდა, რაზედაც აგრეთვე ვერაფერს ვიტყვი, რადგან არც მის ნააზრევს მოუხდენია ჩვენზე რაიმე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება.

რადჰაკრიშნანმა თავისი მოსაზრებანი მოგვახსენა ორი ბანაკის—სოციალისტური და კაპიტალისტური სამყაროების—თანაარსებობის შესახებ. ისტორიულ წარსულში ხშირად ეგონათო, —განაცხადა მან,—რომ ორი იდგა, ორი რელიგია ერთად ვერ იარსებებდნო, მაგრამ ეს ყოველთვის ასე როდი მომხდარაო. ასე იქნება ჩვენს დროშიაცო, —განაცხადა მან,— ორი იდეოლოგიის თანაარსებობა მე სავსებით შესაძლებლად მიმაჩნიაო.

ვიცეპრეზიდენტმა ბევრი ილაპარაკა მწერლის მოვალეობაზე. მას ამ მოვალეობაზე მართლაც რომ თავისებური წარმოდგენა ჰქონია. მისი აზრით, ყოველი მწერალი უნდა იღწვოდეს იმისათვის, რომ აღამიანებმა მიაღწიონ მსოფლიო ჰარმონიას, რომლის მიღწევაც

არცთუ ისე ძნელი საქმე ყოფილა, თუკი ყოველი ადამიანი ამისათვის გადადებს თავს. რამდენიმე წუთის შემდეგ მანვე განაცხადა, რომ ყოველი ადამიანი ერთნაირი ხასიათის როდია, ამქვეყნად ყოველთვის არსებობდა ბოროტი და კეთილი და, როგორც ძველი ინდური ანდაზა ამბობს, ბოროტიცა და კეთილიც ერთი ღმერთის შვილები არიანო. ჩვენ გვინდაო, — თქვა მან შემდეგ, — ჩვენი თაობა ამ ქვეყნიდან წავიდეს, როგორც მებრძოლ ქვეყანათა შემრიგებელი თაობა, კეთილი ნების ადამიანებიო. იმ სამოცდაათ, ოთხმოც სახელმწიფოსაგან, რომლებიც დღევანდელ მსოფლიოს შეადგენენ, ჩვენ უნდა შევქმნათ სამართლიანობის სამეფო, ავაშენოთ მშვიდობის სამყარო. ჩვენი პატრიოტიზმი არის პატრიოტიზმი მთელი კაცობრიობისა; ჩვენ არ ვლამობთ წავშალოთ თავისებურებანი, რაიც ხალხებს ერთმანეთისგან განასხვავებენ, მაგრამ ჩვენი მიზანია ამ თავისებურებათა გათვალისწინებით შევქმნათ მსოფლიო ჰარმონიაო. პატრიოტიზმი არ არის უენი ხალხის დაყენება სხვა ხალხზე მაღლა, ეს კაცობრიობის ღალატიაო; შენ უნდა იდგე ამ პატრიოტიზმზე მაღლა, რადგან ამგვარი პატრიოტიზმი არ არის გონიერი ადამიანის დამოკიდებულება სამშობლოსადმი, მით უმეტეს, კაცობრიობისადმიო. ნამდვილი ადამიანი არის არა მარტო თავისი სამშობლოს, არამედ კაცობრიობის შვილიცაო.

ერთ-ერთმა ჩვენგანმა უენიშნა — ეს ყველაფერი დიდებულია, მაგრამ ჩვენ დელის ქუჩებში მეტად მრავალ უსახლკაროსა და შიმშილისაგან დავარდნილ ადამიანს ვხედავთ, რომელთაც ღამით პირდაპირ ფილაქან-

ზე სძინავთო, რომ ჩვენ ინდოეთში ასეთი გაჭირვება არ წარმოგვედგინაო. მაშინ ვიცეპრეზიდენტმა განაცხადა: დიალ, ჩვენ თქვენგან ვისწავლით სოციალურ თანასწორობას, ხოლო ჩვენ ადამიანის, პიროვნების თავისუფლებას გასწავლითო. მან არაფერი თქვა იმის შესახებ, თუ რა განსაკუთრებული თავისუფლება გააჩნიათ ქუჩებში მძინარ მოქალაქეებს.

თავად მწერალმა, რადჰაკრიშნანმა დიდი შეფასება მისცა მწერლის როლს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში; მწერალი ეს სული, გონება და შეგნებაა ხალხისა. ი. ჩვენ, სახელმწიფო მოღვაწენი, ვმართავთ ქვეყანას, მიგვკავს იგი, მაგრამ ვინ იტყვის, რომ სწორედ ესაა ის გზა, რომლითაც ყოველთვის უნდა ვიაროთ. აქ ჩვენ მწერალი უნდა დაგვეხმაროს, მან თავისი მხატვრული სიტყვით უნდა გვითხრას აზრი ჩვენს მუშაობაზე. ჩვენი ქვეყნის წარმართვის საქმეზე, ჩვენს მომავალზეო. საჭირო დროს მან თავისი ავტორიტეტული სიტყვა პარლამენტის ტრიბუნიდანაც უნდა მოგვახსენოსო.

ბელეტრისტმა ვაცანმა დაუმატა: ლიტერატურა არის ნაწილი საერთო მოძრაობისა, წინსვლისა, მაგრამ იგი ძალიან მგრძნობიარე ნაწილია. ლიტერატურის ასპარეზი ადამიანის სულია. მისი სამყარო ადამიანის შიდა-ქვეყანაა, ამიტომაც ადამიანის სულის მოძრაობა, ადამიანის სულიერი მოვლენები, მისი გამოვლინების ფორმები მწერლისთვის უფრო საინტერესო და არსებითია, ვიდრე, თუ გნებავთ, მთელი აღმოსავლეთის ბედი, მათ შორის ინდოეთის ბედიცაო. ვაცანმა ერთი რამ მართლაც კარგად თქვა: ლიტერატურას პატარა ადამიან-

ნები არ ქმნიდნენ და ვერც ვერასოდეს შექმნიდნენ
 ტარა ხალხები კი ყოველთვის ქმნიდნენ და კვლავაც
 შექმნიანო.

შესალამოვდა და ჩვენს სასტუმროში ისევ გამო-
 ცხადდა ჩვენი ნავტეჯი. გურბაძე სინგჰი ქალიშვილის
 სახლში გველოდებოდა.

ესეც ნიუ-დელის ერთსართულიანი სახლი. ვილა.
 სუფთა იმერული ეზო. ოდაში ნოხებით მოგებული ქვის
 იატაკი. აივანზე გადმოდგა წელში ქაბუკურად გამარ-
 თული, ხელებგაშლილი მასპინძელი გურბაძე სინგჰი,
 იგი შემოგვეგება სიცილითა და შეძახილით. ახლა იგი
 მართლა ზღაპრულ მოხუც, ქუჯა მეფეს ჰგავდა, გრძე-
 ლი თეთრი წვერით, ფართო, გაფანჩული, დაბლა დაშ-
 ვებული უღვაშებით და ხშირი წარბ-წამწამით. სწორედ
 ისეთ მეფეს ჰგავდა, როგორსაც ხატავს ხოლმე ზიჩი
 „ვეფხისტყაოსანში“.

ჩვენებურ პარმალზე ავედით, იქიდან შეგვიპატიყეს
 სასტუმრო დარბაზში, სადაც გვიცდიდნენ სინგჰის
 სიძე და ქალიშვილი, აგრეთვე რამდენიმე სტუმარი,
 ეტყობა, ოჯახის ახლობლები, მათ შორის ჩვენი უკვე
 ნაცნობი პოეტი ქალი ამრიტა თავისი მეუღლით.

ამრიტა პრიტამი მეტად ლამაზი, მშვიდი და ეშხია-
 ნი ქალია, ხშირი წარბების ქვემოდან წყლიანი შავი
 თვალებით დამატყვევებლად გამომზირალი, მუდამ მო-
 ღიმილიანი. ყურში თითქოს ახლაც ჟღერს მისი დაბალი,
 ქალური დვრინი, გულის სიღრმიდან ამოსული ხავერ-
 დოვანი ხმა, ლექსის კითხვის დროს დინჯი, უფრო
 მეტად სევდიანი და მწუხარე, მაგრამ ეს სევდა, ეტყო-

ბა, სიყვარულის სევდაა, მხოლოდ სიყვარულია სევდაა. ამრიტას დეკლამაციის დროს ქმარი ყოველთვის გალიმებულია, ეჭვის ნაპერწკალიც არა წვავს. იქნებ პოეტის ყველა სტრიქონი მისდამია მიძღვნილი? ეს მარტო მათ იციან — ამრიტამ და მისმა მეუღლემ, ხშირ, შავ წვერში ოდნავ ჭირხლდაკრულმა ლამაზმა სიკჰმა, რომელიც აგერ ტახტზე ფეხმორთხმული ზის და ცოლს თვალეში მისჩერებია. ხშირად იგი ჩვენც გადმოგვხედავს — მოგვეწონა თუ არა მისი მეუღლის ლექსი.

გურბაჰმ სინგჰმა უმცროს, გაუთხოვარ ქალიშვილს რალაც დაავალა, იგიც მალე გამოვიდა მეორე ოთახიდან და თან ინდური ეროვნული საკრავი გამოიტანა, მეტად ლამაზი, მრავალსიმიანი ინსტრუმენტი — სეტარი. იგი ევროპულ არფას ჩამოჰგავს. ქალი ქვის იატაკზე მოფარდაგულის შუაგულზე დაჯდა, სიმებს ჩამოჰკრა და ამანაც მწუხარე ხმით დაიწყო ინდური სიმღერა. ნეტავ რაზე მღეროდა იგი? პირველი ორი მელოდია ჩვენთვის გაუგებარი იყო, შემდეგ კი თითქოს რალაცას მივაგენით, მივაგენით მის ძირითად მოტივს და ადგილ-ადგილ გულსაც მოხვდა ეს დღემდე ჩვენი ყურისთვის უცხო მელოდიები. ჩვენს შორის უფრო მეტად მოხვდა იმის ყურს, რომელიც ასე თუ ისე მიჩვეული იყო სპარსულ-ალმოსავლური სამყაროს ჰანგებს, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ეს ჰანგები, როგორც საერთოდ ინდური სიმღერები, არცთუ ისე ძალიან ჰგავდა სპარსულს.

გურბაჰმ სინგჰმა ახლა ჩვენ გვთხოვა სიმღერები და ლექსთა წარმოთქმა. ჩვენც მათი წესისამებრ ვიმღერეთ

და წარმოვთქვით. პირადად მე, მათთვის რომლებსაც
 გასაგები ვყოფილიყავი, ჩვენებური, პრიმიტიული, აღ-
 მოსავლურ-ქალაქური მოტივი წავიდილინე, თბილისის
 მუსიკალური ფოლკლორიდან: „არა, ვარდებს აღარ
 ვეძებ...“ ეს სიმღერა არა ერთხელ ამიყოლებია ხოლმე
 ჩემს ყმაწვილკაცობაში თბილისურ „დუდუკებზე“
 მტკვრისპირის მხიარულ სასადილოებში, მეგობარ პოე-
 ტებთან ერთად, რომელთაგან ბევრი უკვე დღეს ცო-
 ცხალი აღარ არის. დიდი ხანი იყო ეს მოტივი აღარ
 გამხსენებოდა; არ ვიცი—მსმენელებზე ვიმოქმედე თუ
 არა, თვითონ მე კი საოცრად მომშალა ამ შორეული
 სიმღერის მოგონებამ შორეული ინდოეთის მიწაზე.
 ახლა აქ გამახსენდა, რომ თითქმის არც ერთ იმ პოეტ-
 თაგანს ხეირიანად არც კი დავმშვიდობებდევარ.

სიმონოვმა ისევ თავისი „პროპოზიკი“ წარმოთქვა,
 ამ შემთხვევაში უფრო ჩვენდა სიამოვნებისათვის, ვიდრე
 მასპინძელთათვის, რადგან მასპინძლებს მაინც, სულ
 ერთია, ამ ლექსისა არა გაეგებოდათ რა. სოფრონოვმა
 ისევ სიმღერით ისახელა თავი, ისევ მის ტექსტზე კი-
 ნოსურათისათვის დაწერილი მოტივი იმღერა. ტურსუნ-
 ზადემ ახლაც გვიშველა. უშველოს ღმერთმა, ორიოდ
 აღმოსავლური რუბაი წარმოთქვა ფარსის ენაზე. ხოლო
 გარეგინ სევუნცმა, რომელმაც სიმღერა არ იცის და
 ვისიმე ლექსიც უცბად აღარ გაახსენდა, ისე როგორც
 ეს თითქმის ყოველ ბელეტრისტს ემართება ხოლმე,
 გაშალა ხელები და რაღაც ლეკურის მსგავსი ცეკვა
 დაუარა. მერე მტკიცება დაიწყო—სომხეთში სწორედ
 ასე ცეკვავენო.

მასპინძელს, გურბაძე სინგჰის სიძეს, ერთი
 არ ამოუღია მთელი საღამოს განმავლობაში. იგი ეტყო-
 ბოდა თავის საკომერსანტო ფიქრებში იყო გართუ-
 ლი და, თუ დავიჩქარებდით და უკან ადრე გამოვბრუნ-
 დებოდით ჩანდა, მაინცადამაინც ჩოხის კალთებს არ
 დაგვაგლეჯდა. უპურმარილო კაცი კი, როგორც ეტყო-
 ბოდა, არ იყო. ახალგაზრდა ქალი და ვაჟი ყოველ
 წუთს გვაწოდებდნენ მოხალულ ნუშს, ტკბილეულსა და
 ვისკის, რასაც ვერ იქნა და ვერ შევეჩვიე. მხატვრულ-
 ლიტერატურული, მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული ნაწი-
 ლის დამთავრების შემდეგ მიგვიწვიეს მეორე ოთახში
 გაშლილ სუფრაზე. აქაც გემრიელი საჭმელები, წითე-
 ლი ქათმები და მწვანელი, ბოღლამა და პამიდორი;
 სოდიანი ვისკი; ქუჯა კაცი გურბაძე სინგჰი ვერცხ-
 ლის წყალივით დასრიალებდა, რომ სტუმრებისათვის
 სათანადო პატივი ეცა და სუჟრა გაემხიარულებინა.

იმ საღამოსვე ამ დაუღალავმა მოხუცმა გვთხოვა
 ორი დღით თავის სახლში, ნიუ-დელიდან შორს, ფენ-
 ჯაბში სტუმრობა. ჩვენ ეს მოწვევაც უყოყმანოდ მივი-
 ღეთ, რადგან ფენჯაბი დღემდე ნახულზე არანაკლებ
 გვანტერესებდა.

ქიშკრამდე ყველამ გამოგვაცილა. გულითადი მად-
 ლობით დავემშვიდობეთ მასპინძლებსა და დამხვდურთ
 და, მგონი, ყოველი ჩვენთაგანის გული უფრო ამრიტას
 დაშორებამ დააღონა. იგიც, როგორც შევატყვეთ, მო-
 წყენილი ჩაჯდა თავის ქმართან ერთად პატარა ინდურ
 ტაქსში, ერთ ხანს ჩვენს „პლიმუტს“ გამოჰყვა და მერე
 ქალაქის ქუჩებში თვალს მიეფარა. იმ საღამოს მან

ყოველ ჩვენთაგანს უძღვნა თავისი პატარა ლექსების
კრებული ყავისფერი ყლით და თავისი ლამაზი, დახვე-
წილი ხელმოწერით— „ფრომ ამრიტა პრიტამ“.

ახლა კმარა. გავიდეთ ქალაქ დელიდან. წავიდეთ
ინდოეთის სხვა ქალაქებში.

* * *

ნიუ-დელიდან ქალაქ აგრისაკენ, ინდოეთის დიდ
მოგოლთა ძველი დედაქალაქისაკენ, საკმაოდ დაზიანე-
ბული გუდრონის გზა მიემართება. ისეთი, როგორიც,
სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ გვხვდება ჩვენს ზოგიერთ
რაიონში. ასე რომ, ჩვენი მანქანები, საუკეთესო, კომ-
ფორტაბელური ავტოები, მიუხედავად მათი მშვენიერი
ამორტიზაციისა, ხშირად ბურთებივით ხტოდა ჰაერში.
მიექროდით აგრისკენ დიდ საოცრებათა ნახვის მოლო-
დინით.

გავედით თუ არა დელიდან და დავადექით თუ არა
სოფლებსა, დიდ ტყეებსა და ტრამალებში მიმავალ
გზას, ხეებიდან და ციხეთა ნანგრევებიდან დაეშვა და
პირდაპირ წინ გადაგვიდგა აუარებელი მაიმუნი. ისინი
ჩვენკენ აბრაკებივით გამორბოდნენ. მანქანები გავა-
ჩერეთ და გადმოვედით. მანქანის მძღოლებმა გას-
ძახეს: ჰო, ჰო, ჰოოოო! მაიმუნები მანქანებს გარს შე-
მოერტყნენ. მძღოლების ძახილზე ისინიც დაიძრნენ,
რომელნიც სადღაც შორს, ციხეთა ნანგრევებში იმყო-
ფებოდნენ, და მანქანების გარშემო უცებ უთვალავი
მაიმუნი შეიკრიბა. შოფრებმა მათ მიწის თხილი გადა-

უყარეს სეირის საყურებლად და შეიქნა რია-რეცხვა-მუშაობა. მუნები დაფრივნენ ერთმანეთს, თხილს ერთუროს ხელიდან და პირიდან ართმევდნენ, კიოდნენ, წიოდნენ, ზოგი დასისხლიანებული გარბოდა ხეებზე თავის საშველად. აგერ, თხილის ამ ნადავლის ხელში ჩასაგდებად ხეებიდან თრითინებიც ჩამოსრიალდნენ, სასწრაფოდ მოფრინდნენ ყვავებიც... ერთი სიტყვით, გადაიშალა სურათი: „რა ესმოდეს მღერა ყმისა, სმენად მხეცნი მოვიდიან...“ სრულიად რეალისტური სურათი. არ შეიძლება ეს სურათი არ ენახოს შოთა რუსთაველს. რა თქმა უნდა, მაშინ, რუსთაველის დროს, ათასჯერ მეტი მხეცი და მტაცებელი ფრინველი იქნებოდა ინდოეთში, ვიდრე დღეს, მტაცებელ ინგლისელთა და ევროპელთა აქ მოსვლის შემდეგ.

მოდინ მხეცები „სმენად“, ე. ი. საკმლის საშოვრად. პატარა მაიმუნები დედებს მუცელზე ჰყავთ მიწებებული, ისინი პირდაპირ ჩვენ წინ ჩაცუცქდნენ და მათხოვრებივით ხელეგაშვერილნი რაღაცას თავის ენაზე გვემუდარებიან. აგერ ერთმა მაიმუნმა მოიგლო ხელში თხილი, მას სხვები გამოედევნენ, იგიც სასწრაფოდ ხის კენწეროს მოექცა და იქიდან ტარზანივით გაქანებული ხან ერთ ხეზე გადახტება, ხან მეორეზე. აგერ ერთ დიდ მაიმუნს ჩვენი მანქანა განსაკუთრებით მოეწონა. მისი სარკესავით მოკრიალე ფრთები და თვლების კრიალა ხუფები. რამდენჯერმე დინჯად შემოუარა გარშემო; მას სხვა მაიმუნები ერიდებიან, ეტყობა, ან მათი დიდი ბატონია, ან დიდი შარისთავი. მერე მანქანის შინაში ჩაიხედა, ძირს ჩა-

მოხტა, მანქანის თვლის ხუფის სარკეში თავისი უღი დაინახა, ხელი მოუთათუნა, ვერ მივხვდით — მოეწონა თუ გაუწყრა. მე გამახსენდა: „მაიმუნმა თავის სახე სარკეში რომ დაინახა...“

როგორც იქნა გავალწიეთ ამ გარეული მათხოვრების ბრბოს. რომელიღაც პატარა სოფელში შევედით. აქ კიდევ სხვა უცნაური სანახაობა დაგვიდგა თვალწინ: სოფელში ძროხა მომკვდარიყო. იგი იქვე ეგდო, სადაც უკანასკნელი სული ამოხდომოდა; რასაკვირველია, მისთვის, აქაური წესის მიხედვით, ხელი არავის ეხლო. მძორს დასეოდა და ძიძგნიდა რამდენიმე ათეული დიდრონი სვავი. ისინი თითქმის ერთმანეთს ზურგზე ასხდნენ, იყო გაბმული ყივილი და ძიძგილობა. სვავების ამ გუნდში შიგადაშიგ ძაღლები შემძვრალიყვნენ მძორის საძიძგნად. სვავები მათ დაუზოგავად უნისკარტებდნენ თავში და გასისხლიანებული ძაღლებიც სიმწრისაგან ყფდნენ და წკაფწკაფებდნენ. მძლოლებმა ჩვენი მანქანები ამ სურათის ახლოს გააჩერეს. ჩვენ ერთ ხანს მანქანებიდან შიშით ვერ გადმოვედით, მაშინ მძლოლები მივიდნენ და სვავებს ჯოხები დასცხეს თავში; არაფერი, სვავები ადგილიდანაც არ დაიძრნენ, მხოლოდ ისე შემოჰყრანტალეს და ერთი კი შეჩქვიფდნენ. მერე ისევ თავისი საქმე განაგრძეს. გარეგინ სევუნცი მანქანიდან გადმოხტა, ჩვენც მანქანიდან ჩამოსვლა გვთხოვა და ამ საოცარ სურათთან ჩვენც ჩაგვასურათა.

გავუდექით გზას. რანაირი ფრინველი და ცხოველი არა გვხვდება გზაში: თრითინები, ინდოეთის მწვანე

შოკრიახე თუთიყუშები, რომლებიც ჰაერში ძაღლების
 ჰგვანან მწვანე ხახვს, ქორები, ორბები, გიტარები, ჭაო-
 ბებში—წეროები და ყანჩები, გარეული იხვები და ბა-
 ტები, პელიკანის მსგავსი რაღაც დიდი ფრინველები,
 გზებზე: აქლემები, ურმებში—კუზიანი თეთრი ხარები,
 ვირები; აგერ მინდორზე ფარშავანგი. ვეკითხებით
 მძლოლს—ნეტავ ვისი უნდა იყოს ტყედ გაშვებული
 ფარშავანგი? ვისი უნდა იყოს,—გვპასუხობს მძლოლი,—
 ვისია ქორი?!

სოფლის მახლობელ ტყეში ვეებერთელა ასწლოვანი
 ხეების თავებზე ჰაერში დააბოტებენ სვავები. ეს სვა-
 ვები ამ სოფლის მესაფლავენი ყოფილან; ეს ტყე ამ
 სოფლის სასაფლაოა. აქ მოიტანენ სალამოს და დი-
 ლით, თურმე, მიცვალებულის მარტო ძვლებიდა
 ჰყრია. ამ აღგილებს ინდოეთში „დუმილის კოშკები“
 ეწოდება.

აგრამდე გზაზე შეგვხვდა რამდენიმე ძველი სასახ-
 ლე, რომლებიც აქაურებს დიდი მოგოლის ფადიშა აკ-
 ბარის სასახლეებად მიაჩნიათ. ინდოეთში ბევრ რამეს
 მიაწერენ აკბარის სახელს, ისე როგორც ჩვენში თამა-
 რის ან დავითის სახელს. ეს ასეა ყველა ქვეყანაში,
 ყველას ჰყავს თავისი აკბარი, იულიუსი, თამარი.

აგრაში სასტუმროს წინ რომ მანქანა შეჩერდა და
 ჩამოვხტით, უეცრად თავზარი დამეცა. ზედ სასტუმ-
 როს კარებთან ახალგაზრდა ინდოელს მთელ ტანზე
 შემოხვეული ჰყავდა ვეებერთელა მოყვითალო მახრჩო-
 ბელა გველი. მას გველისთვის კისერზე ხელი წაეტანები-
 ნა, გველს ენა გარეთ გადმოეგდო და მათრახივით ასარ-

სალებდა. საზიზლარ მომნუსხველ თვალებს აბრიალებდა. იქვე მეორე ინდოელი ასეთივე გველის, გეგბერთელა პიტონის ტყავს ჰყიდდა ოცდაათ რუპიად. სასტუმროში შესვლისა შემეშინდა, მეგონა იქაც რამე უბედურება დამხვდებოდა.

აგრა მეტად საინტერესო ქალაქია. აქ ედგათ ტახტი დიდ მოგოლებს ბაბურისა და ჰუმაიუნის შთამომავლებს, აკბარს, შაჰ-სელიმს, შაჰ-ჯაჰანს, აურენგზებს. აგრაში დგას ინდოეთის ერთი საოცრებათაგანი — ტაჯ-მაჰალი — სასახლეთა გვირგვინი, აღმოსავლური ხუროთმოძღვრებისა და ხელოვნების ენით აუწერელი ძეგლი, შაჰ-ჯაჰანის მიერ მეჩვიდმეტე საუკუნეში აგებული მავზოლეუმი. შაჰ-ჯაჰანს იგი თავისი უდროოდ გარდაცვლილი მეუღლისათვის აუშენებია. თოვლივით თეთრი მარმარილოსაგან აგებული ეს შენობა დგას ინდოეთის ერთი დიდი მდინარის — ჯამნის ნაპირად, მის მარცხენა მხარეზე. ტაჯ-მაჰალზე იმდენი რამ დაწერილა, რომ ჩვენ მასზე დიდხანს საუბარს აღარ გავაგრძელებთ, მხოლოდ განცვიფრებას გამოვთქვამთ ადამიანის ყოვლისშემძლე გონებისა და მარჯვენის გამო, ამ შემთხვევაში ამ ძეგლის მშენებელთა საოცარი ოსტატობის გამო. გარედან იგი სინამდვილედ ქცეულ სიზმარს, ან რეალობად ქცეულ ზღაპარს წარმოადგენს. თითქოს ღრუბლის თეთრი ქულები დამსხდარან მიწაზე და განგების უხილავ ხელს მათგან გუმბათები და მინარეთები გამოუკვეთია. თვალის მოშორება გეშინიათ — უცებ ქარმა არ დაუბეროს და ეს საოცნებო ღრუბლის ქულები ისევ ცაში არ აიტაცოსო.

მაგზოლეუმის მსახურებმა ფეხსაცმელი დაგვხადეს და შევედით დუმილით მოცულ, დღეს უკვე მუზეუმად ქცეულ დარბაზებში. რა ხელმა გარდაქმნა პიტალო მარმარილო უნაზეს ქსოვილებად; რა ხელმა მოქარგა ეს კედლები მარმარილოს აშიებით; რა ხელმა გამოიყვანა ეს სახეები ძვირფასი თვლებით. კედლებზე — ყვავილები, თუთიყუშები, გედები, წეროები, შავარდნები, ლომები, ვეფხვები, ავაზები, სპილოები, ირმები; როგორი საგანგებო ზომიერება, როგორი დახვეწილი გემოვნება, რა ფანტაზია და ოსტატობა! კედლები მთლიანად ფარსულადაა შემოწერილი, ესაა ყურანის მთელი ტექსტი. ყველაფერი ეს ნამდვილად თავბრუდამხვევია.

შაჰ-ჯაჰანს, დიდ მოგოლს, თემურ-ლენგის მეათე შთამომავალს, დიდი აკბარის შვილიშვილს (რომელიც, თავის მხრივ, იყო შვილი ჰუმაიუნისა და შვილიშვილი ბაბურისა) უცნაური ბედი ხვდომია წილად. ამის შესახებ მეტად საინტერესოდ მოგვითხრობს ფრანგი მეცნიერი და მოგზაური ფრანსუა ბერნიე, რომელიც სწორედ იმ ამბავთა დამსწრე იყო, რაიც იმ დროს ამ მეფის გარშემო და მის სამფლობელოში — ინდოეთში ტრიალებდა.

შაჰ-ჯაჰანს ოთხი შვილი ჰყოლია: დარიოსი, სულთან სუჯა, აურენგზები და მორად ბახში. სიბერეში მისულ ფადიშას შვილებმა ტახტისთვის ერთმანეთს აუტეხეს ბრძოლა, რომელიც მამამ ვერასგზით ვერ ჩააქრო. აურენგზებმა ბრძოლებში, ინტრიგების გამოყენებით დახოცა ძმები, ავიდა დიდ მოგოლთა დინასტიის

ტახტზე და ღრმა მოხუცი მამა საკანში ჩასვა მდინარე
ჯამნას მარჯვენა ნაპირზე მდებარე აკბარის მიდებულ
ბულ უზარმაზარ აგრა-ფორტში. რამდენიმე წლის გან-
მავლობაში მდინარის გაღმადან გამოღმა უცქერდა
თავისი საყვარელი მეუღლისადმი, მისი ხსოვნისადმი
მიძღვნილ ტაჯ მაჰალს ტყვე ფადიშა და გარდაიცვალა
იქვე. აკბარის მრისხანე აგრა-ფორტში.

აურენგზები ბოლოს, მამის სიკვდილის წინ, რო-
გორც მოგვითხრობს ბერნიე, მამისგან პატიებას ით-
ხოვდა და მას ბევრ ღმობიერებით სავსე წერილსა
სწერდა ფორტში. ერთი ასეთი მისი წერილიც მოჰყავს
ფრანსუა ბერნიეს თავის წიგნში: „როგორც თქვენ მო-
გეხსენებათო, —წერდა აურენგზები შაჰ ჯაჰანს, —როცა
თემურმა ტყვედ ჩაიგდო ბაიაზეთი*, ბრძანება გასცა
იმ დღესვე მიეყვანათ იგი მასთან და, სახეზე რომ და-
აცქერდა, დაიწყო სიცილი, რაზედაც ბაიაზეთმა სევ-
დიანად უთხრა: „ნუ დამცინი, თემურ, ნუ დასცინი
ჩემს უბედურებას, იცოდე, რომ სამეფოებსა და იმპე-
რიებს ანაწილებს ღმერთი და ხვალ შენც შეიძლება
ისეთივე ბედში ჩავარდე, რა ბედშიც მე დღეს ვიმყო-
ფებიო“. ამაზე თემურმა ღრმააზროვნად და ზრდილო-
ბიანად უპასუხა: „მე შენზე უკეთ ვიცი, ბაიაზეთ, რომ
სამეფოებსა და იმპერიებს ღმერთი ანაწილებს, მე არ

* სულთანი ბაიაზეთ პირველი თემურმა ტყვედ ჩაიგდო 1402
წელს. თემურს იგი რკიხის გაღიაში ჰყავდა ჩამჭვდელი და ეს
გაღია თან დაჰქონდა ყველგან, სანამ ბაიაზეთი 1403 წელს არ
გარდაიცვალა.

დავცინი შენს უბედურებას, ღმერთმა დამიფაროს, რომ
 რამ როცა მე შენს სახეს ვაკვირდები, თავში მომდის
 აზრი, რომ ეს სამეფოები და იმპერიები ალბათ ღვთი-
 სათვის და იქნებ თავისთავადაც არაფერსაც არ წარ-
 მოადგენენ. თორემ რატომ აძლევს ღმერთი მათ ისეთ
 უშნო აგებულების მქონე ადამიანებს როგორიც მე და
 შენა ვართ—შენ, ცალთვალა უბედურ ბრმას და მე—
 საწყალ ხეიბარსაო“.

ეს ამონაწერი ისე, ამ ნარკვევის გასამხიარულებ-
 ლად მოვიყვანე.

დაბლა, ჯამნას კრიალა ზედაპირზე ზვირთებს დას-
 თამაშებენ და აწყუმპლებენ მკვირცხლი მერცხლები,
 მალლა, ტაჯ-მაჰალის ცაში, ზაფხულისებურად გაშლილ
 ტატნობზე დინჯად დაცურავენ აოწივები და შორს
 სადღაც მიფრინავენ სვაეები, ალბათ „ღუმილის კოშ-
 კებისაკენ“.

ახლა მდინარე ჯამნას გაღმიდან, მარჯვენა მხრიდან
 მოვუარეთ და აკბარის ციხე-სიმაგრეს, მრისხანე აგრა-
 ფორტს მივადექით. თანამედროვე სამხედრო ტექნიკით
 შეჭურვილ სახმელეთო ძალებსაც კი გაუჭირდებათ ამ
 სიმაგრის აღება ზომბდამშენი ავიაციისა და სადესან-
 ტო ნაწილების გარეშე. გარშემო ფართო, ღრმა თხრი-
 ლები, რამდენიმე წყება კლდესავით გაუტეხელი კედე-
 ლი, უმძიმესი რკინის ურდულებით დაცული კარები,
 კედლების შიგნით კიდევ რაღაც სიმაგრეები და კლი-
 ტულები; ერთი სიტყვით, ეს ციხე თავის დროზე მხო-
 ლოდ აუღებელი სიმაგრე იქნებოდა და აკი არც არა-
 ვის აუღია საერთოდ ინდოეთის დაცემამდე. ამიტომაც

ფორტი დღემდე შემონახულა დაუნგრეველად დაუნგრეველად ველადი სახით. ახლა ამ ფორტში არავინ ცხოვრობს და ეზოში მხოლოდ მაიმუნები შემოგვეგებნენ. ფორტიდან, სწორედ შაჰ-ჯაჰანის საკანიდან გავხედეთ გაღმა ტაჯ-მაჰალს. დიდებული სანახაობაა.

აგრა-ფორტიდანაც ბევრი რამე წაუღიათ ინგლისელებს, — კედლის მხატვრობა, ძვირფასი თვლები, ორნამენტები. ახლა ეს გაძარცვული კედლები და დარბაზები, ეს ძვირფასი სასახლეები გაუპატიურებულსა ჰგავს. ინდოეთის მეცნიერები დღეს დიდ მუშაობას ეწევიან თავიანთი მშობლიური ისტორიული სიმდიდრის მისაგნებად. სახელმწიფო ცდილობს შეიძინოს და უკანვე მოიტანოს ის სამშობლოში, მაგრამ ამ საქმეს იმდენი სახსარი და თანხები სჭირდება, რომ ბიუჯეტიდან მისი გამონახვა შეუძლებელია, ხოლო ხალხში მის შეგროვებას აქამდე ვერ ახერხებენ. ასე იკარგება ამ ძეგლების ძვირფასი სამკაულები შორეული ქვეყნების მიწაზე.

ფორტიდან დაბრუნებისას გზაზე ვუცქირეთ კობრისა და მანგუსტის ბრძოლას. მე ამ სურათს ახლოს ვერ მივეკარე, იმდენად თავზარდამცემი იყო გველის განწირული შიშინი და ქშენა, მანგუსტის უსწრაფესი შემართება, ორ წუთში მრისხანე გველი უკვე ყელგამოჭრილი ეგდო მიწაზე.

აგრიდან ოცი მილის მანძილზე მდებარეობს ფატე-ჰპურ-სიკრი — მკვდარი ქალაქი. იგიც აკბარის აშენებულია, დიდი მოგოლების დინასტიის მესამე იმპერატორისა, ჰუმაიუნის („ბედნიერის“) შვილისა. აკბარმა ეს

ქალაქი თავის შვილს აუშენა, სწორედ ამ ადგილს აუთხარა რა მას მარჩიელმა, რომ შვილი ეყოლებოდა. შვილის სელიმის დაბადების აღსანიშნავად მას აქ დედაქალაქის გადმოტანაც განუზრახავს, მაგრამ ამ ქალაქმა მხოლოდ თექვსმეტ წელიწადს იცოცხლა. უეცრად ქალაქს წყალი დაეკარგა და უწყლო ქალაქიც ყველამ მიატოვა. აკბარის სიკვდილის შემდეგ ამ ქალაქს „ინდოეთის მიტოვებულ დედაქალაქს“ უწოდებენ.

ეს ქალაქი საგსეა უშესანიშნავესი არქიტექტურული ძეგლებით. ბრწყინვალე მარმარილოს სასახლეები, ციხე-კოშკები, სამლოცველოები, აბანოები, გასართობები, საჯინიბოები; ყველაფერ ამაში დღეს დაფრიალებენ მწვანე თუთიყუშები და ერთმანეთს კედლიდან კედელზე გასჭყვიან. ქვებში დასრიალებენ მსხვილი ხვლიკები და ქალაქის მაღალ კედლებზე ქონგურებივით სხედან სვაფები. აქ არაფინ ცხოვრობს, არის დუმილი და სიცარიელე.

ქალაქის შუაგულ მოედანზე ახლაცაა ვეებერთელა რკინის პალო, რომელზედაც თურმე გაწვრთნილ სპილოს აბამდნენ; ეს სპილო ფადიშა აკბარის ბრძანებით ფეხებით ჭყლეტდა სიკვდილმისჯილ დამნაშავეს.

ჩვენ აკბარის სასახლეში შევედით, ავედით მეორე სართულზე, მსაჯულთა სხდომის დარბაზში. მე იმ ადგილზე დავჯექი, სადაც აკბარი, აღმოსავლეთის ეს მრისხანე მბრძანებელი ჯდებოდა სხდომის დროს. ინდურად მოვირთხი ფეხი, იქვე გაჩნდა გარეგინ სევუნციც, თავისი ფოტოაპარატით.

მარმარილოს ულამაზესი აბანო. მართლაც რა იქნე-

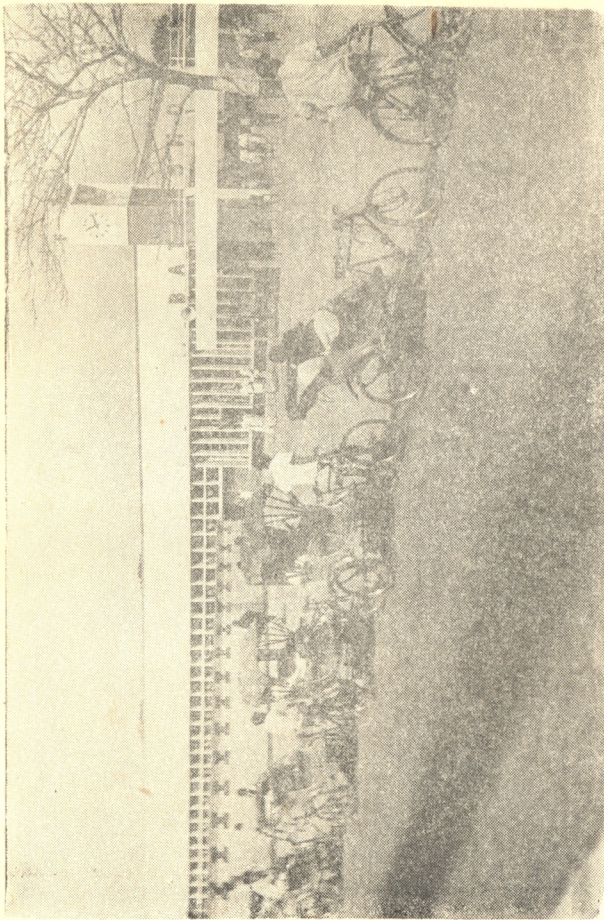
ბოდა იგი, როცა აქ წყალი დიოდა! შეიხ-სეფლიძის საფლავი, თეთრი მავზოლეუმი, დღესაც მოქმედი სამლოცველოა; აქ ახლაც აწყვია ცოცხალი ყვავილები და რაღაც რელიგიური შესაწირავები. აქაც ნაქარგი მარმარილო, დიდი გემოვნებით წვრილად ამოჭრილი სახეებითა და აშიებით.

რამდენიმე საათი ვიხეტიალეთ მკვდარ ქალაქში. ავედით მაღალ კოშკებზე და გავხედეთ ინდოეთის გაშლილ ტრამალებს, შორეულ ტაძართა გუმბათებს.

„მკვდარი ქალაქიდან“ „გამარჯვების კარებით“ გამოვედით, ეს ალაყაფის კარები ყველაზე მაღალი კარები ყოფილა მთელ აზიაში. იგი აკბარს სამხრეთ ინდოეთზე გამარჯვების აღსანიშნავად აუგია.

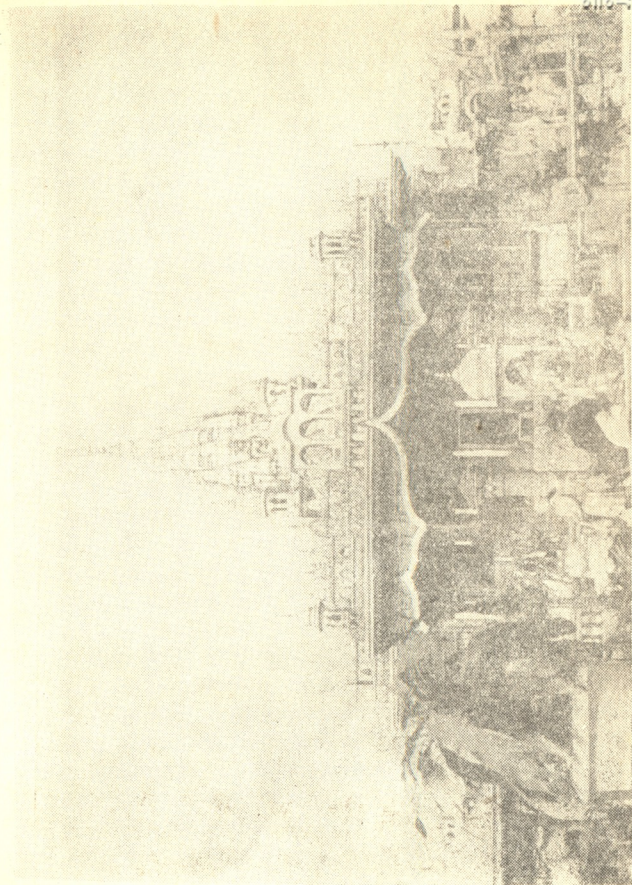
აგრაში ორდღიანი მგზავრობის შემდეგ გავემგზავრეთ ისევ დელისკენ, სადაც გადაწყვეტილი გვქონდა ახალწლის შეხვედრა.

ძველი დელის გვირგვინია „წითელი ფორტი“, დიდი მოგოლების ყველაზე შესანიშნავი ციხე-სიმაგრე. ამ ფორტის დაცემით საბოლოოდ დაეცა ინდოეთის სამეფო, საბოლოოდ, ორასი წლით, დაესვა წერტილი ინდოეთის დამოუკიდებლობას და ქვეყანაში გამეფდა ინგლისის მეფის ნაცვალი. ორასი წლის შემდეგ, ინდოეთის განთავისუფლების დღეს, ეროვნული დროშა ამ ციტადელზე, „წითელ ფორტზე“ აფრიალდა და ამ დროშამ ამცნო ხალხს ქვეყნის თავდახსნის სანუკვარი ამბავი. ეს ფორტი ინდოეთის დამოუკიდებლობისა და თვითმყოფობის სიმბოლური სიმაგრეა. იგი ინდოეთის კრემლია. დიდი მოგოლების მეფობის მთელ მანძილზე

გალკუტა. მუშტრის მამლადინე რიკუბი.

საქართველო
ბიბლიოთეკა

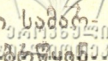
კაღკუტა. ჯაინისტური „ბრილიანტის ტაძარი“.

„წითელი ფორტი“ არავის შემოუნგრევია, მხოლოდ უკანასკნელ დროს აუღია იგი ნადირ-შაჰს და წაუღია „ფარშავანგის ტახტი“. როცა „წითელი ფორტის“ მაღალ ალაყაფში შევდგით ფეხი და ციხე-სიმაგრის ეზოში შევედით, მე უცებ გავიფიქრე: ვინ იცის, იქნებ ნადირ-შაჰის აქ ლაშქრობის დროს ამ ფორტის კიშკარში პირველმა ცხენი ქაბუქმა „პატარა კახმა“ შემოაგელვა. უცებ თვალწინ დამიდგა სურათები ნადირ-შაჰის ლაშქრობიდან, რომლებიც ასე საინტერესოდ გადმოგვცა ქიშმიშოვმა თავის წიგნში „ნადირ-შაჰის ლაშქრობანი“. ამ ციხე-სიმაგრეში თვალს ახლაც ხიბლავს მარმარილოსაგან ნაგები საოცნებო წყალვარდნილები, ზღაპრული შენობები. ამ ფორტის კედელზე ასეთი დაჟინებითი წარწერაა: „თუ ამ ქვეყნად არსებობს სამოთხე,—იგი აქ არის, აქ არის, აქ არის“.

აქ ერთ რასმე დაეფუძნებ:

როცა აზიის მწერალთა დელის კონფერენციაზე საბჭოთა დელეგაციამ წინადადება შეიტანა — შემდგომი კონფერენციის საბჭოთა კავშირში, უზბეკეთის ქალაქ ტაშკენტში მოწვევის შესახებ, როგორც ზემოთ ვთქვით, დამსწრეებმა დიდი აღფრთოვანებით დაჰკრეს ტაში. ზოგ-ზოგებმა სიხარულით წამოიძახეს:—სამარყანდი!

ჩვენი სამარყანდი ინდოეთში მრავალთათვის, ეტყობა, ისეთივე საოცნებო და სიზმარეული ადგილია, როგორც, საერთოდ, მუსლიმანთათვის ქალაქი მექა. მათ ინდოეთის მრავალ საოცრებათა მნახველთ, ჩვენი შუა აზიის ამ ქალაქზე ფანტასტიური წარმოდგენა აქვთ და ამაში, მართალი უნდა ითქვას, ისინი არც ცდებიან.

ჩვენ სხვისი გვიკვირს, ამავე დროს კი ჩვენი სამარყანდი მართლაც რომ ერთი უშესანიშნავესი და მარყინ ვალე ძეგლებით უმდიდრესი ისტორიული ქალაქია მთელ აღმოსავლეთში. მე, მაგალითად, ინდოეთის საოცრებათა გვერდით დავაყენებდი სამარყანდის დიდებულ შაჰი-ზინდეს, ან თუ გნებავთ, თემურიდების პანთეონს, ან კიდევ თვითონ თემურ-ლენგის საუკუნეების განმავლობაში საიდუმლოდ გადამალულ და ახლახან, სწორედ სამამულო ომის წინააღმდეგში აღმოჩენილ სამარხს, თემურიდების პანთეონის ქვემოთ ღრმად ჩათხრილ მიწის სარდაფში.

სამარყანდის მუზეუმიც ხომ ერთი უმდიდრესი მუზეუმთაგანია არა მარტო ჩვენს ქვეყანაში. სხვათა შორის იქ შენახულია მუმიები თვითონ კოჭლი თემურისა და მისი უსაყვარლესი ცოლის ბიბი-ხანუმის, რომელსაც სიკვდილის შემდეგ თემურმა ასე შესანიშნავი მეჩეთი აუგო ცამდე აზიდული მინარეთებით. ალბათ თემურ-ლენგს წაბაძა მისმა მეათე შთამომავალმა (როგორც ამას ინდოეთში ანგარიშობენ) შაჰ ჯაჰანმამ, საყვარელი მეუღლისათვის ტაჯ-მაჰალის აშენების დროს. სამარყანდი არც ერთ ინდურ ძველ ქალაქზე ნაკლებ შთაბეჭდილებას არა ტოვებს.

როგორც მეცნიერები ამბობენ სამარყანდი მთელს აღმოსავლეთში (მე მგონი მთელს მსოფლიოში) ერთ-ერთი ქალაქია, რომელიც დაარსების დღიდან, მთელი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე გადარჩენია მტრის დამანგრეველ ხელს და დღესაც ისე გამოიყურება, როგორც იყო იგი პირველ საუკუნეებში. სამარყანდე-

ლები ახლაც ამაყობენ თავისი ქალაქის ასეთი შეფარებით. მათ ლობით და ისტორიის ქართველებში გამძლეობით. მათ ახლაც სჯერათ, რომ იმპერატორმა ისკანდერმაც ვერაფერი დააკლო მათ ქალაქს და სწორედ სამარყანდის მისადგომებთან მოწამლა იგი უზბეკმა ქალმა; რაიც რასაკვირველია ლეგენდაა; იმპერატორი ისკანდერი— ალექსანდრე მაკედონელი, სამარყანდში არა ყოფილა და სიკვდილითაც, როგორც ცნობილია, სულ სხვაგან გარდაიცვალა.

ინდოეთში სამარყანდს თავისი სიძველითა და არქიტექტურის ბრწყინვალეობით უფრო ქუთუბ-მინარი მოგაგონებთ; სასახლეთა და სალოცავთა ნანგრევებით, უნივერსიტეტის თუ აკადემიის ნანგრევებით, აშოკის ბრინჯაოს სვეტით. მაგრამ ეს მხოლოდ ნანგრევებიღაა, განთქმული მრავალსართულიანი კოშკის გარდა, რომელიც უკვე, როგორც ცნობილია, შუა საუკუნეების ძეგლია, სელჯუკთა „მონების დინასტიის“ დროინდელი.

ახალ წელს ჩვენს საელჩოში შევხვდით. მიუხედავად იმისა, რომ ინდოელები ახალ წელს პირველ იანვარს არ დღესასწაულობენ, ჩვენ ერთბაშად სამი ახალი წლის სადღეგრძელო შევსვით იმ ღამეს: დელის, მოსკოვის და თბილისისა. თამადად თვით ჩვენი ელჩი ავირჩიეთ, რომელსაც ერთ ხანს სრული დისციპლინის შეგნებით ვუსმინეთ, მერე კი სუფრაზე ცალ-ცალკე ჯგუფებმა თავისი დამოუკიდებელი რესპუბლიკები შექმნეს და მხიარულებაც დაიქსაქსა და დანაწევრდა. მერე გახურდა თავბრუდამხვევი „ცეკვები დილამდე“.

ახალწლის დილით მე ჩვენი სასტუმროს ეზოში

გრილ მოლზე დავწექი გულალმა და დიდხანს ვუცქერ-
დი ცაში მონავარდე მერცხლებს, ისე როგორც მანქანა
ვობაში, შუა ზაფხულის ხვატიან დღეს.

მეორე დღეს ბომბეისაკენ გავფრინდით და ლამის
თერთმეტ საათზე, როცა მოსკოვის დროით ცხრის
ნახევარი იყო, ჩვენ ბომბეის აეროდრომზე ვისხედით.

ბომბეი დიდი ევროპული ქალაქია. ერთსართულია-
ნი დელის შემდეგ ჩვენ თვალწინ აღიმართა ევროპუ-
ლად მრავალსართულიანი დიდებული შენობები. ეს
შენობები არაბეთის ზღვის სანაპიროზე უფრო გაღვრებ-
სა ჰგავს. ჩვენ ზედ ზღვისპირად ჩამოვხტით მშვენიერ
ევროპულ სასტუმროში. ზღვაში დგას ინდოეთის „ფლო-
ტი“. მე ეს სიტყვა წინწყლებში ტყუილად როდი ჩავ-
სვი. ასევე წინწყლებში შეიძლება ჩაისვას ინდოეთის
სახმელეთო სამხედრო ძალების საომარი ტექნიკაც, მაგა-
ლითად „ტანკები“. ეს პირველი მსოფლიო ომის დროს
პირველად გაკეთებული მანქანები ფუხფუხებენ ინდოე-
თის ჯარის სასწავლო ბანაკებში და რესპუბლიკის ჯავ-
შან სატანკო ნაწილები მათზე ვარჯიშობენ. დღეს ეს
იარაღი უბრალო ხის ჯარასავით გეჩვენებათ.

სასტუმროში შესვლისთანავე ჩავრთეთ ვენტილატო-
რები, ეს ვეებერთელა ვენტილატორები, რომლებიც
მთელ ჰერს ფარავს და ჰელიკოპტერების პროპელერებსა
ჰგავს. გეგონებათ აგერ მთელ შენობას ცაში ააფრე-
ნენო. ამათ გარეშე მართლაც დაიწვოდა აქ კაცი, მით
უმეტეს ზაფხულის თვეებში. სხვათა შორის, აქვე უნდა
ვთქვათ, ჩვენში რომ სახლებში ცენტრალურ გათბობას
ვაწყობთ, ინდოეთში ცენტრალური გაგრილების რა-

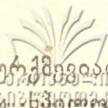
დიატორებს ატანებენ ხოლმე კედლებში. სასტუმროში
 საწოლებზე ზეწრებია საბნების მაგივრად, ისიც ^{საბნის}
 მხოლოდ ზამთრის თვეებში.

სამი იანვრის დილა ბომბეიში ისეთი ცხელი გათენ-
 და, როგორც ჩვენში სამი ივნისი გათენდეს.

ქალაქზე ქარხნების სქელი, ნაცრისფერი კვამლი
 დგას. მე ვიწყებ ფიქრს ლექსზე, ასეთი პირველი სტრი-
 ქონებით: „ვარ ჩახრუკული, ვარ ჩამდნარი ქალაქში,
 ჯამში, ბომბეის ცეცხლი ეკიდება იანვრის სამში...“
 ქუჩებში ჯერ კიდევ მიცვალებულებივით სუდარაში გა-
 მოხვეული ჰყრიან უსახლკარო ლამისმთევლები.

მცირე საუზმის შემდეგ დავტოვეთ სასტუმრო და
 არაბეთის ზღვისპირს მივაშურეთ სიცხისაგან თავდასა-
 ხსნელად. დავიჭირავეთ მოტორიანი ნავი და გავცურეთ
 ჯუნგლებისაკენ. ორი საათის ცურვის შემდეგ გად-
 მოვხტით კუნძულ „ელეფანტაზე“, მივადექით დიდ
 გამოქვაბულს კლდეში. ეს უძველესი გამოქვაბული, ინ-
 დური ძველი რელიგიური ხელოვნების შესანიშნავი ნი-
 მუში, პორტუგალელებს დაუნგრევიათ მეთოთხმეტე
 საუკუნეში, მაგრამ სალი კლდისგან ნაქანდაკარ ბევრს
 რასმე ვერ მორევიათ და ეს დიდებული ძველი მაინც
 ზვიადად იცქირება ამ პიტალო კლდიდან.

შივა — ქვეყნის შემქმნელი ღმერთი ინდოეთისა, პარ-
ვატი — შივას მეუღლე, სპილო-განეში — შივასა და პარ-
ვატის შვილი, არწივი ვიშნუ. ბრაჰმა და სხვა ღვთაე-
 ბანი ისევ ისე იცქირებიან, როგორც ათეული საუ-
 კუნეების წინათ. როცა აქ პორტუგალელები მოვიდ-
 ნენ, ამ კლდეზე, გამოქვაბულის წინ გამოკვეთილი ყო-

ფილა უზარმაზარი სპილო, ამის გამო დაუტოვედათ პორტუგალელებს მთელი ამ კუნძულისათვის სპილოს კუნძული — „ელეფანტა“.

შივას რვა ხელში რვა სხვადასხვა იარაღი უჭირავს; შივა ერთპიროვანი არაა, შივა არის შემოქმედი, მცველი და დამანგრეველი. დამანგრეველ შივას გვირგვინზე თავის ქალა ახატია, ხელში გველი — კობრა უჭირავს. შივა-მცველს ხელში ლოტოსის ყვავილი აქვს, თმებში ინდოეთის სამი მდინარე: განგი, ჯამნა და სარსვატი. ელეფანტის გამოქვაბულში, ისე როგორც ჩვენს ვარძიაში, მშვენიერი ცივი წყარო გამოდის. ელეფანტის კუნძულზე საუკუნეების განმავლობაში მიმდინარეობს გათხრები და სამეცნიერო სამუშაოები.

კუნძული სავსეა მაიმუნებით. ცაში ზედ თქვენს თავზე მძიმე ბომბდამშენებივით დაფრინავენ სვავეები, ისინი ფრთების ისეთი შრიალით ჩამოგიქროლებენ, რომ შეგაკრთობენ კიდეც და ხელში კეტს აგალებინებენ. შევარდნები სვავეებში ისე სრიალებენ, როგორც ჩვენი ავიოგამანადგურებლები, „იაკები“.

დავრწყულდით ქოქოსის კაკლის წყლით, რომელსაც იქვე ჰყიდიან ჩნდოელი ბავშვები. ქოქოსის კაკლის წყალს რაღაც მარილიანი მოტკბო გემო აქვს, არცთუ ისე ცივია და მისი შესმა მაინცდამაინც დიდი ნეტარება არაა.

უკან დაბრუნებისას ჩვენი კატერი თავის ადგილზე აღარ დაგვხვდა. უკუქცეულ ზღვას იგი შორს გაეთრია.

ბომბეიში დაბრუნებისთანავე გავწიეთ ბომბეის ცნობილი „დაკიდებული ბალისაკენ“. ეს ბალი მაღალ მიწა-

ყრილზეა გაშენებული, ქალაქის ერთ ლამაზ ადგილას იგი ქალაქს მალლიდან დასცქერის და სახელწოდებას აქედან მიუღია.

ჩვენი ფუნქულიორისა და კომკავშირის ხეივნის მსგავსი მაინც ამ ბაღში არაფერია. ასეთ ბაღს თუ დაკიდებული ჰქვია, ჩვენს ფუნქულიორზე რაღა უნდა ითქვას?

ქალაქი ბომბეი ამ ბაღიდან კარგად ჩანს. ჩვენ ვზივართ კაფეში და გადავცქერით ქალაქს, არაბეთის ზღვის ნაპირებს. სანაპიროზე, ისე, როგორც ლენინგრადაში, ნევისპირას, ჩამწკრივებულია მშვენიერი თეთრი სასახლეები, სასტუმროები, მალაზიები, კაფე-რესტორნები. პლიაჟზე ათასეული მოქალაქე ბანაობს. ჩამავალი მზე ბაღის პალმათა ხანჯლებივით გაწვდილ ტოტებში ისე ფრთხილად მიიპარება, თითქოს დაჩხვლეტის ეშინოდეს, მაგრამ სალამოს ნიაფი ზედ გულზე აჯახებს ამ ხანჯლის ბასრ წვერებს. ბაღიდან შორს მოჩანს შავი ტყე, ესეც აქაური „დუმილის კოშკი“. ტყეზე ნელა დააბოტებენ სვავეები.

„დაკიდებული ბაღიდან“ სასტუმროსაკენ ბომბეის ერთ-ერთი მთავარი ქუჩით, „სახალხო ქუჩით“ დავეშვიით. ეს ქუჩა წარმოადგენს არა მარტო ამ ქალაქის, არამედ მთელი კაპიტალისტური სამყაროს სამარცხვინო შავ ლაქას, სამარცხვინო სანახაობას. ამ გრძელი და ფართო ქუჩის ორივე მხარე უჭირავს საროსკიპოებს, სადაც ვაჭრობა აშკარად ხდება. საროსკიპოების ვიტრინებში სხედან და მუშტარს ელოდებიან გასაყიდი ქალები, ისე როგორც მალაზიაში რაჩმე საქონე-

ლი. ეს მართლაც ამაზრზენი სანახაობაა. ღამით ჩაზე
ჩაზე გავლა დიდად საშიში ყოფილა. ხშირი ყოფილა
შემთხვევები მკვლელობისა, უგზო-უკვლოდ დაკარგვისა,
ძარცვისა და თავდასხმებისა. ქალაქის ადმინისტრაცია,
სახელმწიფო ორგანოები უძლურნი ყოფილან ამ საში-
ნელების წინაშე.

იმავე საღამოს ბომბიდან გავფრინდით. ნაკურში
მცირე ხნის შესვენების შემდეგ ღამით ჩავფრინდით
ქალაქ კალკუტაში.

კალკუტა კიდევ უფრო დიდი ევროპული ქალაქია.
სხვათა შორის, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ინდოეთის
(და ალბათ აღმოსავლეთის) ყველა დიდ ქალაქს თავისი
ძველი ნაწილიც გააჩნია. მეტად საინტერესოა ქალაქ-
თა ეს ძველი ნაწილები; ისინი თითქმის სავსებით და-
მოუყიდებელი არიან. თავიანთი ადამიანები და კანო-
ნები გააჩნიათ და დიდად განსხვავდებიან ქალაქების
ახალი, ევროპული ნაწილებისაგან, ისე, როგორც ოდეს-
ღაც ძველი თბილისი განსხვავდებოდა ახალი თბილი-
სისაგან. ძველ ქალაქებში ერთმანეთზე არიან მიყრილი
ღუქნები, ჩაიხანები, საწვრილმანოები, მკალავეები, მე-
ფართლები, ფინაჩები, ბეტელის გამყიდველები, მესაკ-
რავეები, ნალბანდები, მექუდეები და ვინ იცის კიდევ
რა და ვინ. ვიწრო ფოლორცებში ერთმანეთს ზედ ასხ-
დებიან მანქანები, რიქშები, ურიკები, მოტოციკლები,
ველოსიპედები, აქლემები, ვირები, კუზიანი ხარები,
ცხვრები და ვინ იცის კიდევ რა და ვინ. არას გაბმუ-
ლი ყვირილი და ჭყვიტინი, გინება და ფურთხება. პირ-
დაპირ კალთაზე გექაჩებიან ვაჭრები—არა ჩემს ღუქან-

ში შემოდი, არა ჩემს ღუქანშიო. ერთი სიტყვათა, რომელიც
გორც გაგიგონიათ აღმოსავლური ბაზარი, მთელი თავისი
ეგზოტიკით.

ამ ძველ ქალაქებში და, ჩვენ ვიტყვით, მთელ ინდოეთში
გცემთ რალაც თავისებური, სპეციფიკური სუნი, რომელიც მხოლოდ
ამ ქვეყნისთვისაა დამახასიათებელი. იქნებ ეს ბეტელის
სუნია, იქნებ რაიმე საღებავის სუნია? ყოველ შემთხვევაში
ეს სუნი უფრო საგრძნობია ქალაქთა ძველ, აზიურ ნაწილებში.
სადაც მეტია სიბინძურე და დარღვეულია სანიტარიის ყოველგვარი
კანონები.

კალკუტის ღირსშესანიშნავ ადგილთა და ძველთა დათვალიერება
ჩვენ ინგლისის დედოფლის ვიქტორიასადმი, ტაჯ-მაჰალის მიბაძვით,
აშენებული სასახლიდან დავიწყეთ. აქ ახლა ინდოეთის ნაციონალური
მუზეუმი მოთავსებული. ეს არის მუზეუმი კოლონიალიზმის ისტორიისა
ინდოეთში. აქ თქვენ ნახავთ ინგლისის მეფისნაცვალთა ძეგლებს,
ქანდაკებებს, სურათებს. მუზეუმის წინ, ეზოში დგას ლორდ
კერზონის ვეებერთელა ძეგლი. ინგლისელ მძარცველ გენერალთა
და სხვა სამხედრო პირთა შორის, ჩვენ ვიტყვით, სრულიად ლოგიკურად
მოთავსებულია დიდი ინგლისელი პოეტის რედიარდ
კიპლინგის სურათიც. მუზეუმის ერთმა ინდოელმა თანამშრომელმა,
რომელიც მუზეუმის ექსპონატებზე ახსნა განმარტებას გვაძლევდა,
ამ სურათზე ასე თქვა: — ეს კაცი არის პოეტი, მწერალი,
რომელიც ძალიან ცუდ რასმე წერდა ჩვენი ქვეყნის შესახებ.
მერე მეორე მხარეზე მიგვახედა და გვითხრა: — აი ეს, ჩვენი
სამშობ-

ლოს დიდი ქომაგი და დიდი სიამაყეაო. იმ კედელზე
ეკიდა რაბინდრანათ თაგორის სურათი.

რაბინდრანათ თაგორის სახლი კალკუტაში ე. წ. მუსლიმანთა კვარტალში დგას. ამ კვარტალში, როგორც ამბობენ, ყოველდღე ხდება მუსლიმანთა და ინდუისტთა შეჯახებები და დაკა-დაკა, არაიშვიათად მკვლელობანიც. თაგორის სახლი ჩითპურროდის ქუჩაზეა, ვიწრო აზიურ ქუჩაზე. სახლი კარგა მოზრდილია, გრძელი, ძველი, თითქმის უკვე დამპალი აივნით. იგი საფსებით უპატრონოდაა მიტოვებული. მემორიალური დაფაც კი არ გააჩნია. ქვის იატაკიანი ოთახი, სადაც მომკვდარა ეს დიდი მოაზროვნე, თითქმის ცარიელია. მხოლოდ კედელში დატანებული განჯინა ჩანს და ოთახის შუაგულში რაღაც მაგიდის მსგავსი. კარ ფანჯრებზე ყვითელი ფარდებია ჩამოკიდებული. ელექტროგაყვანილობა ძველთაძველია და შიგ ალაგ-ალაგ ჩამოგლეჯილი. შესასვლელ კარებს გარედან დარაბები აქვს და მთელ მოაჯირზე ჰკიდია აგრეთვე ძველი და ალაგ-ალაგ დაგლეჯილი ქილის ფარდები. სახლს ეტყობა პატრონი არავინ დარჩენია, ხოლო სახელმწიფოს იგი თავის მზრუნველობაში დღემდე არ აუღია. არის ეს წმიდა ადგილი, აღმოსავლეთის დიდი მომღერლის დაცლილი ბუდე ასე უპატრონოდ, უზუნდამხედველოდ, გულშემატკივარი ადამიანის თვალყურის გარეშე.

განგის პირად კალკუტის ცნობილი ბოტანიკური ბაღია გადაშლილი, ამ ბაღში საოცრებას წარმოადგენს „ბანიანის ტყე“. მთელი ეს ტყე შედგება ერთი ხისაგან, რომელსაც ტოტებიდან დაბლა დაუშვია და მიწაში ჩაუ-

რქვია ახალი ფესვები. ეს ფესვები ახალ ხეებად ქცეულა, თავის მხრივ ახალი ტოტები გამოუსხამთ, რომელთაც, აგრეთვე თავის მხრივ, ახალი ფესვები ჩაუშვიათ მიწაში და ასე და ამგვარად წარმოქმნილა მთელი ტყე, სადაც ამჟამად 947 ხეა. 1927 წელს ამ ხეს ე. ი. მთავარ ხეს, დედა-ხეს თეთრი ჭიანჭველები შესევია ტანში (ეს ჭიანჭველები დიდი ზომისანი არიან და ინდოეთში თურმე მთელ ტყეებს ანადგურებენ) და რომ უბედურება სხვა ხეებსაც არ გადადებოდათ, იგი მოუჭრიათ. ასე რომ დღეს მთელი ეს უზარმაზარი ტყე თითქოს ჰაერშია გამოკიდებული კალკუტის ამ ცნობილ ბოტანიკურ ბაღში. მთელი ტყე ერთმანეთზე სიამის ტყუპებივითაა გადაბმული და მისი ტოტების ჩრდილოში საგანგებო სიგრილეა. მზე და ზეცა ყოველთვის დახურულია ამ დიდი, ბუნებრივი ქოლგის ქვეშ.

დავადექით გზას ბენგალისაკენ. ბენგალი ინდოეთის ის მხარეა, საიდანაც დაიწყო ინგლისელთა მასობრივი შემოსვლა ინდოეთში. აქ ჩამოყალიბდა პირველად ოსტ-ინდოეთის კომპანია, რომელმაც ამ ქვეყანაში ბრიტანეთის ლომის ბატონობა მოიტანა. სამაგიეროდ ბენგალი ცნობილია აგრეთვე თავისი რევოლუციური მოძრაობითაც. იგი ინდოეთის რევოლუციური მოძრაობის ცენტრია. ინგლისს ინდოეთში თავისი ბატონობის დროს ყოველთვის ბენგალელები უშრობდნენ სისხლს.

ჩავუარეთ ბენგალის სოფლებს. ბენგალის სოფლები ინდოეთის სხვა კუთხეებთან შედარებით უფრო მდიდარი სოფლებია, ხალხიც შედარებით ფერხორციანი და უფრო მხიარული, ვიდრე ჩვეულებრივი, ზოგჯერ

ფლეგმატური ინდოელი გლეხები. შრომის პირობებში
 კი ეტყობა აქაც ძალზე მძიმეა. წელამდე დგანან წყალ-
 ში და იღებენ ბრინჯს, ძნებს აწყობენ გრძელ, წვრილ
 ნავეებზე და ბრინჯის ნამჯებში მიცურავს ნავი. ბრინ-
 ჯის ყანებში, წყალში პატარა ხელის ბადეებით თევზ-
 საც იჭერენ. ეს წვრილი თევზი, ალბათ უგემურია, რო-
 გორც ყველა ტბის თევზი.

აგერ გზის პირას პატარა ბიჭმა, რომელიც ძლივს
 ჩანს წყალში, ბადე ამოსწია და თევზი ამოიყვანა. უნდა
 ნახოთ, როგორი გახარებულია, იცინის, ჟღურტულებს,
 იქვე მდგომ უფროს გოგონას ეძახის. იქნებ ეს პირვე-
 ლი თევზაობაა მისი. ჩვენ მანქანა შევაჩერეთ და მას-
 თან სურათი გადავიღეთ.

ეზოებში უამრავი მაღალი, ლამაზი პალმა და ბანი-
 ანი სახლები, ისე როგორც ჩვენში, ქართლის სოფ-
 ლებში.

კალკუტიდან 30 კილომეტრზე განგის პირას შევ-
 ჩერდით. კარგა მოშიებულებმა მდინარესთან ხის ქვეშ
 საუზმე გავშალეთ. გარშემო ალყა შემოგვარტყეს პა-
 ტარა ინდოელებმა, ჩვენზე არა ნაკლებ მოშიებულებმა.
 გავუმასპინძლდით.

ვზივართ „ალმასის ყურესთან“. განგი აქ შეტად
 ვრცელია. კალკუტისაკენ მიცურავს სასოფლო-სამეურ-
 ნეო პროდუქტებით დატვირთული იალქნიანი ნავეები.
 მაგარი მკლავებით უსვამენ ნიჩბებს მზისგან შავი ნახში-
 რივით დამწვარი ბენგალელები. შორიდან ხელს ვუქ-
 ნევთ, ისინიც გვესალმებიან.

სოფლებში არსად სახლში არ შეგვიშვეს. ინდოეთში

ისე არაა, როგორც ჩვენში, დაუკითხავად რომელიმე წიგნით ხოლმე სოფლად გლახს უცხოელების მთელ დელეგაციას. სტუმარი ღვთისაა... აქ შეურაცხყოფილადაც გრძნობენ თავს, მათ სახლში შესვლა თუ დააპირე. რას იზამთ. ვერ ვნახეთ გლახის ოჯახი. პატარა ბავშვები აქაც მათხოვრობენ. ეტყობა, ეს სენი მთელ ინდოეთს აქვს მოდებული. მათხოვრობა აქ ჩვეულებადია გადაქცეული, ჩვეულება კი, როგორც ამბობენ, ადამიანის მეორე ხასიათია.

აგერ შუაგულ მტვერში პირით ჩაემხო კაცი, წამოდგა და ხელები ცაში აღაპყრო, მერე ისევ მიწაზე დაეცა. ლოცულობს, ლოცულობს საცოდავი, თავის ღმერთს რალაცას ემუდარება. ვინ იცის, ამ კაცის ღმერთი რომელია.

ლოცვა თქვენ ქალაქ ბენარესში უნდა ნახოთ, „წმიდა ქალაქში“, „წმიდა მდინარის“ განგის ნაპირას. ეს ყველაფერი ცნობილი ამბავია, მაგრამ საკუთარი თვალთ ნახვა მაინც სხვა არის.

როგორც ამბობენ, ბენარესში ყოველწლიურად მილიონზე მეტი მლოცველი ჩამოდის ინდოეთის სხვადასხვა კუთხიდან და აღმოსავლეთის სხვა შორეული ქვეყნებიდან, ჩინეთიდან, იაპონიიდან, ინდონეზიიდან, ბირმიდან. ასეულ და, წარმოიდგინეთ, ათასეულ კილომეტრებზე მოდიან ისინი ფეხით, მხოლოდ ფეხით. თვეობით და წლებით უნდებიან ამ გზის გავლას. თუ ბენარესამდე მოაღწიეს და იქ გარდაიცვალნენ, გაკეთდა მათი საქმე; მათი საქმე მაშინ ცაშია გამორკვეული: საიქიოში ბედს ეწევიან. მათი სული უკვე წმიდაა, იგი

უსათუოდ შეუერთდება ციურ, უზესთაეს სუფიან
 დიან განგის ტალღებში განსაბანად, ცოდვათა მოსა-
 ნანიებლად, ბოროტისაგან განსამიჯნავად.

გავიარეთ ქალაქი და მივადექით „წმიდა მდინარის“
 ნაპირს. ჩვედით მლოცველებით სავსე ქვის კიბეებზე
 და მე მომეჩვენა, რომ მლოცველთა უმეტესობა ჯერ
 კიდევ ნახევრად ველურ მდგომარეობაში მყოფი ტომე-
 ბის წარმომადგენლები არიან. ისინი თითქმის შიშვლე-
 ბი შესახედავად უფრო მაიმუნებს ჰგვანან, ვიდრე თანა-
 მედროვე ადამიანებს. იქვე იძინებენ, ღია ცის ქვეშ,
 ყოველგვარი საწოლის გარეშე. მხოლოდ შეძლებულნი
 ცხოვრობენ მდინარის პირას სასტუმროებში, ბარაკებ-
 ში. ინდოეთისა და აღმოსავლეთის მდიდართ კი თავი-
 სი სასახლეები და სამლოცველოები აქვთ განგის ნა-
 პირზე. მთელ ქალაქში საშინელი სუნი ტრიალებს სი-
 ბინძურის და ანტისანიტარიისა, რომელსაც თან ერთ-
 ვის დამწვარი ცხედრის სუნიც.

აგერ სავსებით შიშველი, ტალახში ამოგვარგნილი
 კაცი მოდის. ხელში ტალახი უჭირავს, შიგ თმებში იჩ-
 რის, ტანზე იცხებს. უკან მლოცველები მოსდევენ
 ზუზუნით. ეს „წმიდანია“ — „სადგუ“, ღმერთის წარ-
 მომადგენელი განგის პირას, ბენარესში. აგერ მე-
 ორე „სადგუ“ ცალკე ზის და ღრმა ფიქრებს მისცემია.
 მის ირგვლივ შესაწირავი დაუწყევიათ. იგი ასრულებს
 თავის ლოცვას.

ჩავსხედით ნავში და მდინარეში შევცურეთ. განგი
 აქ მეტად მშვიდია და მდორე. ოთხი ვეებერთელა კო-
 ცონის ალი ცამდე აღწევდა. ოთხი მიცვალებული იწ-

ვოდა კოცონზე. ერთს ფეხები გარეთ უჩანდა და ცონის მსახური მონდომებულად აყრიდა ზედ შეშას — დაუფერფლავი არ დარჩესო. წითელი და შავი სუდარით გადაფარებული რამდენიმე ცხედარი რიგში ეწყო. ნამდვილად შემზარავი სურათი იყო. იქვე ბავშვები თამაშობდნენ, იქვე საუზმობდნენ მლოცველები, იქვე ხდებოდა ყველაფერი, მოურიდებლად, უბოდიშოდ.

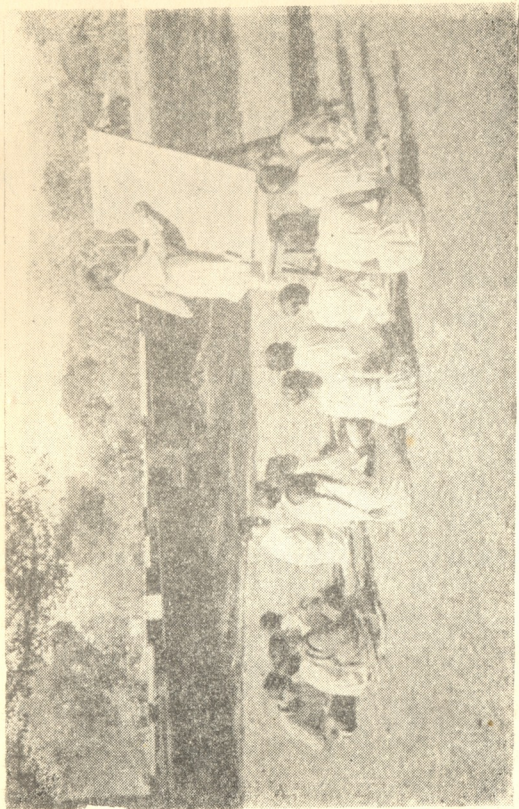
ბენარესი ინდოეთის ერთ-ერთი ყველაზე ძველი ქალაქია. იგი ითვლება ღმერთ შივას აკვნად. აქ ჩაისახა ოდესღაც ინდუიზმის რელიგია და ამ ქალაქსაც ამის გამო „ინდუიზმის ნექტარს“ უწოდებენ. ინდუიზმი ინდოეთში ყველაზე გავრცელებული რელიგიაა. თუმცა ამ ქვეყანაში მსოფლიოს ყველა რელიგიას შეხვდებით: ისლამს, ბუდიზმს, ქრისტიანობას, კონფუციუსის მიმდევრებს და ვინ იცის კიდევ რას. ათასნაირი სექტები, რომელთა ასავალ-დასავალს ვერ გაიგებ, ბევრიც ეცადო. მრავალი უბირი ინდოელი ასე მსჯელობს: ღმერთს კი არ გაუჩენია კაცი, არამედ, პირიქით, კაცმა გააჩინა ღმერთი, ამიტომაც თუ იმ კაცმა თავისთვის თვისი ღმერთი გაიჩინა, რატომ არა მაქვს მე უფლება გავიჩინო ჩემი ღმერთი?.. და ჩნდებიან და ჩნდებიან ღმერთები ინდოეთში. ადამიანის გაღმერთებაც ძალიან უყვართ ინდოეთში. მაჰატმა განდი, მაგალითად, უკვე ღმერთად ჰყავთ აღიარებული.

მეტად საინტერესოა ჯაინისტების რელიგია. ინდოეთის ქალაქებსა და სოფლებში ხშირად შეხვდებით პირახვეულ მოქალაქეებს. განა ყველას კბილი სტკივა! ესენი ჯაინისტები არიან. მათ პირი აკრული აქვთ იმი-

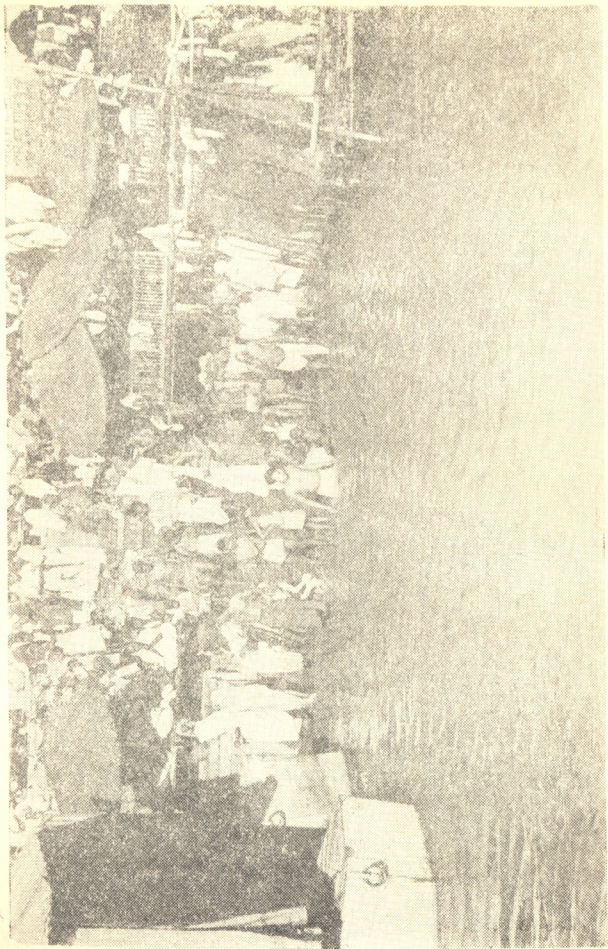

ტომ, რომ ბაქტერია არ გადაყლაპონ. ავადმყოფობის
 შიშით კი არა—ბაქტერია ცოცხალი არსებაა, ადამიან-
 მა ცოცხალი არსება არ უნდა მოჰკლასო. ჯაინისტები
 მხოლოდ ბოსტნეულს და ბრინჯს ჭამენ. ამ შემთხვევა-
 ში ისინი ასე მსჯელობენ: მართალია მცენარეც ცოცხა-
 ლი არსებაა, მაგრამ იგი განვითარების ისე დაბალ სა-
 ფეხურზე დგას, რომ შეიძლება შეეწიროს ისეთ განვი-
 თარებულ, მაღალ დონეზე მყოფ ორგანიზმს, როგორი-
 ცაა ადამიანის სხეული, ადამიანის ორგანიზმი. სხეული
 არის სულის საპყრობილე, ამიტომ ადამიანი უნდა
 ცდილობდეს რაც შეიძლება მალე გაათავისუფლოს
 სული ტყვეობისაგან. ე. ი. ჩვენებურად, ჭკუაზე მყოფი
 კაცის ენაზე რომ ვთქვათ—ადამიანი უნდა მოკვდეს
 რაც შეიძლება ადრე. იხოცებიან კიდევ ეს უბედურე-
 ბი უდროოდ, უჭმელობით, ათასნაირი ავადმყოფობით,
 რაც სხეულის დასუსტებას მოსდევს.

მალარიისა და ტუბერკულოზის შემდეგ სიკვდილია-
 ნობის ყველაზე მეტი შემთხვევა პროცენტულად ინ-
 დოეთში გველის ნაკბენზე მოდის, რადგან ინდოეთში,
 როგორც ცოცხალ არსებას, არც გველს კლავენ. ადა-
 მიანი სიკვდილის შემდეგ ხელახლა იბადება. თუ კაცმა
 ცხოვრება უცოდველად გაატარა, მეორედ ისევ ადა-
 მიანად განსხეულდება; თუ რამე შეცოდება მიუძღვის
 ღვთის წინაშე, შეიძლება მეორედ ძალღად დაიბადოს,
 ან, ვთქვათ, ვირად, ხოლო თუ დიდი ცოდვანი აწევს
 კისერზე, მაშინ იგი დაიბადება გველად. ამიტომაც ინ-
 დოელი რომ თავის სახლში შემძვრალ გველს დაინა-
 ხავს, ასე მსჯელობს: ეს თუ ვინმე ჩემიანი არაა,—რო-

სადგომის სკოლა.

ბენარესი. შლოცკელი განგის პირას.

მირზაპური, ალაჰაბადი, კიდეც რალაც პურის დღე
 ლამით ისევ დელში ჩამოვედით (პური ინდურად ქალაქს
 ნიშნავს, მაგრამ ფენჯაბში ჩვენებურ, ქართულ „პურს“
 აგრეთვე პური ჰქვია).

როგორც ზემოთ ვთქვი, გურბაჰში სინგჰმა თავის
 სოფელში დაგვატყა, სიკჰების მხარეში, ფენჯაბში.
 ფენჯაბი ნიშნავს ხუთი (ფენჯ) მდინარის ქვეყანას, ეს
 მდინარეებია: სათლუჯი, ვიასი, ანუ ბიასი, ჯელამი,
 რავი და ჩინაბი. ფენჯაბი ინდოეთის ბელლად ითვლე-
 ბა, მისი მცხოვრებლების რიცხვი 50 მილიონს აღემა-
 ტება. ფენჯაბელები თითქმის ყველანი ვეგეტერიანე-
 ლები არიან. ფენჯაბელთა რელიგია სიკჰიზმია; ეს რე-
 ლიგია, ინდოეთის ყველა სხვა რელიგიებისაგან განს-
 ხვავებით, უფრო მებრძოლი სულისკვეთებისაა. ამ რე-
 ლიგიის ღმერთს ხელში ხმალიც უჭირავს, თუმცა ეს
 რელიგიაც არსებითად, როგორც ინდოეთის ყველა სხვა
 რელიგია, წინააღმდეგობის გაუწევლობას ქადაგებს.
 განდიშმის მთელი შემართება, მისი მებრძოლი სულიც
 გამოიხატებოდა ინგლისელებთან თანამშრომლობაზე
 უარის თქმაში. არ ითანამშრომლოთ ინგლისელებთან,
 არ იმსახუროთ მათ წარმოებებში, არ იყიდოთ ინგ-
 ლისური საქონელი, ჩაიცვით ეროვნული ტანსაცმელი—
 ასეთი იყო განდის მოძღვრება. სიკჰების რელიგია,
 ვიმეორებთ, ცოტაოდნად განსხვავდება სხვა კულტები-
 საგან.

შესახედავად სიკჰები ლამაზი ხალხია, ისინი ინ-
 დოელებს არა ჰგვანან. როგორც ინდოეთში ყოფილი
 ამერიკელი ელჩი ჩესტერ ბოულსი ამბობს თავის წიგნ-

ში („მშვიდობის ახალი პრობლემები“, 1955 წელი) ჰები სავსებით ჰგვანან კავკასიელებს. ჩვენ ვიტყვით, ქართველებს, ჩერქეზებს. ისინი ყველანი წვერ-ულვას ატარებენ და თმას არასდროს არ იკრეკენ დაბადებიდან; თეთრი ჩაღმების ქვეშ ვეებერთელა თმები აქვთ ქალებივით. სიკჭი წარმოსადეგი ვაჟკაცია, გაბრწყინებული თვალებით და თეთრი, ბრიალა კბილებით. ინდოეთის ინდუსტრიული მუშები, მანქანათა მძღოლები, მფრინავები, მოტორებზე მომუშავენი თითქმის სულ სიკჭები არიან. თქვენ ალბათ სურათზე გინახავთ ინდოეთის ქალაქში წვერმოშვებული შოფერი ავტომანქანაზე, ეს სიკჭია.

გავემართეთ ფენჯაბის დედაქალაქ ამრიცარისაკენ, ეს ის ქალაქია, სადამდისაც უწია ალექსანდრე მაკედონელმა. აქ იყო მისი უზარმაზარი მძპერიის უკიდურესი საზღვარი აღმოსავლეთში. აქედან იყო გადაჭიმული იგი აზიასა და ევროპაზე. მთელ ღამეს მატარებლით მგზავრობის შემდეგ მეორე დღით ჩავედით ამრიცარში. სადგურზე ქალაქის საზოგადოებრიობის წარმომადგენლები შეგვხვდნენ.

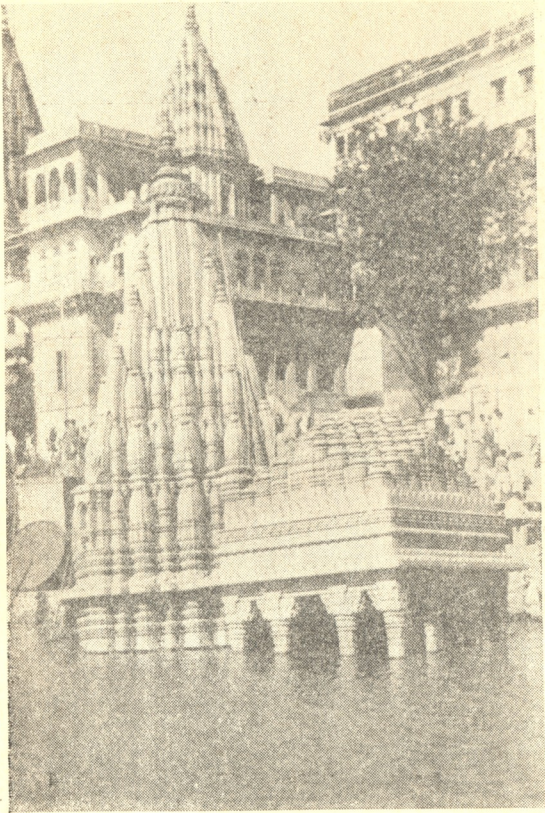
ფენჯაბის საზოგადო მოღვაწემ, რალაც საწარმოს მებატრონემ, ამრიცარის ქალაქის თავის ძმამ, ჯურბაჰში სინგჰის ნათესავმა — რაჰუ ნანდან ფჰაციათ თავის სახლში წაგვიყვანა. ყვავილებით მორთულ ეზოში აქაიქ წვიმის გუბეები დგას. ის-ის იყო ფენჯაბში გადაიღო ძლიერმა რვადლიანმა წვიმამ, რის შესახებაც იმ დღეებში წერდნენ ინდოეთის გაზეთები. ორსართულიანი სახლი მაინცდამაინც დიდი გემოვნებით არ იყო

მორთული. დიასახლისმა საუხმეზე შეგვიპატივეს. მთელი საუხმე იყო ერბო-კვერცხი და ბოსტნეული. თავად ლამაზ მამაკაცს, ნანდან ფჰაციას ცოლი მეტად უმნო ჰყავდა, ეტყობა, რაღაც ქონებრივი ინტერესები გამხდარიყო მათი შეუღლების საფუძვლად. ეზოში საამუხრად გალობდა გიტარა — ფენჯაბური ფრინველი.

ამრიცარი მოზრდილი ქალაქია, ნახევარ მილიონზე მეტი მცხოვრებით; ქუჩებში ინდოეთის სპეციფიური სუნნი, მით უმეტეს ბაზარში, სადაც გაუწყნარებელი ხმაური და ფუსფუსია. ქალაქის შუაგულში დგას ამრიცარის ცნობილი „ოქროს ტაძარი“, ირგვლივ მარმარილოს დიდი აუზებით. აუზებში წყალქვეშა ნაგებობით დაგელობენ ვეებერთელა თევზები, რომლებსაც კაცი ხელს არ ახლებს. ისინი კარგად ჩანან კრიალა წყალში. ამ ტაძრის გარშემო ბურჯუაზიას თავისთვის თეთრი სასახლეები აუშენებია, უბრალო მლოცველნი, რომლებიც აგრეთვე შორიდან მოდიან აქ, უბრალო ბარაკებში ცხოვრობენ. ახლა მთავრობას გადაუწყვეტია შეიძინოს ბურჯუებისაგან სასახლეები და აქციოს იგი სასტუმროებად უბრალო მლოცველი პილიგრიმებისათვის. ტაძარი მზეზე ელექტრონივით ელავს თავისი მოოქროვილი კედლებითა და გუმბათებით.

გაგვხადეს ფეხზე, ჩაგვაცვეს თავიანთი წინდები და შეგვიყვანეს ტაძარში. ცენტრალურ დარბაზში ყვავილებით გაწყობილი ნოხის გარშემო ზის რამდენიმე ათეული ბრმა მემუსიე და განუწყვეტლად, მთელი დღე-ღამის განმავლობაში ამღერებს საკრავებზე ინდურ საეკლესიო სიმღერებს. ეს სიმღერები ამ საყდარში არ

ჯანისტური მცურავი ტაძარი.

ფენჯაბი. საბჭოთა მწერლები გურბაშვილის სინგლის სახლში.

სახ. ნაწ. 106.
საქართველო
ბიბლიოთეკა

შეწყვეტილა მისი დაარსების დღიდან, ისე რაიმე
 კალკულაში ჯაინისტების ბრილიანტის საყდარში ერთი
 სინათლე არ ჩამქრალა მისი დაარსების დღიდან. ამ
 მრავალრიცხოვან ბრმათა შორის ერთ მოხუცს მართ-
 ლაც რომ საოპერო ხმა ჰქონდა. ნოხზე ზედ შუაგულზე
 დევს ხმალი. ეს ხმალი გამოხატავს სიკვების რელიგიის
 ფილოსოფიას: მრისხანე კაცს უნდა თხოვო შეწყალება
 და ლმობიერება, ამბობს ეს მოძღვრება, ხოლო თუ
 მრისხანე კაცი არ გამოიჩინს ლმობიერებას, მას ხმლით
 უნდა მოკვეთო თავი. მაგრამ სიკვებს მაინც სჯერათ,
 რომ ყოველ მრისხანე კაცს შეიძლება თხოვნით მოაღები-
 ნო მოწყალება და გამოსთხოო ლმობიერება. „ოქროს
 ტაძრის“ კედლები მოქედილია ძვირფასი თვლებით. კედ-
 ლებზე აქაც მთელი ყურანია მიწერილი. მეორე ოთახ-
 ში ზის კაცი ნოხზე, მორთხმულ ფეხებზე უდევს ვე-
 ებერთელა წიგნი და ოცდაოთხი საათის განმავლობაში
 კითხულობს ამ წმიდა წიგნს. კულტის ამ მსახურმა ეს
 წიგნი ზეპირად იცის, იგი ფურცლავს მას წაღმა-უკულმა,
 ჩვენ შემოგვცქერის და ბუტბუტებს. თავზე ახალგაზრდა
 კაცი ადგას საგრილებლით ხელში და უნიავებს. წიგნის
 წაკითხვას ზუსტად ორი დღე და ღამე სჭირდება, 48
 საათი, მერე იგი ხელახლა თავიდან იწყებს. ამ ტაძარს
 ძმობის, ადამიანობის და მრისხანების დათრგუნვის
 საერთო ღმერთის ტაძარი ეწოდება. აქ ყველა სჯულის
 მლოცველი მოდის, მუსლიმანიც კი.

ტაძრის რემონტს, მის მომსახურებას მლოცველნი
 უფასოდ აწარმოებენ, ეს მათ ღვთისმსახურებად მიაჩ-
 ნიათ და ერთმანეთს ეჯიბრებიან ტაძრის დაგვა-დასუფ-

თავებაში. ტაძრის ეზოში დვას გვირგვინები და მღვდელთა
ძლული ხე-ჯუჯუბა, მლოცველებს მოაქვთ და მოაქვთ
ყვითელი ყვავილების გვირგვინები. ემთხვევიან ხეს და
ჰკიდებენ ტოტებზე მათ. ადგილობრივი ამბობენ, ეს
ხე ხუთასი წლისააო.

ფეხები დაგვისველდა ნაწვიმარ ფილაქანზე. გვარწ-
მუნებდნენ, თქვენ „ოქროს ტაძარში“ ხართ, ღმერთი
გიცავთ და არ გაცივდებითო. მართლაც, ღმერთმა
ერთი ნაწილი დაგვიცვა, მაგრამ ორი ჩვენგანი გამორჩა
მხედველობის არედან და მეორე დილით მაგარი სურ-
დო შეეყარათ გარეგინ სევუნცსა და ტუგელბაი სიდი-
ბეკოვს. სიკვების ღმერთმა არ შეიწყალა ისინი.

ჩვენმა მასპინძელმა რაჭუ ნანდან ფჰაცვიამ მეწარმე-
თა კლუბში დაგვპატიჟა. აქ თავი მოიყარეს ქალაქ
ამრიცარის მდიდრებმა და საზოგადოების წარმომად-
გენლებმა, გრძელი მაგიდის თავში დაჯდა მეწარმეთა
კავშირის თავმჯდომარე ევროპულად ჩაცმული კაპიტა-
ლისტი, რომელმაც მაშინვე რელიგიაზე ჩამოგვიგდო
საუბარი, რადგან ჩვენ ის-ის იყო დავბრუნდით „ოქ-
როს ტაძრიდან“. მე სხვაში არაფერში ვემხრობი კო-
მუნისტებს, ხოლო რელიგიის საკითხში მეც კომუნისტი
ვარო,—განაცხადა მან,—რელიგია სისულელეა და თავის
მოტყუილება. ჩვენ გაგვიკვირდა ასეთი ათეისტუ-
რი, თავისუფალი აზრის გამოთქმა ისეთ უკიდურესად
რელიგიურ ქვეყანაში, როგორიც ინდოეთია.

სუფრაზე მხოლოდ ვეგეტერიანიული საჭმელები მოი-
ტანეს, ყოველგვარი სასმელის გარეშე. რამდენი არ
წამოიწყო ამხანაგმა სოფრონოვმა საუბარი გადასაკრ-

ვის შესახებ, მისი ხმა დარჩა ხმად მლადონისა
უდაბნოსა შინა.

სუფრაზე მოწვეული იყო ფენჯაბის კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელი, ინდოეთის პარლამენტის წევრი, მაღალი, ლამაზი, ახლად გათეთრებული, მხიარული მამაკაცი სონ სინგჰ დიოში. იგი წლების განმავლობაში, თავისი ცხოვრების ნახევარი, მჯდარა ინგლისელთა ციხეებში. სუფრის თავში მჯდომი კაპიტალისტი სულ მისკენ იღრინებოდა:—წაიღო მოთმინება პარლამენტში თავისი ახალი და ახალი წინადადებებით გადასახადების გადიდების შესახებ მექარხნეთა და მეწარმეთა მიმართო. რას დაეძებს სხვის ქონებას, თავად არაფერი გააჩნია, აი, ვინ უშლის ხელს ნაციონალური ბურჟუაზიის გაძლიერებას, ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობის ინტერესების წინააღმდეგო. სონ სინგჰ დიოში ამაზე ხარხარებდა. კაპიტალისტი კი უფრო და უფრო ბრაზდებოდა. სინგჰი იმ დღეს განსაკუთრებით კარგ ხასიათზე იყო; ნათესავივით გვეკითხებოდა ჩვენი საბჭოთა ქვეყნის ადამიანთა ცხოვრებისა და საქმიანობის შესახებ. წამოსვლისას კაპიტალისტებმა კიბეებზეც არ ჩამოგვაცილეს, მიუხედავად იმისა, რომ მათ საბჭოთა კავშირთან ვაჭრობით დიდი შემოსავალი აქვთ, მაგალითად, სუფრის თავს მჯდომი ჩვენს ქვეყანასთან ჯუთით ვაჭრობს წელიწადში 18 მილიონი რუპიის რაოდენობით. სინგჰ დიოშიმა მანქანებამდე მიგვაცილა და გულთ გვისურვა კეთილი მგზავრობა და შემოქმედებითს მუშაობაში წარმატება.

მანქანები დაიძრა გურბაჰში სინგჰის ნავტეჯის სოფ-

ლისკენ. ამ ველებს რომ ვუცქერ, ასე მგონია ხედიანობა
 ვკითხულობ „ვეფხისტყაოსანს“ — „სმენად მხეცნი მო-
 ვიდიან...“ ინდოეთში ზოგჯერ შინაურსა და გარეულ
 ცხოველს თუ ფრინველს ერთმანეთისაგან ვერც კი
 გაარჩევთ.

სოფელ ჩუგავანში გზად შეგვაჩერეს მოსახლეებმა
 და გაიმართა სახელდახელო მიტინგი. მიტინგს ქალი
 ხელმძღვანელობდა, საშველი არ მოგვცა და ყოველ
 ჩვენთაგანს სიტყვა გვათქმევინა. აუარებელი შეკითხვა
 დაგვაყარეს, დიდხანს არ გაგვიშვეს. გაბრწყინებული
 თვალებით შემოგვცქეროდნენ და ყოველი ჩვენი სი-
 ტყვის დამთავრებისას ერთხმად გაბმულად გაჰკიოდნენ:
 „ჭინდი რუსი ბჰაი, ბჰაი...“ მერე როცა ძალზე ბევრი
 ხალხი შეიკრიბა, ჩვენ უხერხულობა ვიგრძენით და ცო-
 ტათი შეგვეშინდა კიდევ — ამ მიტინგის ამბავი მთავ-
 რობამდე არ მივიდეს და ინდოეთიდან უკან არ გამო-
 გვაბრუნონ-თქო. ჩავსხედით მანქანებში და ორი სა-
 ათის შემდეგ თავი ამოვყავით გურბაჰშ სინგჰის და
 ნავტეჯის სახლში სოფელ პრიტნაგარში („სიყვარუ-
 ლის ადგილი“). უკვე შეღამებული იყო და სოფელში
 სიჩუმე იდგა. გურბაჰშ სინგჰის სახლი გაზის ნათურე-
 ბით გაეშუქებინათ (ელექტრონი აქ, რასაკვირველია,
 არ არის). სინგჰი მხიარული სიცილით და ხელგაშლით
 შემოგვხვდა კიბეზე. მთელი თავისი ჯალაბი წაგვაც-
 ნო: ცოლი, შვილები, შვილიშვილები. შემოვიდნენ მე-
 ზობლები და იატაკზე იქვე დასხდნენ ფეხშიშველნი.
 სადამო ისევ ლექსების კითხვასა და სიმღერებში გავა-
 ტარეთ. ქალებმა ისევ სევდიანი სიმღერები თქვეს. პა-

ტარა ვოგონამ იმღერა „ფენჯაბმა გამოიღვინა“
ფენჯაბის ახალი მუსიკალური ფოლკლორის ნიმუში იყო.

კედელზე სრულიად უცნობი მხატვრის შესანიშნავი სურათებია: „პოეზია“, „სიჭაბუკის მოგონება“, „სიყვარულის ლეგენდა“, „ინდოელი მუშა“, „გათხოვდა“, „მოხუცი სიგჰი“, „ჭაბუკი სიგჰი.“ სიყვარულის ლეგენდაში შაჰ-ჯაჰანი ჰპირდება მომაკვდავ ახალგაზრდა მეუღლეს დიდი მავზოლეუმის—ტაჯ-მაჰალის აგებას. „ინდოელი მუშა“ ძლიერი, კუნთებმაგარი მაღაროელია, ხელში დიდი წერაქვით. „ჭაბუკობის მოგონებაში“ ჩათვლემილ მოხუცს ელანდება ახალგაზრდა ქალ-ვაჟი. ის ვაჟი მისი ახალგაზრდობაა.

სავარძელში ხანშესული, თხელი, ინდურად ჩაცმული მშვიდი მამაკაცი ზის. ორივე ფეხი მოწყვეტილი აქვს, ეტყობა, პოლიომელიტით. ეს არის სობჰა სინგჰი — ფენჯაბელი განთქმული მხატვარი, ანუ არტისტი, როგორც ის თავის თავს უწოდებს, კანგრას ხეობიდან.— ჩვენს მხატვრობას მომავალი ისე არა აქვს, როგორც აწმყო, — ამბობს იგი. — როგორც მე გამიგია, თქვენში ხელოვნებას თვით მთავრობა მფარველობს და მეცენატობს. აქ შეკვეთები ძალზე ცოტაა, აბა, რომელ უგემოვნო მდიდარს სჭირდება ნამდვილი ხელოვნების ნაწარმოებიო. სობჰა სინგჰი ჩვენი ხალხოსნების მსგავსად კანგრას ხეობაში წასულა, სოფელ ენდრიტაში და იქ ეწევა თავის უპრეტენზიო შემოქმედებითს მუშაობას. იგი ასე მსჯელობს:— არაა საჭირო უკითხო ხალხს მორალი და ჭკუა ასწავლო, საჭიროა თვითონ შენ იცხოვრო ისე, რომ იყო მათთვის მაგალითიო.

მერე სობჰა სინგჰმა ინდოელი პოეტები ირა გამოაჯავრა, რომელიდაც ლექსის სტრიქონი თქვა, ტაში შემოჰკრა და შესძახა: — ვაააჰ, ვაააჰ, ვაჰ! იგი დაბეჯითებით გვარწმუნებდა, რომ ბევრ პოეტს ტაშის დამკვრელები მუშაირაზე დაქირავებული ჰყავსო. მერე სინგჰმა რომელიდაც ენაბლუ პოეტი გამოაჯავრა, ამაზე განსაკუთრებით სიცილი მე ამივარდა. როცა მხატვარმა გაიგო, რომ ჩვენი დელეგაციის შემადგენლობაშიც იყო ენადაბმული პოეტი, შერცხვა, ბავშვით გაწითლდა და ჩვენი დაჟინებითი მოთხოვნის მიუხედავად ხელმეორედ აღარ გაიმეორა. თქვენი ენა მე არ მესმის და მე ვერაფერი შეგატყვეთო, მითხრა მორიდებით და მობოდიშებით.

მეორე დილით გურბაჰშ სინგჰის ეზო გლეხებით იყო სავსე. ჩვენ აივანზე გავედით. გლეხები ჩვენს სანახავად მოსულიყვნენ, მრავალი რამ აინტერესებდათ საბჭოთა ქვეყნის შესახებ. მაგრამ დღეს, ეტყობა, მთავარი შეკითხვა ყოფილიყო: არის თუ არა საბჭოთა კავშირში ქურდობა, როგორც ეტყობა, მათ ამ საკითხზე დისკუსია ჰქონიათ. ერთნი ამ საკითხზე დადებითად პასუხობდნენ, მეორენი, ესე იგი, აბსოლუტური უმრავლესობა, საწინააღმდეგოს ამტკიცებდნენ. და წარმოდგინეთ მათი გაწბილება, როცა ჩვენ ვუპასუხეთ, რომ, სამწუხაროდ, ძველი საზოგადოებრივი ჭრთიერთობის ეს მანკიერი გადანაშთი ჩვენში ჯერ კიდევ აქა-იქ არსებობს-თქო. ასეთი პასუხი მათ არ უნდოდათ. ინდოელი გლეხის წარმოდგენა ჩვენს ქვეყანაზე არის წარმოდგენა ბედნიერების სამყაროზე, თავისუფლებისა და

თანასწორობის სამეფოზე. მართალი ვითხრათ, ჩვენს ცულ ხასიათზე დაგვაყენა ამ მწარე სინამდვილის აღიარებამ ჩვენს შორეულ მეგობრებთან, პატიოსან ინდოელ გლეხებთან, რომელთაც მეთაურობდა იქაურ გლეხთა კავშირის ხელმძღვანელი ბაჰალ სინგჰი.

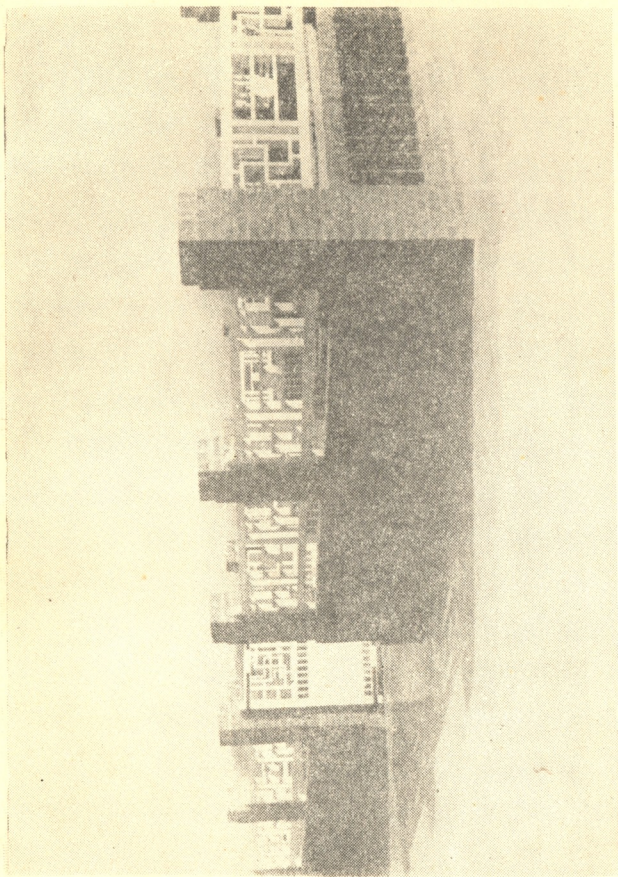
ყველაფერი დაწვრილებით გამოგვეკითხეს კოლმეურნეობის შესახებ, მიწის განაწილების შესახებ, გლეხთა კავშირების შესახებ, იმის შესახებ, თუ რა კულტურა უფრო მეტ მოსავალს იძლევა ჩვენს ქვეყანაში, როგორ ეხმარება სახელმწიფო გლეხს და სხვა. ჩვენ გვინდა თქვენ ძლიერნი იყოთო,—ამბობდნენ ისინი.—თქვენი სიძლიერე ჩვენც მოგვიტანს მშვიდობასაო. ჩვენ მათ მოვუყევით ჩვენი რესპუბლიკების ხალხთა ცხოვრების შესახებ. მათ გაუკვირდათ, რომ ჩვენს რესპუბლიკებში სხვადასხვა ენებზე ლაპარაკობენ, ჩვენს რესპუბლიკებს თავისი მთავრობები ჰყავთ, თავის გეგმები, თავისი საწარმოები აქვთ.

გურბაჰში სინგჰისა და ნავტეჯის სოფელ პრიტნაგარიდან ამრიცარში დაბრუნებისას ადგილობრივმა მასპინძლებმა აუცილებლად ჩათვალეს გვენახა ქალაქის პარკი ჯელიან ვალა ბალ, სადაც 1919 წელს ინგლისელ გენერალ დვაიერს დაუხვრეტია მიტინგი, რომლის დროსაც ორი ათასი კაცი დაღუპულა. ამ ტრაგედიის მონაწილე ყოფილა ცნობილი ინდოელი მოღვაწე, ინდოეთში ჩვენი ერთ-ერთი მასპინძელთაგანი კიჩლუც, საბჭოთა კავშირის მეგობარი, რომელიც არაერთხელ ყოფილა ჩვენში და სწვევია ამხანაგ სტალინსაც. ქალაქის ამ პარკს შესასვლელში აწერია „ეს მიწა გაჟღენ-

თბილისი ინდოელი პატრიოტების სისხლით“. ამგვარი პარკი თვითონ ხალხს, ამრიცარის მოქალაქეებს ხელ-
 მოწერილ შეგროვებული ფულით უყიდიათ მფლობელი-
 საგან და იგი გლოვის ადგილად გამოუცხადებიათ. აქ
 დღეს არამცთუ გასართობები, არამედ რაიმე კრებაც
 კი არ ეწყობა. იგი ფენჯაბელი პატრიოტების სიმბო-
 ლური სასაფლაოა. ხეებსა და კედლებს ახლაც ამჩნე-
 ვია ნატყვიარები, რაზედაც დღეს პატარა დაფები
 მიკრული. ჩვენ ქუდებმოხდილებმა უსიტყვოდ გავიარეთ
 პარკი; მხოლოდ გამყოლის ხმალა ისმოდა, რომელიც
 შავი წარსულის ამ ტრაგიკულ ამბავზე მოგვითხ-
 რობდა:

ამრიცარის სადგურზე, შევედით თუ არა ჩვენს სპე-
 ციალურ ვაგონში, უკან რამდენიმე ახალგაზრდა სიკაპი
 შემოგყვავა. ესენი ადგილობრივი კომუნისტები აღ-
 მოჩნდნენ, პარტიის რაიონული კომიტეტის მუშაკები.
 ათასნაირი შეკითხვა მოგვაყარეს საბჭოთა კავშირის
 კომუნისტური პარტიის ორგანიზაციული მუშაობის შე-
 სახებ. გულდიად, ალაღად გვეკითხებოდნენ და მოგვჩე-
 რებოდნენ თვალებში. ბოლოს და ბოლოს მათთან
 მარტონი დავრჩით და თითქოს ჩვენს ენაზე დავიწყეთ
 საუბარი. ამ დროს მატარებელთან ფენჯაბელთა დიდი
 ჯგუფი მოვიდა. ეს იყო ქალაქის თავი მხლებლები-
 თურთ. იგი შემოვიდა ჩვენს ვაგონში, ზრდილობიანად
 მოგვესალმა და მოგვიბოდიშა, რომ აქამდე ჩვენთან
 შეხვედრა ვერ მოახერხა ქალაქში არყოფნის გამო. გა-
 მოგვეკითხა—როგორ მოგვეწონა ქალაქი ამრიცარი. მატ-
 ტარებლის წასვლის დროც დადგა და იგი დაგვემშვი-

ნიუ-დეელი. განდის საფლავი.

ლობა. გამოგვემშვიდობნენ ჩვენი კომუნისტი გამცილებლებიც, ჩუმად, ხელის მაგარი ჩამორთმევით.

ისევ დელი. ჩვენ წავიღეთ დიდი გვირგვინი მაჰატმა განდის საფლავზე — „მაჰატმა განდის, საბჭოთა ქვეყნის მწერლებისაგან.“ განდის საფლავი ქალაქის განაპირა ვეებერთელა მოედანზეა მოთავსებული. მოედანი შემორაგვულია და რამდენიმე შესასვლელი კარები აქვს; შესასვლელიდან ვიდრე საფლავამდე გზა წითელი ქვითაა მოპირკეთებული და ორივე მხარეზე გაზონები და შადრევნები ჩასდევს.

განდი, როგორც მოგეხსენებათ, 1948 წელს მოჰკლა ინგლისელების მოსყიდულმა, რომელიღაც რელიგიური სექტის წევრმა, ფანატიკოსმა გოთსმა. ინდოეთში იმ ხანებში დიდი ხოცვა-ჟლეტა იყო ატეხილი ინდოელ და მუსლიმან მოსახლეთა შორის. (ეს მუსლიმანები ახლა უმეტესად პაკისტანში არიან გადახვეწილნი). განდი გამოდიოდა ინდოეთში მცხოვრები ხალხების მეგობრობის იდეით, იგი ქადაგებდა მათ შორის ძმობასა და შერიგებას. ინდოელები და მუსლიმანები ძმები არიანო, მოუწოდებდა იგი. ინდოელთა ნაწილი, სხვადასხვა რელიგიური სექტების წარმომადგენლები, არ იწონებდნენ განდის ამ მოძღვრებას. ჩვენ მუსლიმანთა ძმები არასდროს არ ვყოფილვართ და არც ვიქნებითო. ინგლისელებმა ხელსაყრელი დრო იშოვნეს და მოაკვლევინეს კიდევ იგი. განდის ცხედარი დასწევს კოცონზე იგი მთელ ქალაქზე ჩამოატარეს ჯავაჰარლალ ნერუმ, რადჰაკრიშნანმა, პრასადმა და სხვებმა. განდის მკვლელი გაასამართლეს და ჩამოახრჩვეს. დღეს, რო-

გორც აღვნიშნეთ, მაპატმა განლი თითქმის დმერთაღდა
 აღიარებული ინდოეთში.

განდის საფლავიდან დაბრუნებულთ სასტუმრო „ჯანპატში“ დაგვხვდა მოსაწვევი ბარათები: ინდოეთ-საბჭოთა ქვეყნის კულტურული კავშირი ძველ დელში ტაუმჰოლის კლუბში აწყობდა შეხვედრას ჩვენთან და იმ დღეებში ინდოეთს ჩამოსულ საბჭოთა მეცნიერებთან (რომელთაც რსფსრ განათლების მინისტრი ხელმძღვანელობდა). კლუბში სკამები არ იდგა და დამსწრე საზოგადოება პირდაპირ იატაკზე იჯდა ფეხმორთხმული. ვრცელი პოლიტიკური სიტყვით მოგვესალმა ქალაქ დელის მერი. მან დიდი სიამაყით ილაპარაკა საბჭოთა კავშირისა, ინდოეთისა და ჩინეთის მეგობრულ ურთიერთობაზე. სხვათა შორის, ინდოეთში საზეიმო საღამოების ოფიციალური ნაწილი და საკონცერტო განყოფილება ერთმანეთშია არეული. ასე რომ, მერის სიტყვის შემდეგ, გამოვიდა სიმებიანი ორკესტრი და შეასრულა სიმღერა „ავარა“; მერე ისევ ქალაქის მერი გამოვიდა, ახლა პატარა სიტყვით, რომელშიაც განაცხადა: საბჭოთა კავშირი ჩვენს ქვეყანას კარგად იცნობს, ჩვენს ხელოვნებაში კარგად ერკვევა, მაგრამ, მორიდებით უხდა აღვნიშნო, ჩვენს კინოსურათებში საბჭოთა მათურებლები კარგსა და ცუდს ვერ არჩევენო. ამის მაგალითად მოიყვანა რაჯ კაპურის ფილმის „ავარას“ წარმატება საბჭოთა კავშირში. ეს ხომ ჩვენი ქვეყანა არ არის, ეს ჰოლივუდიზებული, ცუდად ასახული ინდოეთია და საბჭოეთში ამ სურათისა რა მოსწონთ, ვერა გაგვიგია რაო.

მოგვესალმა ცნობილი ინდოელი კურნალისტოვანი როგორც ჩანს, დიდებული ორატორი, ჩვენი ქვეყნის მეგობარი, ჩვენში ნამგზავრი ჯან ბალათურ სინგჰი. ინდოეთსა და საბჭოთა კავშირს ჰიმალაისა და ჰინდი-ყუშის უმაღლესი მწვერვალები ჰყოფენ, მაგრამ ჩვენს დღევანდელ მეგობრულ ურთიერთობაში ეს დიდი მწვერვალები პატარა გორაკებად ჩანანო. ჩვენი ორი თავისუფალი ქვეყანა, განდისა და ტოლსტოის ქვეყანა, სულიერად ახლობლები არიან და ჩვენ კიდევ უნდა გავალრმაოთ ეს სიახლოვე მსოფლიოს მშვიდობის უზრუნველსაყოფადო. ბალათურ სინგჰის გამოსვლას ახლა მოჰყვა მომღერლების ანსამბლი, რომელმაც შეასრულა „იმპერიალისტებო, წადით აზიიდან“.

ერთმა ორატორმა იქვე, იმპროვიზებულად შეთხზული თავისი მოთხრობა წაიკითხა. მოთხრობის მთავარი გმირები იყვნენ სამი ძმა: განგი, იან-ძი და ვოლგა. როცა ამ სამმა ძმამ ერთურთს ხელი გადახვია, ქვეყნად მათზე ძლიერი აღარავინ იყო.

ინდოეთ-საბჭოთა ქვეყნის კულტურულმა კავშირმა მეორე დღესაც მოაწყო ასეთი მიღება სასტუმრო „ვენგერაში“, სადაც კვლავ ვნახეთ ჩვენი ამრიტა, კვლავ მოვისმინეთ მისი ქალური ნაზი დვრინი, კვლავ დავიჭირეთ მისი ქვეშ ქვეშა ჰკრეტა და მშვიდი ღიმილი. თვითონ კიჩლუც კი ააღელვა მისი ლექსის კითხვამ.

საღამოთი ჩვენს სასტუმრო „ჯანპატში“ ქართველებმა მიმიწვიეს. ისინი ფჰილაის დიდი მეტალურგიული ქარხნის მშენებლობაზე მუშაობენ. ამ ქარხანას, როგორც ჩვენს მკითხველს მოეხსენება, საბჭოთა კავ-

შირი აშენებს ინდოეთში. გახარებული შემომხედნენ რუსთავის გამოცდილი ინჟინრები, სპეციალისტები და იასონ გუმბერიძე მეუღლითურთ, და პლატონ ჭიქაბერიძე. მათ კარგა ხანია ქართველი კაცი არ ენახათ. ჯერ კიდევ, როგორღაც, ერთი ბოთლი ქართული ღვინო შემორჩენოდათ და ჩვენებურად ვადღეგრძელებთ ჩვენი სამშობლო შორეული ინდოეთის დედაქალაქში. მე დიდად მასიამოვნა ამ ქართველ სპეციალისტებთან საუბარმა, გარდა თავიანთი სპეციალობისა, ისინი კარგად იცნობენ კულტურის საკითხებსაც.

უკანასკნელი მზიანი დილა დელში. თეთრი ნისლი დაბლა, სულ დაბლა ქალაქის ქუჩებზე იბლანდება, ისე რომ ხის წვეროები ნისლიდან მაღლა არის ამოსული. ქალაქი დელი თითქოს ბამბითაა სადღაც გასაგზავნად გულდაგულ შეფუთვნილი. ამ ნისლიდან ქალაქის კარიბჭე ისეა ამოზიდული, როგორც თოვლიანი მთა. მხიარულად გალობენ და გასჟყივიან ფრინველები. მძიმედ, მძიმედ მიფრინავენ აღმოსავლეთისაკენ, დიდი მოგოლის აკბარის ფორტისკენ „ღუმის კოშკებზე“ ცხედრებით უკვე დამძლარი სვავეები. ვდგავართ სასტუმრო „ჯანპატის“ გრძელ აივანზე და უკანასკნელად გადავცქერით ინდოეთის დედაქალაქს.

ჩვენს გასაცილებლად მოვიდნენ ინდოეთის მწერლები: გულიამ რუბანმა ჯიბიდან ერთი ბოთლი ვისკი ამოიძრო და სუფთად, სოდის წყალგაურევლად შესვა ჩვენი სადღეგრძელო. უცებ გრძნობები მოერია და თვალები აუცრემლიანდა.

ჩვენი მანქანები აეროდრომისაკენ დაიძრა. დღის

ორ საათზე იანვრის 15-ს ჩვენ უკვე პაკისტანის თვითმფრინავში ვისხედით და ეს ძველი მანქანა უკვე ყარაჩში ჩისაკენ გასაფრენად ფუხფუხებდა.

ყარაჩში ტოკიოდან წამოსული თვითმფრინავი გველოდებოდა, სკანდინავიის იგივე საავიაციო კომპანიის მშვენიერი მანქანა.

ყარაჩი, აბადანი, შუამდინარეთი და სირია, ხმელთაშუა ზღვა, ათენი, რომი, თოვლიანი ალპები, მონბლანი, თოვლიანი შვეიცარია, დიუსელდორფი, კოპენჰაგენი, სტოკჰოლმში ლამის გათევა, რიგა, მოსკოვი.

მე შემძლია ხვალ თბილისის აეროდრომზე დაფრინდე.

7. ი. აბაშიძე

ИРАКЛИЙ АВАШИДЗЕ

По дорогам Индии
(На грузинском языке)
Изд-во „Сабчота Мцeralი“

* *

Типография изд-ва „Сабчота Мцeralი“
19 Тбилиси 57
Плехановский, 181

* *

რედაქტორი რევაზ თვარაძე
გამ-ბის რედაქტორი ნ. ხომერიკი
მხატვარი ლადო გუდიაშვილი
ფოტოასურათები არჩ. უშვერიძისა
ტექნორედაქტორი შ. დემეტრაძე
კორექტორი ლ. ხედგინიძე

* *

გადაეცა წარმოებას 1.X, 1957 წ., ხელ-
მოწერილია დასაბეჭდად 14.XII, 1957 წ.,
ანაწყოების ზომა 5×7,25, სააგტ. ფ. 3,29,
სამონაბეჭდო ფ. 3,3, სასტამბო ფ. 6,12,
ქალაქის ზომა 70×108, ტირაჟი 3000,
შეკვ. № 556 უფ 05401

* *

გამ-ბა „საბჭოთა მწერალის“ სტამბა
თბილისი, პლენანოვის, 181

ფასი 2 მან. 60 კაპ.

საქართველოს
საქართველოს

